

KONFERENCIJOS PRANEŠIMŲ SANTRAUKOS | I dalis

STUDENTŲ
MOKSLINIAI TYRIMAI
2011/2012

KONFERENCIJOS PRANEŠIMŲ SANTRAUKOS

I dalis

Lietuvos
mokslo
taryba

STUDENTŲ MOKSLINIAI TYRIMAI
2011/2012

Vilnius

Studentų moksliniai tyrimai 2011/2012

KONFERENCIJOS PRANEŠIMŲ SANTRAUKOS

I DALIS

VILNIUS
2012

Lietuvos mokslo taryba

Projekto *Studentų mokslinės veiklos skatinimas* leidinys
Projektą bendrai finansuoja Lietuvos Respublika ir Europos Sąjunga

ISBN 978-9955-786-60-3

TURINYS

SOCIALINIAI MOKSLAI

1. Aistė Ragauskaitė.....	6
2. Aurimė Rinkevičiūtė.....	10
3. Austėja Subačiūtė.....	13
4. Aušra Lukoševičiūtė.....	17
5. Giedrė Keturkaitė.....	21
6. Karolina Vozbutaitė.....	24
7. Kęstutis Nedzveckas.....	27
8. Lina Leliukaitė.....	29
9. Lina Nikitinaitė.....	32
10. Maja Alfavickaja.....	33
11. Natalja Gončiarova.....	36
12. Rasa Kraulėdaitė.....	38
13. Ruslan Dmitrijev.....	39
14. Rūta Gendrėnaitė.....	40
15. Rūta Tomkūnaitė.....	44
16. Rūta Vasiliauskaitė.....	47
17. Valda Minauskaitė.....	50
18. Viktorija Miliauskaitė.....	52

HUMANITARINIAI MOKSLAI

1. Agnė Zujevaitė.....	55
2. Akvilė Stankutė.....	58
3. Aleksandr Segal.....	60
4. Auksė Noreikaitė.....	62
5. Aušra Raulušonytė.....	64
6. Dalia Mikonytė.....	66
7. Deimantė Bandzevičiūtė.....	68
8. Deimantė Daugintytė.....	69
9. Elena Monkutė.....	70
10. Gabrielė Jasiūnienė.....	72
11. Inga Jonauskaitė.....	74
12. Jolita Valeikaitė.....	77
13. Julija Pauliukėnaitė.....	79

14. Mindaugas Karaciejus	82
15. Raminta Važgėlaitė	83
16. Rima Kasperionytė	84
17. Simona Mačėnaitė	86
18. Simona Diržinauskaitė	89
19. Violeta Lakštauskienė.....	92
20. Virginija Pupeikytė.....	94

SOCIALINIAI MOKSLAI

LIETUVOS GYVENTOJŲ ERDVINĖ RAIŠKA DIDMIESČIŲ MIKRORAJONUOSE

A. Ragauskaitė, Vytatuto Didžiojo universitetas
prof. dr. A. Tereškinas, Vytatuto Didžiojo universitetas

Moderni visuomenė neretai vadinama vartotojiška kultūra, kurioje svarbiausios vertybės – pasirinkimas, individualizmas ir rinkos santykiai [1], o dauguma jos narių tampa įvairiausių paslaugų ir prekių vartotojais, todėl yra labai svarbu turėti resursų tam įgyvendinti. Tokioje visuomenėje, kuri remiasi individualizmo ideologija, žmogus stengiasi optimizuoti savo turimus išteklius, kad gautų kuo geresnius rezultatus. Tuo tarpu yra žmonių, kurie marginalizuojami ir nustumiami į „žemiausius“ sluoksnius, nes neturi išteklių, atitikti vartotojiškos visuomenės, kurioje vienais iš vartojimo objektų tampa ir gyvenamoji vieta bei būstas, normas. Taigi **temos aktualumą** lemia individualizacija, vartotojiška kultūra, tyrimų miesto erdvių tematika trūkumas bei problematiškas Lietuvos kontekstas, kadangi posovietiniai miestai visai kitokie nei kiti Europos miestai, kurie neįėjo Sovietų Sąjungos sudėtį ir kuriuose daugiau išvystyti miesto tyrimai.

Tyrimo tikslas – atskleisti Lietuvos gyventojų erdvinės raiškos ypatumus didmiesčių mikrorajonuose. Tikslu įgyvendinimui buvo išsikelti **uždaviniai**: remiantis racionalaus pasirinkimo teorine prieiga, išskirti subjektyvias gyventojų priežastis, lėmusias apsigyvenimą pasirinktame mikrorajone bei pateikti subjektyvias gyventojų patirtis gyvenant viename iš didmiesčio mikrorajonų. Kadangi mokslinės praktikos metu greta *focus* grupių interviu buvo atliekami individualūs interviu, todėl vienu iš tyrimų metodų buvo pusiau struktūruotų interviu su mikrorajonų gyventojais duomenų analizė. Taip pat buvo naudojamas mokslinės literatūros bei antrinių šaltinių lyginamosios analizės metodas.

Iš gautų rezultatų atliekant individualius interviu su miesto gyventojais galima daryti tam tikrus pastebėjimus bei prielaidas, jog dabartinio gyvenamojo mikrorajono pasirinkimą sąlygojo daug veiksnių. Visų pirma, informantės įsikėlė į šiuos butus sovietiniu laikotarpiu, kai butai buvo kooperatiniai ir įsikeliant naujai šeimai buvo siūloma išsirinkti gyvenamąją vietą bei būstą iš keletos variantų, todėl pirminės gyvenamosios vietos pasirinkimas nevisiškai priklausė nuo gyventojų norų. Tai iliustruoja dviejų informančių klaipėdiečių mintys:

Informantė A (miegamasis mikrorajonas, Klaipėda): „<...> anksčiau kiti laikai buvo. Ką siūlė, tą žiūrėjom. Kito pasirinkimo nebuvo.“

Informantė B (centro mikrorajonas, Klaipėda): „<...> ten buvo tokie dar, reiškia, tarybiniais laikais pastatyti penki namai kooperatiniai, bet jie išsipirko ir mes kaip valdišką gavom, tiksliau tėvai mano gavo ten tą butą ir vat nuo tada aš gyvenu. <...>“

Gyvenamosios vietos pasirinkimui analizuoti pasitelkiama racionalaus pasirinkimo teorija, kuri sako, kad racionalūs žmonės daro tai, kas jiems tam tikroje situacijoje atrodo geriausia, tai yra optimizuoja, siekdami kuo geriau panaudoti savo ribotus išteklius turimų tikslų siekimui ar norų patenkinimui [2]. O J. Scottas pastebi, jog racionalių sprendimų priėmimui įtakos turi ir neracionalūs elementai, tokie kaip tradicijos, patirtys ar emocijos [3]. Tai matyti iš informantės C pasisakymo.

Informantė C (miegamasis mikrorajonas, Kaunas): „Patrauklumas yra tame turbūt, kad yra geras susisiekimas <...> darželiai arti, yra mokyklos ganėtinai irgi arti viena kitos <...> daugiabučiuose gyvent patinka, kiek aš žinau, vyresnio amžiaus žmonėms, kadangi tai yra kaimynystė, nesijaučia vieni.“

Remiantis racionalaus pasirinkimo prieiga individo elgesys apima racionalią logikos seką, kurios metu yra apsvarstomos galimybės, apribojimai ir pirmenybės. Informantė A apsigyveno viename iš miegamųjų mikrorajonų, kadangi jame su vyru gavo darbus, o informantė B gyvena viename iš centro mikrorajonų ir nenori persikraustyti kitur, kadangi, jos žodžiais tariant, „viskas čia pat“ ir tai atsiskleidžia per „ten“ ir „čia“ palyginimus.

Informantė B (centro mikrorajonas, Klaipėda): „<...> vaikučiams yra kur žaisti. <...> prie pat mūsų mokykla, čia pat parkas pasivaikščioti yra, čia pat tvenkinys va . Ir čia aš skaityčiau nepalyginti su tais miegamaisiais rajonais, kur niekur negali išeiti, nieko negali. <...> Žinoma ir vyresniems žmonėms. Ir į parką galima išeiti pasivaikščioti, čia pat ir turgus yra netoli, bažnyčia <...> Čia filharmonija. <...>“

Taigi mikrorajono aplinka bei infrastruktūra daro įtaką gyvenamosios vietos pasirinkimui. Informantė A savo mikrorajono aplinką įvertina labai neigiamai, kadangi kiemas perpildytas automobiliais, nėra nė vieno suoloelio, parko pasivaikščioti, tik prekybos centrai. Gyvendama čia ji patiria savotišką socialinę atskirtį tiek socialiniame, tiek bendruomeniniame gyvenime. Sociologas A. Giddensas pastebi, jog vietovės, kuriose mažai komunalinių paslaugų, tokių kaip parkai, kultūros centrai, teatrai yra paveiktos socialinės atskirties, kuri izoliuoja žmones ir sumažina jų ryšius su kitais [4]. Tai vizualizuoja, ką reiškia gyventi vartotojiškos kultūros sąlygomis, kai būstas tampa vienu iš vartojimo objektų, o aplinka išnaudojama taip, kad būtų sukurtas dar didesnis vartojimas.

Kartu žvelgiant iš racionalaus pasirinkimo prieigos, pasirenkant gyvenamąjį mikrorajoną, optimizuojami ne tik norai, bet ir išteklių paskirstymas. Anot informantės B,

butai centre yra vieni iš brangiausių, tuo tarpu miegamuosiuose daugiabučių mikrorajonuose būstas yra žymiai pigesnis.

Gyvenamosios vietos bei būsto pasirinkimui įtakos taip pat turi kaimynystė ir esantis nusikalstamumo lygis. Informantė B įvardija, jog per ilgą gyvenimo tam pačiame bute laiką įvyko gyventojų bei kaimynų kaita, o santykiai su šiais nebe tokie draugiški ir artimi. Nusikalstamumas vertinamas per lyginimą su kitais mikrorajonais – „ten“ (miegamieji mikrorajonai) ir „čia“ (centro mikrorajonai).

Informantė B (centro mikrorajonas, Klaipėda): „Man atrodo, kad, žinokite, kad tie nusikaltimai labiau vyksta tuose miegamuose mikrorajonuose. Gal ten daugiau žmonių, gal ten daugiau namų, gal ten daugiau jaunimo, gal ten daugiau erdvės tokios yra va, o čia jau aš kaip minėjau, kad čia yra labiau nusistovėjęs gyvenimo būdas, nusistovėję gyventojai, nu ir mažiau tų jaunų žmonių, kaip mūsų rajone <...> Kaip ten būna mašinų padėgimai, pas mus niekada nėra buvę. <...>“

Informantės B žodžius patvirtina informantė A, kuri gyvena viename iš miegamųjų mikrorajonų ir mini, jog jos kaimynai vartoja narkotikus, triukšmauja, dėl jų padaromų nusikaltimų reikia kviešti policiją. Hirschfeldas ir Bowersas 1997 metais atlikę tyrimą apie nusikalstamumą ir kaimynystę nustatė, kad didesnė nusikaltimų tikimybė yra labiau fragmentiškos vietovės [5]. O miegamieji rajonai būtent tokie ir yra, juose didelis gyventojų tankis ir gana socialiai įvairūs žmonės. Informantės A teigimu, miegamuosiuose mikrorajonuose būstai yra pigesni, atsikrausto ir mažesnes pajamas turintys žmonės, darbininkai, kartu tokiuose mikrorajonuose yra įrengiami socialiniai būstai, kuriuose vartojami narkotikai, alkoholis, užregistruojama daugiau nusikaltimų.

Remiantis racionalaus pasirinkimo teorija, individas norėdamas gauti maksimalią naudą apsvaisto ne tik kiek tai pareikalautų materialinių išteklių, bet ir socialinių, psichologinių sąnaudų, kokią gaus naudą. Todėl svarbu suprasti, kaip žmonės jaučiasi gyvendami savo mikrorajonuose. Kaip ir buvo minėta, toms jausenoms didelę įtaką daro infrastruktūra, aplinka, kaimynystė bei nusikalstamumas tame mikrorajone. Informantė B jaučiasi puikiai ir neketina išsikraustyti, tačiau neigiamais aspektais gyvenimo centre įvardija tai, jog nors ir uždraustas automobilių judėjimas centro gatvėmis, tačiau viešasis transportas važinėja bei tai, kad arti jos namų nėra autobusų stotelės. Tuo tarpu informantė A išreiškia norą išsikelti į kitą mikrorajoną, tačiau to padaryti neleidžia finansinės galimybės. Ji nepatenkinta, kad nėra parkų, automobiliais perpildyti kiemai, didelis nusikalstamumo lygis, o informantė C išsako žaliųjų zonų bei užimtumo vaikams trūkumą.

Apibendrinat, daromos tokios išvados, jog atlikus tyrimą buvo atskleisti Lietuvos gyventojų erdvinės raiškos ypatumai didmiesčių mikrorajonuose bei išskirtos subjektyvios priežastys, lėmusios apsigyvenimą pasirinktame mikrorajone: kadangi buvo apsigyventa sovietiniu laikotarpiu, butai buvo kooperatiniai ir gyvenamosios vietos pasirinkimas

nevisiškai priklausė nuo gyventojų norų; būsto kaina bei išlaikymas tiesiogiai priklauso nuo gyvenamojo mikrorajono; mikrorajonuose skiriasi nusikalstamumo lygis, infrastruktūra bei aplinka. Taip pat buvo pateiktos subjektyvios gyventojų patirtys gyvenant viename iš didmiesčio mikrorajonų, kurios parodė, kad geriausiai ir saugiausiai jaučiamasi gyvenant centro mikrorajonuose. Tam įtakos turi mažesnis nusikalstamumo lygis, labiau sutvarkyta ir pritaikyta tiek mikrorajono aplinka, tiek infrastruktūra. Pastebėtas įdomus faktas, jog informantės kalbėdamos apie savo gyvenamąjį mikrorajoną kalba per lyginimą „čia“ (kur gyvenama) ir „ten“ (kiti mikrorajonai). Tokie palyginimai dar labiau paryškina atskirtis tarp mikrorajonų.

Studentų mokslinės praktikos metu atliktas Lietuvos gyventojų erdvinės raiškos didmiesčių mikrorajonuose tyrimas padėjo ne tik giliau pažvelgti į mieste vykstančius procesus, bet ir pasitobulinti savo profesinėje srityje tiek taikant kokybinio tyrimo metodus, atliekant individualius interviu bei *focus* grupių interviu, tiek atliekant jau gautų duomenų analizę.

Literatūra

- [1] Černevičiūtė, J. „Vartojimas, identitetas ir gyvenimo stilius“ 20–24 p. iš *Filosofija. Sociologija*. Lietuvos mokslų akademijos leidykla, Vilnius. 2006. Nr 3. 20p.
- [2] Norkus, Z. „Racionalaus pasirinkimo prieiga“ 298–313 p. iš Leonavičius, V., Norkus, Z., Terėškinas, A. *Sociologijos teorijos*. Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas. 2005. 301 p.
- [3] Scott, J. „Rational choice theory“ 126–138 p. iš Browning, G., Halcli, A., Webster, R. *Understanding Contemporary Society. Theories of the Present*. Cromwell Press, Great Britain. 2000. 126 p.
- [4] Giddens, A. *Sociologija*. Poligrafija ir informatika, Kaunas. 2005. 307 p.
- [5] Andersen, H., S. „Excluded Places: The Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhood“ 153–169 p. iš *Housing, Theory and Society*. Danish Building and Urban Research, Denmark. 2002. 157 p.

LIETUVOS DIDMIESČIO FRAGMENTIJA KRIMINOGENINIŲ ASPEKTU: EKSPERTŲ POŽIŪRIS

A. Rinkevičiūtė, Vytauto Didžiojo universitetas

R. Indriliūnaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

Mokslinį tyrimą atlikau Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo projekto „Socialinė atskirtis Lietuvos didmiesčiuose: erdvinės segregacijos ir poliarizacijos formos“ rėmuose. Projektas apima socialinės atskirties tyrimus ir įtampas trijuose Lietuvos didmiesčiuose – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje. Tyrimas siekė nustatyti, ar socialinės atskirties procesai vyksta priklausomai nuo tam tikrų mikrorajonų. Plačiąja prasme socialinę atskirtį galima tirti bei suvokti skirtingais aspektais – socialinio saugumo, nusikalstamumo, socialinių paslaugų, rizikos šeimų skaičiaus ir kt.

Mano atliekamos praktikos tyrimo tikslas – remiantis ekspertų požiūriu, identifikuoti, kokie kriminogeniniai ir deviaciniai aspektai būdingi tam tikruose miesto mikrorajonuose.

Tyrimo metodologija: kokybinis tyrimas, kurio metu atliktos *focus* grupės, pusiau struktūruoti interviu, kuriuose savo patirtį, pastebėjimus išsakė ekspertai, t. y. įvairių profesijų žmonės savo specialybių profesionalai (policijos komisariato atstovai, miesto socialinės paramos skyriaus atstovai ir kt.).

Savo tyrimą konceptualizuosiu ties miesto *išsizonavimo* problema, kurią išskirsiu kriminogeniniu aspektu. Pasak P. Juškevičiaus, miesto sistema gali būti suskaidyta į žemesnio rango teritorines posistemes, pastaroji – į dar smulkesnes, tokias kaip zonų, rajonų ar pastatų grupes [1]. Vienas pirmųjų klasikinės miesto sociologijos tyrėjų apie miesto *išsizonavimą*, kalbėjo E. Burgessas. Pagal jo sukurtą koncentrinį miesto modelį, jis miestus padalino į kokybiškai skirtingas aplinkos zonas, ir tokiu būdu bandė surasti ryšį tarp šio padalijimo ir nusikalstamumo lygio. Taip pat svarbu atkreipti dėmesį į miesto funkcijos zonas, kurios gali būti įvairialypės: nuo gyvenamųjų, pramonės, verslo, komercinių, poilsio ir pramogų zonų, iki gatvių tinklo ir funkcionuojančių lengvųjų automobilių ar viešojo susisiekimo sistemų [2].

Pradedant apžvalgą, svarbiausias mano tyrimo aspektas susijęs su miesto mikrorajonais, kurie skiriasi pagal nusikalstamumą, bei jų padaromą kiekį juose. Keičiantis aplinkai ar tam tikrai miesto mikrorajonų erdvei infrastruktūrai, keičiasi ir nusikalstamumo pasiskirstymas, atsižvelgiant į tai, svarbu nustatyti aplinkos, gyvenamosios

vietos ir sąlygų poveikį nusikalstamumui. Kaip teigė tyrime dalyvavusi policijos atstovė:

„Pagal pagrindines nusikalstamas veikas, tarkim, pagal tam tikras tendencijas iš tikrųjų išsiskiria ir kažkokį savitą veidą turi beveik visi mikrorajonai.“

Atkreipiant dėmesį į miesto išsizonavimo priežastis ir nusikaltimų koncentraciją tam tikruose rajonuose, Wilsono teigimu, tai susiję dėl vietinių kaimynystės padarinių, tuo tarpu Currie teigė, kad tai įtakoja ekonominės tendencijos, bedarbystė bei skurdo lygmuo [3].

Aptariant pagrindines priežastis dėl ko atsiranda nusikaltimai, svarbu suprasti, kodėl tam tikruose rajonuose būdingi šie padariniai. Pasak Brennerio (1976), tai yra kompleksinis atsiradimo būdas: bedarbystė atsiranda dėl per didelio alkoholio vartojimo, o alkoholio vartojimas buvo sietinas su smurto nusikaltimais [3].

„<...> tu nesusirandi darbo, tada tu vėl geri iš nevilties, tai yra va toks uždaras ratas <...>“ (Socialinės paramos skyriaus atstovė).

Svarbus tyrimo aspektas išryškėjo, kad nusikaltimų kiekis ir jų pobūdis skiriasi, dėl skirtinguose rajonuose esančios infrastruktūros. Miesto sociologijos tyrėjas Wilsonas teigė, kad rajonuose esantys smulkūs nusikaltimai, valkatavimas ar net išdaužyti langai gali siųsti „žinutę“ rimtesniems nusikaltėliams, kuri pabrėžtų, kad vietinis rajonas yra tolerantiškas blogam elgesiui ir tuo dar labiau padidinti riziką, dėl galimų tolimesnių nusikaltimų [3].

„<...> šitie nusikaltimai, kurie yra, tai praktiškai yra padaryti asmenų, atėjusių iš kitų mikrorajonų.“ (Policijos atstovas)

Tuo tarpu Čikagos mokyklos sociologų atlikti tyrinėjimai identifikavo, jog dauguma nusikaltėlių persekiojo žmones, gyvenančius pereinamuosiuose, skurdžiausiuose rajonuose, t. y. tuose, kuriuose daug aukštų pastatų, griuvėsių, nebaigtų statyti namų, tokiuose rajonuose įvykdoma daugiausia plėšimų, įsilaužimų bei išžaginimų [3]. Didelio nusikalstamumo rajonams būdingi daugiaaukščiai namai ir tai yra kaip kontrastas individualiems (mažo aukštingumo) namams.

Taip pat tyrimo metu galima pastebėti tam tikras prevencines priemones, kaip sumažinti miesto išsizonavimą kriminogeniniu požiūriu. Newmanas (1972) teigė, jog kartais dėl didžiulio nusikalstamumo lygio yra kalti gyvenamųjų namų projektuotojai [2]. Todėl šia įžvalga vadovaujantis svarbu atkreipti dėmesį, kad kuriant naują rajoną ar pertvarkant senąjį, reiktų atsižvelgti į tam tikrus veiksnius, kuriuos išsakė ir tyrime dalyvavę ekspertai:

„<...> prieš kuriant mikrorajoną, <...> reiktų sėsti ir visom institucijom apsitarti, kas gyvens, kas galimai kraustysis, kas galimai įsikurs, kas bus statoma, <...>, nes tai gali daryti įtaką tolimesnei kriminogeninei situacijai.“ (Policijos viršininkė)

Kaip išryškėjo iš tyrimo metu surinktų duomenų, siekiant kokybiškos prevencijos, ypač svarbu tinkamai įrengti apšvietimą laiptinėse, gatvėse, taipogi mažinti alkoholiu

prekiaujančių „paviljonų“ kūrimąsi šalia mokyklų ar stotelių, nes ten žmonių srautai dideli ir tai turi įtakos didelei nusikalstamumo rizikai. Sprendžiant konkrečius veiksnius, anot policijos atstovų, galime tikėtis teigiamų rezultatų šiuo klausimu.

Atlikusi praktiką šiame projekte, įgijau praktinių ir naudingų bei sociologijos pažinimo lauką praplečiančių žinių ir informacijos. Dalyvaudama projekto kokybiniuose tyrimuose tokiuose kaip: *focus* grupės ar struktūruotas interviu, supratau, kaip struktūriškai bei laikantis metodologinių reikalavimų turi vykti interviu pokalbis, o transkribavusi pokalbius įgijau daug naudingos patirties, kuri man bus naudinga tolimesniuose sociologijos tyrimo projektuose.

Literatūra

- [1] Juškevičius, P. *Miestų planavimas* VGTU leidykla „Technika“, Vilnius. 2003. 7 p.
- [2] Reid, S. T. *Crime and criminology*. 9th Edition, McGraw-Hill Humanities Pub., New York. 2000. 116 p.
- [3] Flanagan, W. G. *Urban Sociology: Images and Structure*. 5th Edition. Rowman & Littlefield Pub., Toronto & Plymouth. 2010. 445 p.

JAUNIMO VERSLUMO PADĖTIS LIETUVOJE

Verslumo skatinimo konkursų dalyvių perspektyva

A. Subačiūtė, Vilniaus universitetas

doc. dr. A. Gaižutis, Vilniaus universitetas

Pagrindinis atlikto tyrimo tikslas buvo įvertinti jaunimo požiūrį į verslumą ir jo skatinimą, orientuojantys į potencialiai didesniu verslumu pasižyminčią jaunimo dalį – verslumo konkursų dalyvius.

Atliekant tyrimą pagal išsikeltus uždavinius darbas buvo padalintas į tris dalis. Pirmoje šio darbo dalyje verslumo sąvoka išanalizuota remiantis įvairių autorių nuomonėmis, dėl termino neapibrėžtumo buvo remtasi J. Shumpeterio, Roberto A. Barono, Scotto A. Shane, B. R. Baringerio, P. Druckerio nuomonėmis, siekiant pateikti visapusišką iš išsamų sąvokos aiškinimą. Antroje darbo dalyje pateikta Lietuvos jaunimo verslumo padėties apžvalga, siekiant skaitytojus supažindinti su esama situacija ir galimybėmis, kurias turi jaunimas, siekiantis pradėti verslą. Trečioje darbo dalyje pateikta studentų, dalyvavusių įvairiose verslumo skatinimo projektuose, anketinės apklausos rezultatų analizė. Šie duomenys buvo gauti apklausus 120 įvairiaus verslumo konkursų dalyvius.

Remiantis išanalizuota literatūra, apibendrintai galima teigti, kad nors mokslininkai ir nesutinka dėl vienos universalios verslumo apibrėžimo formuluotės, tačiau jie visi nurodo, kad verslumas tai tam tikrų asmeninių savybių, būdingų asmeniui, rinkinys (tiek įgimtų, tiek įgytų), kuriomis pasinaudojęs pastarasis atranda neišspręstas problemas rinkoje ir gali pasiūlyti inovatyvius būdus joms spręsti.

Jaunimo verslumo svarbos pripažinimą nacionaliniu mastu, kaip pagrindą siekiant užtikrinti ekonominę, socialinę ir intelektualinę šalies vystymąsi, rodo Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimta Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 metų programa (Paskelbta: 2008-04-22, Valstybės žinios, 2008, Nr.: 46 -1728) (toliau – Programa). Patvirtinant Programą Lietuvos Respublikos Vyriausybė rekomendavo savivaldybėms ir jų socialiniams partneriams aktyviai prisidėti įgyvendinant programoje numatytus tikslus. Pirmiausia, siekiama sukurti, įdiegti ir tobulinti verslumo ugdymo priemones. Antrasis Programos uždavinys nukreiptas į jaunimo verslo pradžios skatinimą, tai turėtų būti įgyvendinta plečiant jaunimo informavimą per verslo informacijos centrus ir verslo inkubatorius, tobulinant mentorystės programą, Lietuvos Respublikos Vyriausybei parengiant Lietuvos Respublikos jaunimo įmonės įstatymo projektą, įvertinant ir apdovanojant geriausius jaunuosius verslininkus bei

skatinant dalijimąsi sėkminga patirtimi. Galiausiai, buvo nuspręsta „vykdyti jaunimo verslumo situacijos ir verslumo skatinimo stebėseną, informuoti valstybės institucijas ir visuomenę apie verslumo skatinimą Lietuvoje“.

Jaunimo verslumo skatinimo nauda, smulkių ir vidutinių įmonių sektoriaus plėtra yra pripažįstama kaip ekonomikos vystymosi pagrindas. Jaunimui siekiančiam pradėti nuosavą verslą ir ieškančiam finansinės paramos, kapitalo pritraukimo galimybės varijuoja nuo valstybės siūlomos paramos įvairia forma iki privačių iniciatyvų. Pirmiausia, valstybinio pagrindo Verslumo skatinimo fondas, jaunimui suteikia paskolas lengvatinėmis sąlygomis. Taip pat jaunimas, siekiantis pradėti verslą, gali gauti investicinį čekį – paslaugų rinkinį, apimančią mokymus, konsultacijas ir biuro paslaugas, šios paslaugos suteikiamos per pirmus įmonės gyvavimo metus. Be to, sąlyginai aukštos rizikos, tačiau didelį augimo potencialą turintis verslas gali būti finansuojamas rizikos kapitalo fondų lėšomis. Svarbu paminėti, lengvatines sąlygas, kuriomis verslo inkubatoriuose jaunesni verslininkai gali steigti įmones. Be to, organizuojamos privačios iniciatyvos, tokios kaip „Startup Weekend Lithuania“, „StartupHighway“, „Entrepreneurship Competition Vilnius“ ir kt., siekiančios prisidėti prie pradedančių verslininkų įmonių steigimo arba siekiančių lavinti jaunų žmonių įgūdžius, kuriuos jie galėtų pritaikyti kurdami savo verslą.

Apibendrinat duomenis, gautus atlikus anketinę apklausą, galima daryti sekančias išvadas. Daugiau nei pusė respondentų nurodė, kad verslas jiems siejasi su galimybėmis praktiškai įgyvendinti savo idėjas, prisidėti prie visuomenės gerovės kūrimo, būti nepriklausomiems profesinėje veikloje ir gauti didesnes pajamas. Apklausos duomenimis, svarbiausias veiksnys, skatinantis jaunimo norą užsiimti verslu, – teigiamas aplinkinių pavyzdys. Dėl šios priežasties siekiant užtikrinti efektyvų verslumo skatinimą, būtina užtikrinti efektyvią informacijos apie sėkmingus pradedančiųjų verslininkų projektus sklaidą. Šis būdas nereikalauja ypatingai didelių finansinių išteklių, bet kaip rodo gauti rezultatai daro didžiausią poveikį respondentams. Taip pat apklaustieji pažymėjo, kad sėkmingai verslo pradžia reikia unikalios idėjos, kuri leistų susikurti nišą rinkoje, bei organizacinių sugebėjimų, kurie reikalingi siekiant idėją sėkmingai išvystyti ir įsitvirtinti rinkoje. Bent 40 % apklausos dalyvių kaip labai svarbius bruožus siekiant pradėti nuosavą verslą nurodė atsakomybės jausmą, loginį mąstymą, gebėjimą įvertinti riziką, gebėjimą priimti sprendimus, kritišką požiūrį, bendravimo meną, kūrybiškumą, iniciatyvumą, vadybinius įgūdžius, pasitikėjimą savimi bei lyderystę. Galima daryti prielaidą, kad patys respondentai save laiko pakankamai versliomis asmenybėmis ir dėl šios priežasties didžioji dalis nurodė, kad šios savybės jiems yra būdingos arba labai būdingos. Vertindami savo dalyvavimą verslumo skatinimo projektuose 77 % apklaustųjų nurodė, kad ši patirtis jiems buvo labai naudinga arba naudinga, tiesa 21 % respondentų teigė, kad dalyvaudami projektuose jokios naudos negavo. Tokį atsakymų pasiskirstymą galima vertinti iš kelių perspektyvų. Pirmiausia, toks rezultatas gali būti nulemtas skirtingų

dalyvių pasirengimu, motyvacija bei pačių įdėtomis pastangomis, kita vertus ne visi verslumo ugdymui skirti projektai pasižymi vienoda kokybe, taigi natūralu, kad jaunuoliai teigia gavę skirtingas naudas. Kadangi apklausoje dalyvavę asmenys tobulina savo verslumo įgūdžius dalyvaudami įvairiuose konkursuose, nestebina, kad 52 % iš jų savo ateitį sieja su nuosavu verslu, likusi respondentų dalis savo profesinę ateitį planuoja privačiame arba valstybiniame sektoriuje. Tiesa, čia labai svarbu pabrėžti, kad verslumas nėra būtinais verslo kūrimas, taigi net jei dalis jaunuolių ateityje neplanuoja kurti savo verslo jų turimi antreprenerių įgūdžiai gali būti labai vertingi dirbant samdomą darbą. Vertindami verslumo konkursų naudą norui kurti nuosavą verslą respondentai minėjo, jog tokie projektai leidžia gauti tiek teorinių žinių, tiek praktinės patirties realiose verslo situacijose, kas yra labai naudinga kuriant verslą.

Literatūra

- [1] Baringer, B. R., Ireland, R. D. *Entrepreneurship: Successfully Launching New Ventures*. 2nd edition. Prentice Hall, 2007.
- [2] Baron, R. A., Shane, S. A. *Entrepreneurship: A Process Perspective*. 2nd edition. South Western. 2008.
- [3] Drucker, P. *Innovation and Entrepreneurship*. NewYork: HarperCollins, Publishers, Inc., 1985.
- [4] Entrepreneurship Competition Vilnius aprašymas [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-15], prieiga per internetą <<http://www.ecvilnius.com/competition>>.
- [5] Konkurso „Verslauk“ aprašymas [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-18], prieiga per internetą <http://www.verslauk.lt/kas_yra_Verslauk.html>.
- [6] Lietuvos Respublikos Nacionalinė jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 metų programa. Teisės aktų registras [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-14], prieiga per internetą <<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=0DF92A8C-B96F-4F4B-9C2F-368BFB75CC40>>.
- [7] Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Nacionalinės jaunimo verslumo ugdymo ir skatinimo 2008–2012 metų programos patvirtinimo Paskelbta: 2008-04-22, Valstybės žinios, 2008, Nr.: 46-1728. Teisės aktų registras [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-14], prieiga per internetą <<http://tar.tic.lt/Default.aspx?id=2&item=results&aktoid=0DF92A8C-B96F-4F4B-9C2F-368BFB75CC40>>.
- [8] Rinkodaros konkurso „Idėja“ aprašymas [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-18], prieiga per internetą <http://ideja.marketing.lt/Joomla/index.php?option=com_content&view=article&id=25&Itemid=21>.
- [9] Parama verslui investiciniais čekiais – „Pirmųjų verslo metų krepšelis“. Ignalinos atominės elektrinės regiono verslo inkubatoriaus interneto puslapis [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-15], prieiga per internetą <<http://www.inkubatorius.lt/component/content/article/8-naujienos/183-parama-verslui-vauceriais-pirmuju-verslo-metu-krepshelis>>.
- [10] Projekto „StartupWeekend“ aprašymas [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-18], prieiga per in-

ternetą < <http://startupweekend.org/>>.

- [11] Projekto „StartupWeekend Lithuania“ aprašymas [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-18], prieiga per internetą <<http://lithuania.startupweekend.org/>>.
- [12] Rizikos kapitalo fondo KŪB „Lithuania SME Fund“ aprašymas. Rizikos kapitalo fondo KŪB „Lithuania SME Fund“ interneto puslapis [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-13], prieiga per internetą <<http://www.baltcap.com/en/jeremie-funds/lithuania>>.
- [13] The Gallup Organization Hungary upon the request of the Directorate- General for Enterprise and Industry E/1:Entrepreneurship. *Entrepreneurship Survey of the EU25 Secondary analysis: Lithuania*. [interaktyvus], [žiūrėta 2012-02-03] <<http://www.lsdpl.lt/lt/nuomones/801-parakas-lietuviskam-jaunimo-verslumui.html>>.
- [14] Vyriausybės įgyvendintos priemonės jaunimo nedarbui mažinti. Lietuvos Respublikos Vyriausybė [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-15], prieiga per internetą <<http://www.lrv.lt/bylos/veikla/viesosios%20konsultacijos/jaunimo%20nedarbas.pdf>>.
- [15] Verslo inkubatoriai. Inovacijų bibliotekoje. Inovacijų portalas [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-15], prieiga per internetą <<http://www.inovacijos.lt/index.php?-777307810>>.
- [16] Verslo inkubatoriai. Lietuvos verslo paramos agentūros tinklalapis [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-15], prieiga per internetą <<http://www.lvpa.lt/Puslapiai/VersloInkubatoriai.aspx>>.
- [17] Verslo akseleratoriaus „StartupHighway“ aprašymas [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-18], prieiga per internetą <http://startuphighway.com/en/page/the_program>.
- [18] Verslumo konkurso „Creative shock“ aprašymas [interaktyvus], [žiūrėta 2011-12-18], prieiga per internetą < <http://creativeshock.lt/>>.

NEPILNOS ŠEIMOS VAIKŲ SOCIALIZACIJOS PROBLEMOS IR JŲ SPRENDIMO BŪDAI

A. Lukoševičiūtė, Panevėžio kolegija

R. Kliminskas, Panevėžio kolegija

Ivadas. Pastaraisiais dešimtmečiais Lietuvoje ir užsienio šalyse atliekama daug tyrimų, analizuojančių nepilnos šeimos vaikų socializacijos problemas, kurios dažniausiai siejamos su menka saviverte [4, 10], agresyvumu ir konfliktiškumu [5], bendravimo sunkumais [9], mokymosi motyvacijos stoka [6, 7]. Tyrimų rezultatai rodo, kad minėtos kognityvinės, pažintinės ir vaikų elgesio problemos turi sąsają su tėvo kaip lyties autoriteto nebuvimu šeimoje [1], ambivalentišku auklėjimo stiliumi ir žemu motinos išsilavinimo lygiu [3], bendraamžių grupės atmetimu [8]. Vaikai, patiriantys šiuos rizikos veiksnius, sunkiau adaptuojasi visuomenėje, lėčiau perima vertybines nuostatas, pastebima saviizoliacijos požymių. Neabejotinai neigiamą įtaką vaikų socializacijai daro kintantis požiūris į esmines šeimos ir moralės vertybes, todėl nepilna šeima pamažu tampa ne išimtimi, o tendencija. Vaikai ima klaidingai suprasti lyčių vaidmenis bei pareigas, formuojasi laisvamaniškas požiūris į vertybes ir atsakomybės deficitas. Minėtos priežastys ir veiksniai lemia nepilnos šeimos vaikų socializacijos tyrimų aktualumą.

Nepilnos šeimos vaikų socializacijos problemų mokslinės literatūros analizė leido nustatyti, kad tam tikri aspektai tyrinėti mažiau. Iš jų tikslinga išskirti šiuos: motinos psichopatologijos įtaka psichosocialinei vaikų raidai ir skirtingų tėvų vaikų, augančių nepilnoje šeimoje, socializacija. Tokios sudėties nepilnos šeimos vaikų socializacijos atvejo tyrimas yra ne tik aktualus, bet ir naujas.

Tyrimo objektas. Nepilnos šeimos vaikų socializacija.

Tyrimo tikslas. Ištirti nepilnos šeimos vaikų socializacijos problemas ir identifikuoti galimus šių problemų sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai

1. Identifikuoti esmines nepilnos šeimos vaikų socializacijos problemas.
2. Parengti nepilnos šeimos vaikų socializacijos tyrimo metodologiją, duomenų rinkimo instrumentus.
3. Atlikti nepilnos šeimos vaikų atvejo tyrimą.
4. Išanalizuoti ir interpretuoti tyrimo duomenis, parengti išvadas bei rekomendacijas.

Tyrimo **metodologija ir organizavimas.** Atliekant nepilnos šeimos atvejo tyrimą, vadovaujamosi interpretacine paradigma ir konstruktyvistiniu požiūriu, todėl pasirinkta kokybinė tyrimo strategija.

Siekiant identifikuoti specifines nepilnos šeimos vaikų socializacijos problemas, tyrime panaudoti neformalaus stebėjimo, pusiau struktūruoto interviu bei piešinių analizės metodai.

Tyrimas pradėtas 2012 metų vasario 17 d., tačiau duomenys rinkti jau 2010 metais, dirbant su informantų vaikais neformalioje dienos centro veikloje.

Informantams sutikus, stebėjimo, pusiau struktūruoto interviu bei piešinių analizės metodai taikyti namuose bei dienos centre, kurį lanko vaikai. Analizuojant piešinius, didelis dėmesys skirtas pačių autorių interpretacijoms, savo darbų bei emocijų būsenų piešiant apibūdinimui. Papildomai taikytos ekspertų konsultacijos ir pasitelkta mokslinės literatūros analizė.

Tyrimo duomenų analizė

Atliekant nepilnos šeimos vaikų socializacijos atvejo tyrimą, identifikuotos šios nepilnos šeimos vaikų socializacijos problemos:

1. *Adaptacijos* (menka savivertė, socialinių įgūdžių stoka, polinkis prie žalingų įpročių).
2. *Elgesio* (konfliktiškumas, agresija).
3. *Emocinės* (depresija, baimė, saviizoliacija).

Taikant pusiau struktūruoto interviu, neformalaus stebėjimo ir piešinių analizės metodus, išsiaiškinta, kaip motinos psichopatologinės problemos bei probleminė šeimos struktūra veikia nepilnos šeimos vaikų socializacijos procesus (žr. 1 lentelę).

1 lentelė. Nepilnos šeimos vaikų socializacijos problemų tyrimo rezultatai

Problemos Tyrimo metodai	Adaptacijos	Elgesio	Emocinės
Pusiau struktūruotas interviu	Ryški menka savivertė. Ryški socialinių įgūdžių stoka. Negebėjimas spręsti vidinių konfliktų. Dažnesnis alkoholio vartojimas ir rūkymas, kriziniais laikotarpiais.	Pasyvios agresijos formos. Padidėjęs konfliktiškumas motinos ligos paūmėjimo atvejais.	Ryškūs saviizoliacijos ir baimės elementai. Nežymiai išreikštas polinkis į depresiją.
Neformalus stebėjimas	Menka savivertė. Ryškus priklausomumas nuo kitų nuomonės. Negebėjimas adekvačiai priimti kritiką. Dažnesnis alkoholio vartojimas ir rūkymas, kriziniais laikotarpiais.	Pasyvios agresijos formos. Agresyvi manipuliacija kritinėmis situacijomis.	Nedidelė polinkio į depresiją, baimes ir saviizoliacijos raiška.
Piešinių analizė	Negebėjimas priimti realios situacijos. Problemų vengimas.	Pasyvi agresija tėvo atžvilgiu. Nežymios konfliktiškumo apraiškos.	Ryškus polinkis į depresiją ir baimę. Nežymios saviizoliacijos ir baimės apraiškos.

Vaikų adaptacijos visuomenėje aspektu nustatyta, kad nepilnos šeimos vaikai pasižymi menka saviverte, negeba adekvačiai vertinti kritinių gyvenimo situacijų, pastebima ryški priklausomybė nuo žalingų įpročių. Visuomeninio elgesio aspektu identifikuotos agresijos, konfliktiškumo bei manipuliatyvios elgsenos apraiškos kritinėmis situacijomis. Emocijų raiškos aspektu išskirti probleminiai depresijos, saviizoliacijos bei baimės raiškos elementai.

Išvados

1. Atlikus nepilnos šeimos atvejo tyrimą, identifikuotos *adaptacinės, elgesio ir emocinės* vaikų socializacijos problemos.
2. Nustatyta, kad motinos psichopatologinės problemos bei pakitusi šeimos struktūra įtakoja menką vaikų savivertę, žemą socialinių įgūdžių lygį, polinkį į saviizoliaciją bei depresiją.
3. Motinos ligos paūmėjimo periodais vaikai tampa irzlesni, agresyvesni, linkę konfliktuoti, dažniau vartoti svaigalus, rūkyti.

Siūlymai

1. Dienos centre, kur informantų vaikai leidžia laiką po pamokų, suburti specialistų komandą, susidedančią iš socialinio pedagogo, socialinio darbuotojo ir vaikų psichologo, gebančią ne tik organizuoti vaikų neformaliojo švietimo veiklą, bet ir individualiai padėti konkrečioms nepilnų šeimų vaikams įveikti adaptacijos, elgesio ir emocines problemas.
2. Įtraukti nepilnų šeimų tėvus į dienos centre organizuojamas bendras ugdomąsias veiklas ir pedagogines-psichologines konsultacijas, skirtas konkrečiai šeimai.
3. Taikyti vaikų švietimą tėvų psichopatologijos klausimais, padedantį suprasti tėvų elgesio šeimoje priežastis.

Literatūra

1. James, J. W., Fridman, R., Mathews, L. *When children grieve: for adults to help children deal with death, divorce, pet loss, moving and other losses*. Harper Collins Publishers. New York. 2002. 288 p.
2. Juodraitis, A. *Asmenybės adaptacija: kintamųjų sąveika*. Šiaulių universiteto leidykla. Šiauliai. 2004. 165 p.
3. Navaitis, G., Šerkšnienė, R. Šeimos psichoterapija. *Psichoterapija. Knyga profesionalams ir smalsiems*. Vaistų žinios. Vilnius. 2008. 404 p.
4. Proškovienė, R. *Psichikos sveikatos problemos*. VPU leidykla. Vilnius, 2008, 64 p.
5. Vaitiekonienė, V. Vaikų agresyvaus ir delinkventinio elgesio psichologinės priežastys. Ryšys tarp delinkventinio elgesio ir šeimos įtakos. Delinkventinio elgesio prevencijos principai. *Nepilnamečių kriminalinė justicija*. Vidaus reikalų ministerija. Vilnius. 2001. 228 p.

6. Barkauskienė, R. Stresinių šeimos gyvenimo įvykių sąsajos su mokymosi negalių turinčių vaikų emociniu pažeidžiamumu. *Socialinis darbas*, 2005, Nr. 4 (1), p. 24–33.
7. Halton, C., Emerson, E. The Relationship Life Events and Psychopathology amongst Children with Intellectual Disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Dissabilities*, 2004, vol. 17 (2), p. 109–117.
8. Hetherington, M. E., Stanley-Hagan, M. The Adjustment of Children with Divorced Parents: A Risk and Resiliency Perspective. *Child Psychology and Psychiatry*, 1999, vol. 40, no. 1 p. 129–140.
9. Pivorienė, J., Miliauskienė, V. Rizikos grupei priklausančių paauglių ir jų tėvų tarpusavio santykių ypatumai. *Socialinis darbas*, 2006, Nr. 5 (1), p. 96–107.
10. Žukauskienė, R., Malinauskienė, O., Erentaitė, R. Intelektu sąsajos su vyresniųjų paauglių saviveiksmingumu bei saviverte pagal lytį. *Psichologija*, 2011, Nr. 44, p. 22–41.

EKSPERTŲ, DIRBANČIŲ SU JAUNIMU, DELINKVENTINĖS REPREZENTACIJOS: KLAIPĖDOS MIESTO ATVEJIS

G. Keturkaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

A. Žilys, Vytauto Didžiojo universitetas

VDU Sociologijos katedros organizuojamas tyrimo projektas yra orientuotas į socialines įtampas Lietuvos didmiesčiuose (Kaune, Klaipėdoje ir Vilniuje). Svarbiausias tikslas, kurio siekiama, yra išsiaiškinti kaip socialinės atskirties formos funkcionuoja prieš tai minėtų Lietuvos didmiesčių gyvenime. Šiandien visuomenė miestų gyvenamuosius rajonus yra suskirsčiusi erdvėmis į tinkamesnius gyventi, t. y. niekuo neišsiskiriančius, tvarkingus rajonus, bei į netinkamesnius gyventi rajonus, kur aukštas nusikalstamumo lygis, didelis nedarbas ir vyrauja žemą socialinę padėtį užimantys gyventojai. Iš to matyti, kad žmonės, gyvenantys „netinkamuose“ rajonuose yra dažniau apsupti nusikalstamumo ir panašių nepriimtinių veikų, kurios laikui bėgant gali paveikti ir pačių žmonių elgesį. Siekiant išsiaiškinti, kokie požūriai vyrauja didmiesčių visuomenėje yra pasitelkiamas įvairių sričių ekspertų (pavyzdžiui, kriminologų, socialinių darbuotojų ir t. t.), gyvenančių ar dirbančių atitinkamame mieste, pastebėjimai bei vietinių gyventojų asmeninės patirtys, kalbinant juos šia tematika.

Tyrimui atlikti pasirinktas kokybinis tyrimas (*focus* grupės ir individualūs interviu), kuris suteikia galimybę tyrėjams fiksuoti ne tik informantų suteikiamą žodinę informaciją, bet kartu ir neverbalinę kalbą, tokią kaip intonacija, emocijos ir gestai. Tyrimo metu organizuoti pokalbiai yra ne tik puikus žinių šaltinis, bet kartu ir padeda pažvelgti į tiriamą objektą iš socialinės perspektyvos. Teko sudalyvauti dviejose *focus* grupėse bei sisteminti duomenis. Šios ataskaitos tikslas yra apžvelgti dirbančių su jaunimu Klaipėdos miesto ekspertų delinkventines reprezentacijas, atsiskleidusias *focus* grupių interviu metu.

Taigi, viena iš pagrindinių, *focus* grupių metu, išaiškėjusių problemų yra jaunimo socializacija Lietuvos didmiesčiuose. Konkrečiai kalbant, šis aspektas išryškėjo vienoje iš Klaipėdos miesto *focus* grupių. Įdomu tai, kad Klaipėda ypač daug dėmesio skiria savo miesto jaunimui. Esti nemažai jaunimo centrų, moksleivių saviraiškos centrų ir panašaus pobūdžio organizacijų, kurios skirtos jaunuoliams iš socialiai pažeidžiamų šeimų (ir ne tik) užimti. Neformali ir neįpareigojanti aplinka leidžia jiems išspręsti esančias problemas ir užsiimti mėgstama veikla. Taip pat Klaipėda turi išleidusi vienintelį Lietu-

voje žemėlapi apie jaunimo užimtumo galimybes, kur yra sužymėtos visos neformalios jaunimo grupės, kurių suskaičiuojama net iki dvidešimt (pavyzdžiui, fakirai, skustagalviai, treninginiai ir pan.). Čia žymima ne tik, kur jie bazuojasi, kur juos galima sutikti, bet kartu ir pagal ką identifikuoti.

Tuo tarpu iš ankstesnių pastebėjimų išplaukia britų sociologo Sampsono teorija apie socialinį efektyvumą. Ši teorija yra grindžiama tuo, kad jeigu esti maža socialinės bendruomenės įtrauktis į jaunimo socializacijos ir laisvalaikio praleidimo veiklas, jeigu vyrauja mažas visuomenės suinteresuotumas šiuose aspektuose, tai įtakoja mažesnį socialinį efektyvumą ir tuomet jaunimas yra labiau linkęs nusikalsti, t. y. būti delinkventais arba nusikaltėliais. Čia išryškėja vadinamojo „Riporto“ jaunimo kultūra. Kadangi šiame rajone vyrauja didelis nusikalstamumo lygis, gausu socialinių būstų, jau penkiolikos–šešiolikos metų jaunuoliai yra linkę į delinkventinę veiklą ir buriasi į nusikalstamas gruputes, vartoja svaigiuosius gėrimus, vykdo nusižengimus ir tokiu būdu bando konkuruoti su kitomis Klaipėdos miesto nusikalstamomis grupuotėmis. Tai veda prie bendruomenės socialinės deorganizacijos, o tai vėliau įtakoja įvairius nusikaltimus. Žemas ekonominis statusas, etnis nevienalytiškumas (*focus* grupių metu išsiskyrė „Riporto“ čigonų atvejis), žemas gyventojų mobilumas, kuris įtakoja nusikalstamumo dažnį. Sociologas O. Lewis mano, kad vaikų socializacija priklauso nuo bendruomenės, kurioje gyvena, mat jiems reikia pavyzdžio, kuriuo galėtų sekti. Skurdo kultūra priklauso nuo adaptacijos ir neturtingųjų sąveikos stratifikuotoje, labai individualizuotoje, kapitalistinėje visuomenėje [1]. Bendruomenės socialinio organizuotumo laipsnis yra matuojamas vietiniais bendravimo ryšiais, „gatvės“ paauglių grupuočių kontrole ir organizuoto dalyvavimo paplitimu [2].

Be to, Klaipėdos mieste gana aiškiai pastebima prekybos centrų jaunimo subkultūra. Pirmiausia, jaunimas renkasi dideliuose prekybos centruose, tokiuose kaip „Akropolis“ arba „Big“. Prekybos centre visuomet šilta ir šviesu, galima atsisėsti ant suoliuko ir nieko neveikti. Jaunuoliai traukia į prekybos centrą pamokų metu arba vietoj to, kad sėdėtų gatvėje ant suoliuko. Galima būtų teigti, kad lankydami prekybos centruose jaunuoliai tiesiog tampa vartojimo kultūros dalimi. Kaip teigia J. Černavičiūtė, Lietuvos visuomenės vartotojiška kultūra yra nevienalytis laukas, kuriame galime rasti mišrius ir net konfliktuojančius kultūrinius vartojimo modelius [3]. Pavyzdžiui, jaunuoliai eina į parduotuves tam, kad sukeltų apsauginių nepasitenkinimą juos erzindami (imituodami vitrinų daužymą ir pan.) ir taip vildami atkreipti į save dėmesį, o ne vien tik tipiškai, kaip dauguma yra įpratę, eiti apsipirkti.

Iš kitos pusės žvelgiant, svarbi ir materialinė jaunuolių padėtis, kuri gali iššaukti vagystes prekybos centruose. Tokiems reiškiniams gali daryti įtaką ir aplinkiniai, su kuriais jaunuoliai bendrauja. Pasak britų sociologo Sampsono, kaimynystė ir greiti socialiniai pokyčiai yra pagrindinės nusikalstamumo priežastys [4].

Ekspertai kalba apie jaunimo delinkvencijos problematiką ir prevenciją, orientuotą į nusikalstamą veiką. Į tai, kur ir kada yra nusikalstama dažniausiai reikėtų atsižvelgti pagal tai, kur, pavyzdžiui, visą parą yra parduodami svaigalai, kur vyksta jaunimo susibūrimai ir pan. Puiki nusikalstamumo prevencija yra atviro darbo su jaunimu metodas per neformalų švietimą, adaptuojant darbo laiką pagal jaunimo poreikius. Anksčiau minėti kokybinio tyrimo metodai reikalauja nemažai laiko, tačiau tik jie gali atskleisti individualią žmonių (ekspertų) kasdieninę darbo patirtį kalbant apie jaunimo delinkventines reprezentacijas Klaipėdos mieste, kurioms įtakos turi tiek ir nusikalstamumas, tiek ir jaunimo užimtumo organizacijos (kaip būtinoji prevencija).

Literatūra

- [1] Gajdosikienė, I. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2004/1. 88–96 p.
- [2] Sampson, R., Groves, W. B. *The American Journal of Sociology*. 1989. 94/4. 774–802 p.
- [3] Černavičiūtė, J. *Sociologija. Mintis ir veiksmai*. 2008/1. 90–104 p.
- [4] <<http://roxbury.net/images/pdfs/ct4chap8.pdf>>, 159–189 p.

EUROPOS AREŠTO ORDERIO KONSTITUCINGUMO PROBLEMA: TEORINIAI IR PRAKTINIAI ASPEKTAI

K. Vozbutaitė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetas

R. Ažubalytė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakultetas

Probleminė situacija

Lietuvai, įstojus į Europos Sąjungą ir tapus pilnaverte šios draugijos nare, atsivėrė nauji keliai sėkmingam tarptautinio verslo plėtojimuisi, naujos galimybės ekonominiam šalies saugumui ir stabilumui užtikrinti, sudaromos sąlygos vystytis tiek valstybės politiniam ir ekonominiam, tiek socialiniam ir kultūriniam gyvenimui. Taip pat Europos Sąjungos narystė piliečiams padidina galimybes laisvai judėti (Šengeno erdvė).

Atsiradus minėtiems ir panašioms pokyčiams valstybės gyvenime, neišvengiamai aktyvėja ir šalių valstybiniai ryšiai, todėl, savaime suprantama, intensyvėja ir teisėsaugos institucijų bei teismų tarptautinis bendradarbiavimas. Dėl to įvairios valstybių teisėsaugos institucijos turi bendrauti vienos su kitomis, taip suteikdamos visokeriopą pagalbą tiriant ir aiškinantis bei išsamiai atskleidžiant padarytas nusikalstamas veikas tiek valstybės vidaus ribose, tiek ir kaimyninių šalių teritorijose.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 66–772 straipsniuose [1] ir tarptautinėse sutartyse numatyta tvarka, kuria Lietuvos teisėsaugos institucijos ir teismai bendradarbiauja su užsienio valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis. Tarp Europos Sąjungos valstybių narių yra numatytos paprastesnės partneriavimo nuostatos, kurios leidžia procesui tapti žymiai paprastesniam, lengvesniam, operatyvesniam, kadangi yra sudaroma galimybė atitinkamoms šalių teisėsaugos institucijoms tarpusavyje vykdyti bendradarbiavimą tiesiogiai, tačiau kelia abejonių dėl savo atitikimo šalių konstitucijoms. Su šia problema buvo susidurta Europos Sąjungos valstybėse narėse. Ryškiausi pavyzdžiai – Vokietijos [2] ir Lenkijos [3] šalių atvejai.

Temos aktualumą lemia Europos arešto orderio atitikimo valstybių narių *ius supremum*, t. y. konstitucijai, kaip aukščiausios galios teisės aktui [4] ir jurisprudencinei konstitucijai [5] problema, kadangi Europos arešto orderis yra vykdomas pagal Europos Sąjungos antrinę teisę, kuri nėra tarptautinės teisės prigimties, o ne pirminę teisę, kuri traktuojama kaip esanti tarptautinės teisės prigimties teisinė tvarka, todėl kyla klausimas, kokių konstituciniu pagrindu minėtasis dokumentas yra vykdomas Europos Sąjungos valstybėse narėse. Antai Lietuvos Respublikos Konstitucijos 13 straipsnio 2

dalyje [6] yra įtvirtinta nuostata, kad „Draudžiama išduoti Lietuvos Respublikos pilietį kitai valstybei, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nenustato kitaip“. Taigi bent jau iš Konstitucijos *expréssis verbis* išeina, jog tik tarptautinės sutarties pagrindu asmuo gali būti išduodamas kitai valstybei. Todėl šiame darbe keliami hipotezė, kad kol Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nėra oficialiai atskleidęs minėtos konstitucinės nuostatos turinio, Europos arešto orderio vykdymas hipotetiškai gali būti traktuojamas kaip antikonstitucinis, arba bent jau gali būti traktuojamas kaip nepakankamo konstitucinio pagrindo teisinė procedūra.

Analizuojant dabartinį Europos arešto orderio vykdymą valstybėse narėse, iškyla ir daugiau teorinių bei praktinių problemų, kaip antai, kai kurios valstybės savo iniciatyva papildomai įtraukė nevykdymo pagrindus, kurie nėra nurodyti Tarybos pagrindų sprendime dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų [7], kas visiškai prieštarauja dokumentui.

Taip pat temos aktualumą Lietuvos teisės mokslui lemia tai, jog ši tema iki šiol teisi-
nėje literatūroje buvo mažai nagrinėta ir paliesta, pasigendama aiškesnio ir detalesnio tyrimo, kuris atskleistų teorinius ir praktinius aspektus taikant ir vykdant asmens perdavimo procesą pagal Europos arešto orderį.

Darbo tikslas ir uždaviniai

Darbe keliami tikslai – 1) tinkamai išnagrinėti ir įvertinti Europos arešto orderio vykdymo proceso praktinį taikymą kasdienėje šalių praktikoje; 2) ištirti valstybių narių teisės aktų, įgyvendinančių Tarybos pagrindų sprendimą dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų atitikimą šalių konstitucijoms; 3) bei pateikti rekomendacijas ir pasiūlymus, kaip galėtų būti sprendžiamos kai kurios išky-
lančios problemos.

Šiam tikslui pasiekti formuluojami tokie uždaviniai:

- pateikti aiškia asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį procedūros sampratą ir reikšmę;
- nustatyti, kiek įmanoma, tikslesnes valstybių narių problemas ir sunkumus, vyk-
dant asmens perdavimo procedūrą pagal Europos arešto orderį;
- identifikuoti nagrinėjamų problemų priežastis, jų prigimtį, iš kur jos kyla;
- apžvelgti valstybių narių teisės aktų, skirtų įgyvendinti Tarybos pagrindų spren-
dimą dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo proce-
dūrų atitikimą šalių konstitucijoms;
- trumpai apžvelgti valstybių narių susiklosčiusią kasdieninę praktiką per šalių pa-
vyzdžių analizę;
- išanalizuoti ir tinkamai įvertinti valstybių narių dabartinius teisinius, *in primis*
teisminius sprendimus kylančioms problemoms iš- / spręsti;

- pateikti galimas rekomendacijas ir pasiūlymus susidariusioms problemoms iš- / spręsti.

Tyrimo mokslinis naujumas ir praktinė reikšmė

Kaip jau ir minėta šis tiriamasis darbas nagrinėja iki šiol dar mažai paliestą, tačiau labai aktualią konstitucingumo problemą dėl Europos arešto orderio atitikimo valstybių narių konstitucijoms bei kitas problemas, tiesiogiai kylančias iš šio proceso vykdymo, pasitelkiant užsienio šalių pavyzdžius. Bandoma pateikti aiškesnį ir detalesnį tyrimą, kuris galėtų padėti atskleisti teorinius ir praktinius šios problemos aspektus. Svarbiausios publikacijos Lietuvoje Europos arešto orderio tema:

1. Čepas, A. Europos arešto orderis: pirmieji Europos Sąjungos baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso teisės žingsniai Lietuvoje. Teisės problemos. 2003, 3 (41).

2. Jurka, R. European Arrest Warrant: some questions on legal interpretation and application. Jurisprudencija. 2011, 18 (1).

3. Švedas, G. Kai kurios asmens perdavimo pagal Europos arešto orderį baudžiamam persekiojimui teorinės ir praktinės problemos. Teisė. 2008, 66 (1).

Tačiau šiuose darbuose buvo atskleisti tik kai kurie su baudžiamuoju procesu susiję probleminiai klausimai, beveik nepaliečiant konstitucinių probleminių aspektų. Šiuo požiūriu darbo naujumas Lietuvoje būtų nekvestionuojamas.

Literatūra

- [1] Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 37-1341, Nr. 46.
- [2] Vokietijos Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 18 d. nutarimas.
- [3] Lenkijos Konstitucinio Teismo 2005 m. balandžio 27 d. nutarimas.
- [4] Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d. nutarimas. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos, 1993–2009. Vilnius, 2010, p. 102.
- [5] Jarašiūnas, E. Jurisprudencinė konstitucija. Jurisprudencija. 2006. Nr. 12 (90).
- [6] Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.
- [7] Tarybos pagrindų sprendimas „Dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų“ (2002/584/TVR).

ASMENINIŲ INTERESŲ VAIDMUO KARJEROS ADAPTABILUMUI

K. Nedzveckas, Mykolo Romerio universitetas

R. Pilkauskaitė-Valickienė, Mykolo Romerio universitetas

Lietuvos ir Europos Sąjungos švietimo politikoje profesinio orientavimo principas neatsiejamas nuo mokymosi visą gyvenimą idėjos ir yra susijęs su nuolatinio darbinio (profesiniu) tobulėjimu. Žmogaus parengimą sėkmingai karjerai stimuliuoja Europos Komisijos, Europos Sąjungos strateginiai dokumentai [1, 2, 3] ir reglamentuoja Lietuvos ŠMM bei SADM Profesinio orientavimo strategija [4] bei ŠMM 2007 m. patvirtinta Nacionalinė profesinio orientavimo švietimo sistemoje programa [5].

Karjeros pasirinkimas – sprendimas, lemiantis asmeninę ir socialinę gerovę ateityje, tačiau dažniausiai jaunuoliui nėra lengva nuspėti ar konkreti profesija atitiks jo lūkesčius. Anot šiuolaikinių karjeros tyrinėtojų [6, 7, 8], pagrindinis konstruktas, apibūdinantis karjeros raidą, yra karjeros adaptabilumas (angl. *Career adaptability*), kuri sudaro kelios dimensijos: karjeros sprendimo priėmimas, karjeros planavimas, karjeros tyrinėjimas bei pasitikėjimas. Moksliniai tyrimai Lietuvoje atskleidžia, kad daugelis moksleivių neturi tvirto profesinio apsisprendimo [9], savo ateities baimes sieja su išsilavinimu, darbu [10], dalis studentų nėra patenkinti pasirinkta profesija [11] ir neketina pradėti karjeros savo pasirinktoje profesijoje [12, 13, 14]. Visi šie tyrimai neanalizuoja, kaip asmeniniai interesai, jų suvokimas gali prisidėti prie aiškesnio karjeros kelio pasirinkimo, tačiau kai kurių tęstinių tyrimų duomenimis, interesai yra vienas stabiliausių psichologinių konstrukto [12, 13]. Tad manome, kad asmeninių interesų suvokimas paauglystėje gali būti ypatingai svarbus karjeros adaptabilumui.

Taigi, šio tyrimo tikslas yra nustatyti, kaip siejasi asmeninių interesų suvokimas su karjeros adaptabilumu, t. y. karjeros sprendimo priėmimu, karjeros planavimu, karjeros tyrinėjimu bei pasitikėjimu paauglystėje.

Metodika

Šiuo metu yra atliekam anketinė apklausa Vilniaus miesto vidurinėse mokyklose. Planuojama apklausti apie 200 vyresniųjų klasių moksleivių. Klausimynai: Profesinių interesų suvokimo skalė (sukurta šio tyrimo autorių, kurią sudaro 8 teiginiai) bei Karjeros adaptabilumo skalė [17], kurią sudaro karjeros sprendimo priėmimo subskalė (6 teiginiai), karjeros planavimo subskalė (6 teiginiai), karjeros tyrinėjimo subskalė (6 teiginiai) bei pasitikėjimo subskalė (6 teiginiai). Lietuvišką šio klausimyno versiją parengė R. Pilkauskaitė-Valickienė ir K. Nedzveckas.

Rezultatai

Tikimasi, jog aiškesnis asmeninių interesų suvokimas bus teigiamai susijęs su karjeros sprendimo priėmimu, karjeros planavimu, tyrinėjimu bei pasitikėjimu.

Literatūra

- [1] Railienė, A., Žadeikaitė, L. Expert Evaluation of the Social Pedagogical Study Programme Aimed at Developing the Competences of Vocational Advisers *Socialinis darbas*, 2010, 9 (2), 87–92 p.
- [2] Barkauskaitė, M. Profesinis konsultavimas ir orientavimas šiuolaikinio profesinio rengimo kontekste. *Acta paedagogica Vilnensia*, 2007, 18, 106–120 p.
- [3] Railienė, A. Profesijos patarėjo veiklos profesinio orientavimo sistemoje prielaidos. *Socialinis darbas*, 2011, 10 (2), 157–168 p.
- [4] Profesinio orientavimo strategija. *Valstybės žinios*. 2004, Nr. 56-1955.
- [5] Nacionalinė profesinio orientavimo švietimo sistemoje programa. *Valstybės žinios*. 2007, Nr. 11-4637.
- [6] Savickas, M. Career Adaptability: An Integrative Construct for Life-Span, Life-Space Theory. *The Career Development Quarterly*, 1997, 45, 247–260 p.
- [7] Savickas, M. Career Construction: A Developmental Theory of Vocational Behavior. In S. D. Brown et al. (Eds.), *Career Choice and Development* (149–206 p.). John Wiley & Sons, Inc., San Francisco. 2002.
- [8] Savickas M. The Theory and Practice of Career Constuction. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career Development and Councesling Putting Theory and Reasearch to work* (42–71 p.). John Wiley & Sons, Inc., New Yersey. 2005.
- [9] Pociūtė, B., Isiūnaitė, V. Profesijos pasirinkimo problemos ir asmenybės savybės. *Psichologija*, 2011, 23, 78–91 p.
- [10] Sondaitė, J., Meškauskaitė-Šliužienė, G. Delikventiškų paauglių ateities tikslai ir baimės. *Socialinis darbas*, 2008, 7 (1), 76–85 p.
- [11] Varžinskienė, L. Socialinio darbo profesijos statuso ypatumai socialinių darbuotojų ir jų partnerių požiūriu. *Socialinis darbas*, 2008, 7 (1), 100–107 p.
- [12] Urbanavičiūtė, I. Bakalauro pakopos studentų ketinimo eiti pasirinktu profesiniu keliu ypatumai: dviejų imčių analizė. *Psichologija*, 2009, 39, 45–58 p.
- [13] Kanapickaitė, J. Profesinis kryptingumas aukštojoje mokykloje. *Pedagogika*, 2010, 97, 35–42 p.
- [14] Ivanauskienė, V., Liobikienė, L. Socialinio darbo savirefleksijos gebėjimų ugdymas teoriniuose kursuose. *Socialinis darbas*, 2005, 4 (1), 118–121.
- [15] Hansen, C. J. Assessment of Interests. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career Development and Councesling Putting Theory and Reasearch to work* (281–305 p.). John Wiley & Sons, Inc., New Yersey. 2005.
- [16] Jigau, M. Strong Interest Inventory (SII). In M. Jigau (Ed.), *Career Counselling Compendium of Methods and Techniques* (65–71 p.). Institute of Educational Sciences, Bucharest. 2007.
- [17] Savickas, M., Porfeli, E. J. Revision of the Career Maturity Inverntory: The Adaptability Form. *Journal of Career Assesment*, 2011, 19 (4), 355–374 p.

ETNINIO NACIONALIZMO RAIŠKA PARLAMENTINIŲ 2008–2012 m. LR SEIMO KADENCIJOS PARTIJŲ PROGRAMOSE

L. Leliukaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

B. Ivanovas, Vytauto Didžiojo universitetas

Tyrimo problema. Nors literatūroje aptinkama daugybė bendro pobūdžio samprotavimų apie nacionalizmą, tačiau informacijos, kaip nacionalizmas atsispindi valstybės valdžios lygmenyje, – praktiškai nėra. Ši problematika šiandien ypač aktuali Lietuvai, nes dabartinės kadencijos LR Seimas susideda iš įvairių ideologinio spektro partijų, tarp kurių ir tik neseniai įsteigtos. Tuo tarpu nacionalizmo klausimas itin palankus susipažinti su bendromis partijų nuostatomis, nes jis apima platų šiandienos aktualijų lauką: liečiami migracijos, tautos, pilietybės, etninių santykių etc. aspektai. Vertėtų pažymėti ir tai, kad nacionalizmas gali būti tiesiog politikos dalimi, todėl jo raiška atsispindi įvairių ideologijų partijų retorikoje. Nacionalizmo „migraciją tarp ideologijų“ iliustruoja R. Brubakerio mintis: „Nacionalizmas, prieštaringas šovinizmo ir universalizmo mišinys, Revoliucinės ir Napoleoninės ekspansijos bei tautinio apsisprendimo principo paveldėtojas, didžiąją XIX amžiaus dalį buvo atsidūręs kairėje. Po pralaimėjimo 1870–1871 m. jis migravo į dešinę, per bulanžizmo krizę 1889 m. tapo kritiniu centru, o Dreyfuso byla reišė galutinį jo atėjimą.“ [1] Iš viso to išsikristalizuoja ir tyrimo problema: etninio nacionalizmo raiška parlamentinių Lietuvos politinių partijų programose.

Tyrimo objektas yra parlamentinių Lietuvos partijų programos. Tyrimo dalykas – etninio nacionalizmo apraiškos jose.

Tikslas yra analizuoti etninio nacionalizmo apraiškas parlamentinių Lietuvos politinių partijų programose.

Analizės uždaviniai:

- apibrėžti etninio nacionalizmo sampratą, koncentruojantis į iškiliausių XX a. pab. nacionalizmo tyrėjų mintis;
- remiantis žymiausiais nacionalizmo teoretikais išskirti kintamuosius, kuriuos pasitelkus galima analizuoti politinių partijų programas;
- fokusuojantis į išskirtus etninio nacionalizmo kintamuosius tirti parlamentines Lietuvos politines partijas deklaruojamų siekių, ideologijos, principų ir vertybių atžvilgiu;
- atlikti palyginamąją partijų programų turinio analizę etninio nacionalizmo kontekste.

Pagrindiniai tyrimo metodai yra naratyvinis ir lyginamoji analizė. Šie metodai leidžia geriau įvertinti tyrimo problemas bei jų pobūdį. Taip pat naudoti šaltinių ir oficialių dokumentų turinio analizės metodai. Jie suteikia galimybę efektyviai analizuoti politinių partijų programas bei išskirti esmines raktines sąvokas, suvedant plačius tekstų masyvus į esminius teiginius.

Pagrindiniai tyrimo išvadų teiginiai. Atlikus šiuolaikinių nacionalizmo teoretikų tekstų analizę ir išskyrus esminius etninio nacionalizmo kintamuosius, galima daryti išvadą, jog šių kintamųjų specifika yra būdinga pokomunistinėms Centrinės ir Rytų Europos šalims, kur politinės jėgos esmiškai fokusuojasi ties tautinės kultūros išskirtinumo (tautinių tradicijų, kalbos, simbolių ar net socialinių santykių) klausimu. Tai byloja, jog Lietuvos, kaip ir viso regiono politinės jėgos operuoja menkai modifikuota XX a. pirmosios pusės nacionalistine retorika.

Partijų programų tyrimo rezultatai parodė, kad visų ideologinio spektro pakraipų partijų programose atsispindi etninio nacionalizmo bruožai. Visgi būtina pažymėti, jog vienareikšmis vienos ar kitos partijos traktavimas labiau nacionalistine už kitą negalimas iš esmės dėl dviejų priežasčių: pirma, skirtingų partijų nuostatose etninio nacionalizmo momentų raiška yra nevienoda – labiausiai tai atsispindi lyginant partijų deklaracijas atskirų kintamųjų kontekste; antra, partijų vidaus nuostatose (jų deklaruojamų programų turinyje) pasitaiko loginių prieštaravimų – analizuojant tą patį aspektą partijos retorika gali itin svyruoti nuo visiško nuosaikumo iki ganėtinai radikalių pareiškimų. Tai savo ruožtu byloja apie programų rengėjų profesionalumo stoką.

Partijų programų turinio analizė parodė, kad visos analizuotos partijos (LSDP, DP, LRLS, LiCS, KP, TS-LKD, TPP, TTP) fokusuojasi į tuos pačius klausimus. Aptariami klausimai siejasi daugiausia su lietuvių tauta: nagrinėjami kultūros, kalbos, identiteto aspektai. Partijų požiūrius taipogi vienija ir Lietuvos valstybės vizija. Partijos deklaruoja (pvz., DP, TS-LKD, TPP), jog Lietuva yra ypatinga valstybė, turinti savo istorinę misiją – valstybė tarsi jungtis tarp Rytų ir Vakarų. Tai leidžia daryti išvadą, jog partinių ideologų apmąstymai nėra pažengę toliau negu analogiški tarpukario mąstytojų S. Šalkauskio ar A. Maceinos teiginiai, kurie šiuolaikiniame pasaulyje liudija tik savo anachronišką turinį.

Partijų programinių nuostatų lyginamoji analizė etninio nacionalizmo kontekste leidžia išskirti aiškius sąlyčio ir idėjinių sankirtų taškus. Galima teigti, jog sąlyčio taškų yra kur kas daugiau nei takoskyrų – tai patvirtina skirtingų ideologijų partijų programinių nuostatų konvergencijos prielaidą, išskylančią iš gana šabloniškų savo kūrėjų prieigų. Šabloniškas ideologinių nuostatų pobūdis bei paviršutiniškumas jas pateikiant byloja apie partinių ideologų siekį taip patraukti kuo platesnį, skirtingų pažiūrų rinkėjų ratą, vardan to aukojant idėjinį politinės jėgos savitumą.

Literatūra

- [1] Brubaker, R. Pilietybė ir tautiškas Prancūzijoje ir Vokietijoje. Pradai, Vilnius. 1998. 410 p.
- [2] Anderson, B. Įsivaizduojamos bendruomenės. Apmąstymai apie nacionalizmo kilmę ir plitimą. Baltos lankos, Vilnius. 1999. 245 p.
- [3] Bobbio, N. Kairė ir dešinė: politinė skirtis. Apostrofa, Vilnius. 2005. 231 p.
- [4] Brubaker, R. Nationalism Reframed. Nationhood and the national question in the New Europe. Cambridge University Press, Cambridge. 1996. 202 p.
- [5] Deutsch, K. W. Nationalism and Social Communication. An inquiry into the foundations of nationality. The M.I.T. Press, Cambridge, Massachusetts. 1996. 345 p.
- [6] Donskis, L. Identity and Freedom: Mapping Nationalism and Social Criticism in Twentieth-Century Lithuania. Routledge, London & New York. 2002. 178 p.
- [7] Gellner, E. Tautos ir nacionalizmas. Pradai, Vilnius. 1996. 239 p.
- [8] Jenkins, R. Rethinking Ethnicity. Arguments and Explorations. SAGE, London. 1997. 194 p.
- [9] Smith, A. D. Nacionalizmas XX amžiuje. Pradai, Vilnius. 1994. 350 p.
- [10] Smith, A. D. The Ethnic Origins of Nations. Blackwell, Oxford. 1986. 312 p.

SUAUGUSIŲJŲ AUDITORIJOS VALDYMAS PASITELKIANČIĄ NEVERBALINĘ KOMUNIKACIJĄ

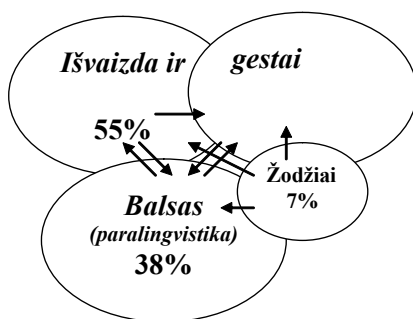
L. Nikitinaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

M. Teresevičienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Šiame pranešime pristatomi tyrimo duomenys apie suaugusiųjų auditorijos valdymą pasitelkiant neverbalinę komunikaciją. Neverbalinė komunikacija akcentuojama kaip turinti didelę įtaką, nes papildo ir palydi verbalinę komunikaciją bei atskleidžia ir parodo tikrąsias proceso dalyvių emocijas.

Bendravimo procese žodžiai – vienintelis elementas, į kurį sutelkiamas visas dėmesys, tačiau pamirštama, kas papildo bei suteikia didesnę vertę jiems – tai neverbalinė komunikacija. Remiantis atliktais tyrimais, neverbalinė komunikacija suteikia 93 % informacijos, o likusi dalis – 7 % – atitenka žodžiams. Atlikus šį tyrimą paaiškėjo, jog neverbalinė komunikacija auditorijos valdyje turi neabejotinai didelę įtaką, ypač trys elementai (1 pav.), kurie nulemia kalbos, pranešimo, seminaro ar mokymų sėkmę.

Nenuvertinus neverbalinės komunikacijos bei didesnis dėmesys jai gali pagerinti suaugusiųjų auditorijos valdymo kokybę, kurios pagalba galima perduoti bei gauti daugiau informacijos, nei remiantis vien tik žodžiais. Todėl sulaukti efektyvumo galima tik sutelkus dėmesį į kūno kalbos elementus ir pasinaudojus neverbalinės komunikacijos suteikiama informacija.

1 pav. Auditorijos valdymą lemiantys neverbalinės komunikacijos elementai

PROFESIONALAUS ATLIKĖJO PASAULĖVOKOS IR PROFESIJOS PAVEIKSLO SANKIRTA

M. Alfavickaja, Vytauto Didžiojo universitetas

D. Bukantaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

Būsima muziko profesija dažniausiai yra „nulemta“ dar vaikystėje. Muzikos specialistų rengimo sistema yra nenutrūkstamas procesas: mokinys, kuris mokosi muzikos nuo 5, 6 ar dar jaunesnių metų, negali nė vienu mokymosi etapu daryti pertraukų, priešingu atveju profesionali muziko karjera yra sunkiai įsivaizduojama. Muzikiniai gabumai formuojasi ir plėtojasi tik aktyvios veiklos procese, kitu atveju kenčia grojimo technika, muzikiniai įgūdžiai ir muzikinės klausos jautrumas [4]. Ruošiant muziką profesionalą, jokios ugdymo proceso spragos būti neturėtų. Taip, jaunasis atlikėjas, ruošdamasis profesionaliai karjerai, formuoja savo pasaulėvoką, kuri dažnai yra nulemta išorinių ir vidinių ribotumų: jį supančios aplinkos, studijų programos statiškumo, dėstytojų profesionalumo, studento aktyvumo institucijoje ir koncertinės patirties bei įsivaizduojamojo savo būsimos veiklos idealo. Tuo tarpu darbo rinka reikalauja multifunkcinio specialisto, tokio, kuris geba darbo vietą susikurti sau, kuris lanksčiai ir greitai prisitaiko prie rinkos ar organizacijos reikalavimų, nuolat tobulina bendrąsias ir specialiąsias kompetencijas. Taip formuojasi atotrūkis, tarp realiojo ir idealiojo profesijos paveikslo vaizdo. Jaunasis menininkais, netekęs savo dėstytojo ar aukštosios mokyklos prieglobsčio, ir turėdamas dažnai hiperbolizuotą ir sutaurintą savo profesijos paveikslą, patenka į darbo rinką jai nepasiruošęs, nesusipažinęs su jos reikalavimais. Tyrimo, atskleidžiančio jaunojo atlikėjo pasaulėvokos ir profesijos paveikslo sankirtas Lietuvoje iki šiol atlikta nebuvo.

Tyrimo objektas – atlikėjo pasaulėvokos ir profesijos paveiktos sankirtos.

Tyrimo tikslas – atskleisti jaunojo atlikėjo pasaulėvokos ir profesijos paveikslo sankirtas.

Tyrimo uždaviniai:

- Aptarti pasaulėvokos ir pasaulėžiūros sampratas.
- Apibrėžti atlikėjo profesijos paveikslą.
- Įvertinti atlikimo meno studentų pasirengimą darbo rinkai.
- Pateikti dėstytojų požiūrį apie atlikėjo rengimo ir darbo rinkos reikalavimus.

Tyrimo metodai:

- mokslinių šaltinių analizė,
- dokumentų analizė,

- interviu su studentais ir dėstytojais.

Renkantis profesiją labai svarbu pasirinkti teisingai. Profesijos rinkimasis – tai nuolat vykstantis, ilgalaikis procesas. Prieš apsisprendamas, žmogus analizuoja daug profesinių galimybių, daro daug dalinių sprendimų [6]. Renkantis profesiją svarbu atskirti tikruosius polinkius nuo netikrųjų. Asmenybės trauka muzikinei veiklai turi būti labai didelė. Tai turėtų būti vidinis žmogaus pasirinkimas, nes tai sudaro sąlygas plėtotis asmenybės gabumams bei ugdytis tam tikriems charakterio bruožams, kurie labai reikalingi pasirinktai veiklai.

Daugelis autorių akcentuoja profesijos rinkimosi procesualumą, profesinį apsisprendimą traktuodami kaip rinkimosi rezultata:

- Profesijos rinkimasis – ilgalaikis sprendimų kuo būti kaitos procesas iki galutinio apsisprendimo [2].
- Sąmoningas profesijos pasirinkimas – tai individualus mokinio apsisprendimas įsisąmoninus profesinio tinkamumo tam tikrai profesijai kriterijus ir žinant objektyvią informaciją apie turimas profesiskai reikšmingas savybes, tolesnes jų lavinimo ir ugdymo perspektyvas, praktiškai išbandant savo pasiryžimą ir išgales sėkmingai dirbti [1].
- Sprendimo priėmimo procesas suprantamas kaip rezultatyvus judėjimas arba procesas, kuriame jaunas žmogus „juda į priekį“, žingsnis po žingsnio artėdamas prie savojo apsisprendimo [3].

Žmogaus gyvenimo kokybė priklauso nuo jo pasaulėžiūros. Tačiau tai yra tam tikrų įsitikinimų sistema, kuri gali žmogų varžyti ir jis gali pasijausti lyg tam tikrame „kalėjime“, todėl jis pats turi sau nusistatyti ribas bei gyventi tam tikroje kultūrinėje aplinkoje, kur jam nebūtų per ankšta [7]. Kaip ir įsitikimai, taip ir pasaulėžiūra gali kisti ir kisti būtent didėjančia linkme. Žmogaus įsitikinimai lemia jo pasaulėžiūrą. Mūsų pasaulėžiūrą sudaro mūsų pažiūros bei įsitikinimai pagrindiniais klausimais, būtent, kaip mes suprantame gyvenimą, jo prasmę ir jo tikslus, kaip mes suprantame Dievą, žmogų, sielą, dvasią ir medžiagą, kokius mes nusistatome santykius su mus supančiais žmonėmis, kaip vertiname daiktų pasaulį ir jo įtakas žmogui ir kaip visus tuos ir kitus klausimus deriname į vieną sistemą [5]. Pasaulėžiūra yra medžiaginės ir dvasinės tikrovės supratimas. Jis atsiremia į mūsų tos tikrovės pažinimą ir jos atskirų sričių vertinimą. Jei mūsų auklėjimas yra mus įvedęs į jos svarbiausius požiūrius ir jei mes turėjome sąlygas ir buvome pajėgūs įsigilinti bei jaugti į visus svarbiausius jos atžvilgius, tada mes turime visapusišką pasaulėžiūrą.

Atliekamu tyrimu siekiama išsiaiškinti atlikėjo pasaulėvokos ir profesijos paveiktos sankirtas, nulemtas darbo rinkos nepažinimo, profesionalaus atlikėjo profesijos neapibrėžtumo, gana uždaros atlikėjų bendruomenės, idealizuoto būsimos veiklos paveiklo,

specifinių, individualių studijų, pasyvios alternatyvios veiklos paieškos, nevienodų karjeros ir muzikinio praktikavimo studijų metu, galimybių.

Literatūra

- [1] Beresnevičienė, D. *Nuolatinis mokymasis Lietuvoje* (psichologiniai pagrindai). Monografija. Pedagogikos institutas, Vilnius. 1990. 360 p.
- [2] Jovaiša, L. (2007) *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Gimtasis žodis, Vilnius. 2007. 200 p.
- [3] Hodkinson, P., Sparkes, A. C. & Hodkinson, H. *Triumphs and Tears: young people, markets and the transition from school to work*, David Fulton Publishers, London, 1996. 268 p.
- [4] Matonis, V. *Muzika. Asmenybė. Kultūra*. Muzika, Vilnius. 1991. 192 p.
- [5] Maldeikis, P. *Mano pasaulėžiūra*. Draugo spaustuvė, Chicago. 1958. 352 p.
- [6] Pukelis, K. *Pedagogikos mokslo keliu: svarbiausi mokytojų rengimo tobulinimo klausimai Lietuvoje*. Versmė, Kaunas 1997. 355 p.
- [7] Žarskus, A. *Liaudies kultūra: Apie pasaulėžiūrą, esmę ir virsmus*. 2004. Nr. 6 (99).

KAUNO IR KLAIPĖDOS MIESTŲ BENAMIŲ SOCIALINIAI RYŠIAI

N. Gončiarova, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių mokslų fakultetas

V. Ivanauskienė, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių mokslų fakultetas

Mes visi surandame vardus jiems – gatvės žmonės, benamiai, valkatos, prasigėrėliai – bet šių žmonių gyvenimas yra daugiau nei šie žeminantys pavadinimai. Jie turi vardus ir jausmus, viltis ir ašaras, kaip daugelis iš mūsų [1]. Žmonės tampa benamiais dėl daugybės priežasčių, kurių šaknys glūdi ekonominių bei socialinių paslaugų struktūrose.

Benamių patiriamas ekonominis nuosmukis, bedarbystė, politinių teisių praradimas bei patekimas į nakvynės namus pažeidžia ne tik jų orumą, garbę, bet ir izoliuoja, priverčia jaustis vienišais, nepalaikantiais / nutraukiantiais ryšius, priklausomybių ligomis, prasta sveikata ar psichologine būseną pasižyminčiais asmenimis. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog benamystės pradžioje žmonės siekia savo išlikimo: ieškodami sau darbo bei rūpindamiesi savo socialine gerove, tačiau ilgėjant bei sudėtingėjant benamystės procesui, iki tol siektas išlikimas gali virsti degradacija ir baigtis žmogaus mirtimi. Todėl, socialiniams darbuotojams, dirbantiems su benamiais, laiku suteikus pagalbą, pritaikant tinklo intervencijos modelį, galima greičiau padėti išgyventi benamystę. Savo darbe, socialinis darbuotojas, privalo atkreipti dėmesį į prarastus ar palaikomus formalius / neformalius individo socialinius ryšius, padėti pasijausti pilnaverčiais visuomenės nariais, suprasti asmenybės ypatumus, trukdančius užmegzti ryšius bei sudaryti galimybę pamatyti socialinių ryšių funkcionavimo galimybes bei jų alternatyvas. Lietuvoje benamių socialinius ryšius tyrinėjo Sadauskas [2]. Savo darbe jis socialinius ryšius atskleidė per dokumentų turėjimą ir kaip tai gali įtakoti benamių palaikomus santykius su visuomene. Daugiau mokslinių darbų, tiriančių benamių socialinius ryšius, rasti nepavyko.

Tyrimo objektas – benamio vyro socialinių ryšių patirtis.

Tyrimo tikslas – atskleisti benamių vyrų socialinių ryšių ypatumus.

Tyrimo metodologija. Siekiant atlikti gilesnį benamių vyrų socialinių ryšių įvertinimą, pasirinkta kokybinio tyrimo fenomenologinė strategija. Interviu metu buvo naudojamas diktofonas, kuris palengvino gautų duomenų analizę bei leido tiksliau išanalizuoti gautą informaciją. Atliekant tyrimą buvo pasirinktas pusiau struktūruotas interviu. Šis interviu pasižymi atvirumu bei išankstiniu temų ar problemų susikūrimu.

Tyrimo rezultatai. Tyrimo duomenys atskleidė, kad daugelis vyrų, patyrė skaudžius socialinių ryšių nutrūkimus, nepakankamą rūpestingumą, prieraišumo trūkumą

bei netektis. Vieno iš tėvų mirtis, tėvų nesirūpinimas, apleistumas, dėmesio stoka vaikystėje nesudarė sąlygų turėti reikšmingus socialinius santykius suaugusiojo gyvenime. Vieniems tyrimo dalyviams teko išgyventi sunkios vaikystės periodus, kitiems lengvesnius, tačiau jie pripažįsta, jog vaikystė baigėsi tam tikromis nemaloniomis problemomis, dažnai susijusiomis su psichotropinių medžiagų vartojimu. Vyrų drąsiai įvardijo savo patekimus į kolonijas, lagerius, kalėjimus, priklausomybių nuo psichotropinių medžiagų pradžia.

Ekožemėlapių braižymas kartu su vyrais, padėjo atskleisti jų palaikomus socialinius ryšius bei įsigilinti į jų *mikro* (šeima, giminės ir kiti artimieji), *mezzo* (nakvynės namų gyventojai) bei *makro* (įvairios institucijos) aplinką. 5 tyrimo dalyviams su *makro* aplinka sąveikauti padeda socialinis darbuotojas, tuo tarpu kiti įvardino, jog jie yra pakankamai savarankiškai bendradarbiauti su institucijomis (darbo birža, SODRA ir kt.). Interviu metu, išryškėjo, jog visi 11 tyrimo dalyvių, ryšius su socialiniais darbuotojais įvardina kaip formalius, kuomet yra svarbūs tik socialinio darbuotojo atliekami vaidmenys: tarpininkavimas, informavimas, atstovavimas, konsultavimas, organizavimas, paramos teikimas. Šie socialinio darbuotojo atliekami vaidmenys leidžia patenkinti tokius vyrų lūkesčius: pateikimas į slaugos įstaigas, dokumentų tvarkymas, pašalpų gavimas ir t. t. 1 iš 11 tyrimo dalyvių teigė, jog jo ryšiai su *mezzo* aplinka yra teigiami, nakvynės namų gyventojai vadinami draugais, skirtingai nei kitų tyrimo dalyvių „pusdraugiais“, su kuriais vengiama dalintis savo asmeniniu gyvenimu. 3 iš 11 tyrimo dalyvių jaučiasi vieniši, jų socialiniai ryšiai yra nutrūkę arba labai silpni, vieninteliai palaikomi ryšiai su institucijų darbuotojais arba su bažnyčia. Ekožemėlapių braižymas padėjo atskleisti, jog 2 iš 11 informantų teigiamus ir stiprius ryšius palaiko su artimaisiais. Abu vyrai serga priklausomybės ligomis, tad jiems artimųjų buvimas bei palaikymas ypatingai svarbus tiek gydymosi, tiek palaikymo stadijose. 1 tyrimo dalyvis atskleidė, jog jam pavyko atnaujinti nutrūkusius socialinius ryšius. Pastebėta, jog ryšių atkūrimas turi didelę įtaką žmogaus emocinei savijautai bei gyvenimo kaitai. Vyrų socialinių ryšių nutrūkimus sąlygoja tokie elementai, kaip patirtos netektys, apgavystės, gyvenamasis atstumas, nesutarimai, ankstesni patekimai į įkalinimo įstaigas, vaikystės patirtys bei nesutampantys požiūriai. 2 iš 11 tyrimo dalyvių palaiko konfliktiškus santykius, kiti tokių santykių neįvardino. Vienas tyrimo dalyvis, skirtingai negu kiti su savo sukurta šeima palaiko labai stiprius ryšius. Kitų 5 vyrų ryšiai su šeimomis yra nutrūkę, o 3 niekada nebuvo sukūrę.

Literatūra

- [1] Evans, A. W. Michael. Homeless in America a jodint of the National Mental Health Association and Families for the homeless. (D. C.), Washington. 1988. 95 p.
- [2] Sadauskas, J. Benamiai, kaip socialinės atskirties grupė (Magistro baigiamasis darbas). Vilnius. 2005. 83 p.

ŽINIASKLAIDOS ĮTAKA DEMOKRATIJAI LIETUVOJE

R. Kraulėdaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

J. Imbrasaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

Demokratija ir žiniasklaida tai ne tik viešojo diskurso sąvokos, su kuriomis tenka susidurti šiuolaikiniam žmogui, bet ir daugeliu atveju įvairialypės visuomenės narių patirtys. Demokratijos funkcionavimui turi įtakos daugybė faktorių, tačiau dėl technologinės pažangos, ypač greitai informacijos sklaidos ir padidėjusio prieinamumo prie masinės komunikacijos priemonių žiniasklaida tampa itin dėmesio vertu objektu ne tik socialiniuose moksluose.

Kalbant apie žiniasklaidą svarbu pažymėti, jog žiniasklaidos priemonės daro didelę įtaką mūsų patirčiai ir viešajai nuomonei ne vien todėl, kad turi specifinį poveikį mūsų nuostatoms, tačiau daugeliu atvejų tai priemonė gauti informacijai, nuo kurios priklauso gana didelė dalis žmonių socialinės veiklos. Žinoma, kartais žiniasklaidos poveikis demokratijos procesams susilaukia kritikos, nes viešoji nuomonė tampa ne racionalių diskusijų rezultatu, o įvairių manipuliacijų objektu.

Vis dėlto žiniasklaidos negalima vertinti vienareikšmiškai kalbant apie demokratijos kontekstą, nes tai vienas iš būdų reikšti savo nuomonę, į viešąją erdvę iškelti visuomenei ar tam tikroms socialinėms grupėms aktualias problemas, daryti įtaką socialiniams procesams, stebėti valstybinių institucijų veiklą, galų gale, rasti informaciją, kurios prireikia kasdieniame viešajame gyvenime.

Lietuva yra pokomunistinė valstybė, tad jos santykis su demokratija yra specifinis lyginant su šalimis, turinčiomis brandesnę demokratinę santvarkos patirtį. Tą patį galima pasakyti ir apie žiniasklaidą. Postkomunistinė transformacija prisidėjo prie to, kaip mes matome demokratiją šiandien. Staigus žiniasklaidos liberalėjimas, lėmęs didžiulį neigiamos informacijos antplūdį, kuris anksčiau buvo kontroliuojamas, taip pat turėjo įtakos tolesnei transformacijos kryptčiai. Šie procesai turi įtakos respondentų nuomonei apie dabartinę situaciją Lietuvoje. Gana nemaža dalis respondentų mano, jog sovietiniais laikais gyventi buvo geriau, tačiau taip pat didelė dalis respondentų labiau linkę didžiutis, jog jie yra Lietuvos piliečiai. Tai galima sieti su ekonominių veiksnių svarba, kurią pabrėžia respondentai, bei esama ekonomine situacija.

Respondentų nuostatos demokratijos bei žiniasklaidos atžvilgiu analizuojamos naudojant 2010 metų kiekybinės apklausos duomenis, rinktus projektui „Valdžios institucijų suvokimas ir politiniai veiksmai: parama demokratijai ar masinis protestas?“ (finansavo Lietuvos mokslo taryba).

Taigi, žiniasklaidos įtaka demokratijai bei viešosios nuomonės formavimui nuo pat valstybės nepriklausomybės pradžios turi didžiulę įtaką. Šios temos aktualumas ir toliau neblėsta dėl sparčios žiniasklaidos priemonių formų kaitos bei naujų iššūkių su kuriais demokratija susiduria ne tik Lietuvoje bet ir visam pasaulyje.

ŠIUOLAIKINIO LIETUVOS JAUNIMO PROBLEMAS: KO NORI JAUNIMAS?

R. Dmitrijev, Klaipėdos universitetas

J. Dvorak, Klaipėdos universitetas

„Šiuolaikinio Lietuvos jaunimo problemos: ko nori jaunimas?“ tyrimu buvo siekiama nustatyti kokios vertybės dominuoja tarp šiuolaikinio Lietuvos jaunimo. Tyrimas atliktas dalyvaujant Lietuvos mokslo tarybos „Studentų mokslinės veiklos skatinimo“ projekte Klaipėdos universiteto, Socialinių mokslų fakulteto, Viešojo administravimo, bakalauro st., 3 kurso studentui Ruslanui Dmitrijevui, vadovaujant lekt. Jaroslavui Dvorakui. Atlikimo laikotarpis – 2012-02-24–2012-06-24. Tyrimo objektas: 15–30 metų Lietuvos jaunimas, tyrimo metodas – anketinė apklausa internetu ir popieriniame variante.

Atliekant tyrimą buvo remtasi tokiais autoriais kaip: R. Inglehartas, C. Welzelas, kurių knyga „Modernization, Cultural Change, and Democracy The Human Development Sequence“ yra skirta žmonių vertybinių sistemų visame pasaulyje evoliucijos per paskutinį XX amžiaus dešimtmetį apžvalgai. J. Baudrillardas, kuris knygoje „Vartotojų visuomenė: mitai ir struktūros“ siekė sistemingai įvertinti ir kritiškai išanalizuoti šiuolaikinę visuomenę bei jos vertybes.

Vertybės ir vertybių sistemos analizuojamos remiantis prielaida, kad tarp šiuolaikinio jaunimo dominuoja vartotojiškos orientacijos su materialinės gerovės, praturtėjimo kultu ir autoriteto neturėjimu.

MIESTO CENTRO VYSTYMO REIKŠMĖ IR METODAI

R. Gendrėnaitė, Kauno technologijos universitetas

J. Sinkienė, Kauno technologijos universitetas

Pastaraisiais dešimtmečiais pasaulyje vis spartėjant globalizacijos bei visaapiman- tiems konkurencijos procesams, kiekvieno miesto vadovams iškyla būtinybė spręsti esamo miesto potencialo stiprinimo klausimus. „Net atkampiausi pasaulio miestai sprendžia fundamentalų klausimą: kaip išlikti. Ne tik dėl išlikimo, bet ir dėl galimybės būti kažkuo daugiau“ [5 p. 200]. Jiems būtina kurti vidinės miesto aplinkos sąlygas, kurios į save patrauktų globaliuosius kapitalo (intelektinio, technologinio, finansinio, kt.) srautus. Daugelis miestų aktyviai kuria savo patrauklumo šiam kapitalui stiprinimo strategijas, taip siekdami išlaikyti esamus gyventojus, verslininkus bei paskatinti į miestą atvykti naujus investuotojus, gabius darbuotojus bei svečius. Šiame kontekste miesto įvaizdis tampa vienu iš svarbiausių faktorių, lemiančių apsisprendimą pasirinkti savo veiklos vietą viename ar kitame mieste.

Miesto patrauklumas yra tiesiogiai susijęs su miesto įvaizdžiu. Miestų įvaizdžio formavimas yra svarbi visos miesto bendruomenės veikla, kuri padeda plėtoti miesto ekonomiką, pritraukia investicijas, nuteikia teigiamai tiek jo gyventojus, tiek ir miesto svečius. Taip pat miesto patrauklumas lemia aukštos klasės specialistų, mokslininkų ir kito kūrybinio kapitalo, kuris yra ypatingai svarbus šiuolaikinės ekonomikos sėkmės veiksnys, susitelkimą [1].

Šiuolaikinio miesto centrą galima suprasti kaip vietą, kurioje dera įvairi miestiečių veikla, tokia kaip: čia gyvena arba lankosi, dirba, perka, ieško pasilinksminimų, kultūros renginių, informacijos, žinių arba mokosi bei kurioje koncentruojasi miesto valdymo įstaigos [11]. Miesto centre realizuojamos įvairių tipų ir reikšmės funkcijos – miesto, regiono, šalies, tarptautinės, skirtos čia gyvenantiems, dirbantiems ir besilankantiems aptarnauti.

Miesto centras yra teritorija, kurioje sutalpinama daugiausia kasdieninių (ruti- ninių) kelionių. Kitaip tariant, tai miesto dalis, kuri gyventojų ir svečių yra laikoma pagrindine, nepaisant to, kad geografiškai ar geometriškai tai nėra centrinis miesto taškas [9].

Miesto centrą galima suprasti kaip svarbiausių jo funkcijų (administracinės, visuo- meninės, kultūrinės ir ūkinės) teritorinės sutelkties vietą, židinį [11]. Centras – miesto užuomazga, nuo jo prasidėjo beveik kiekvieno miesto istorija, kurią, kaip ir tolesnę miesto raidą lėmė ekonominiai, politiniai ir socialiniai veiksniai.

Remiantis [6], galima išskirti šiuos bendruosius miestų centrų bruožus:

- istorinės miesto struktūros sandara;
- centrinėms teritorijoms būdingi nuolatiniai pokyčių procesai;
- fizinės ir socialinės infrastruktūros koncentracija;
- daugelio kultūrinių veiklų vieta;
- mišri paskirtis: erdvinė, socialinė ar ekonominė;
- būdingas ekonominis nuosmukis;
- socialinė įtampa ir neramumai.

Miesto centras unikalus ir tuo, jį čia, skirtingai nuo kitų miesto dalių, vyksta intensyvi veikla nuo ankstyvo ryto iki vėlyvo vakaro: jo gyvybingumą lemia miesto cente koncentruotų administracinių, prekybos, paslaugų, viešojo maitinimo, pasilinksminimo ir kitų įstaigų darbo laikas.

Sėkmingas miesto centro vystymas visada priklauso nuo aplinkos, kuriai jis priklauso. Vystymo procesas yra sudėtingas, nes jį veikia miesto, regiono, šalies, pasaulio sistemos, kurios vis labiau persipina tarpusavyje ir priklauso viena nuo kitos [4].

Todėl miesto centro vystymui visada turi būti skiriamas ypatingas dėmesys, nes nuo jo funkcionavimo kokybės didele dalimi priklauso ir viso miesto sėkmė. Svarbiausi miesto centro vystymo uždaviniai yra tokie:

- Išlaikyti centrą kaip reprezentacinį ir patrauklų, turintį pakankamas ir tinkamai įrengtas erdves miestiečių susibūrimams, šventėms.
- Turėti greitą, gerą ir patogų keleivių susisiekimą su visais miesto rajonais, oro uostais, stotimis, parodų ir mugių centrais.
- Sukurti efektyviai veikiančią automobilių stovėjimo aikštelių sistemą: antžeminės, požeminės ir kitokios aikštelės, taip pat mokesčių už stovėjimą dydžiai ir sistemos bei laisvų vietų informacija bei alternatyvos.
- Atgaivinti senąsias miesto centro dalis – senamiesčius.
- Išlaikyti gyvybingą želdynų sistemą centre.

Ekonominėmis priemonėmis, inžinerinės infrastruktūros, aptarnavimo transportu ir eismo bei parkavimo režimo sąlygomis, iš dalies administraciniais veiksniais priversti išsikelti iš miesto centro pramonės įmones, sandėlius ir kitas įmones, įstaigas, kurių didelė krovinių arba maža lankytojų apyvarta nepriimtina centrui [8].

Fiziniais ir socialiniams miestų centrų pokyčiams valdyti skiriamas nemažas viso pasaulio mokslininkų ir praktikų dėmesys. Literatūroje pateikiami įvairūs miesto centro vystymo (jo fizinės ir socialinės ekonominės aplinkos kokybės gerinimo) instrumentai. Vienas efektyviausių miesto centro vystymo instrumentų yra strateginis valdymas, t. y. sistemingas procesas, kurio metu miesto centro bendruomenė (visos interesų grupės), bendradarbiaudamos su miesto valdžia ir kitų miesto dalių atstovais analizuoja miesto

centro problemas, formuluoja jų sprendimo scenarijus, rengia prioritetinių vystymo sričių planus ir užtikrina efektyvų šių planų įgyvendinimą, kontrolę bei vertinimą.

Strateginis valdymas padeda sudaryti ilgalaikius kompleksinius miesto centro vystymo biudžetus, lokalizuoti ir kontroliuoti miesto cente esančių žemės sklypų potencialą ilgalaikio vystymo projektuose, sukuria galimybę daryti įtaką didelių teritorijų raidai ir bendradarbiauti su valstybinėmis institucijomis, pritraukti ilgalaikes investicijas [7].

Tvariai besivystantis miesto centras turi sukurti ir ateičiai išlaikyti vis geresnę, patrauklesnę miesto centro aplinką. Bet kuriam miestui reikia gyvybingų miesto centrų, kur būtų ribojamas piktnaudžiavimas fizine ir socialine aplinka, turi būti stengiamasi išvengti ekonominio ir socialinio nuosmukio.

Miesto centrams, kad jie tinkamai funkcionuotų, reikia kritinės žmonių ir jų veiklų masės. Tik gyvybingi miesto centrai pritrauks daugiau pajėgių kurti gerovę žmonių. Nepaisant informacinių technologijų teikiamų galimybių, išskirtinė kultūrinė aplinka, tiesioginiai kontaktai tarp žmonių yra svarbus veiksnys žmogaus ir fizinės jo veiklos erdvės raidai. Miesto centrai suteikia puikias sąlygas tokiems naujiems komunikacijos tinklams. Todėl, kaip teigia [10], būtina nuolat vystyti, pertvarkyti miesto centrus, kad jie galėtų patenkinti atsirandančius naujus žmonių poreikius. Geri projektai padeda funkcionuoti tankiai ir ekonomiškai sveikai miesto centro, taip pat ir aplinkinių miesto dalių, struktūrai.

Miestų centrai, ypač seniausios jų dalys, yra išgyvenę nuosmukio laikotarpį – apleisti namai ir kiti pastatai, bloga techninė infrastruktūra, apmiręs kultūrinis gyvenimas bei pramogos. Klestėjimo metu išauga prestižas, jo traukos galia, vyksta spartūs pertvarkymai ir erdvinė miesto centro plėtra, t. y. miesto centras atgimsta [8].

Pagrindinė miesto centro dalis yra senamiestis, kurį reikia būtinai išsaugoti [2]. Kauno senamiesčio centrinė dalis pasižymi pabrėžtinai taisyklingu planu. Miesto centras įkurtas slėnyje, iš trijų pusių supamas upių bei upelio vagos. XVI amžiuje jau buvo pradėtos Rotušės statybos, kur vyko intensyvus visuomeninis gyvenimas, tai patvirtina sudėtinga, gausi radinių kultūrinio sluoksnio struktūra [3]. Tad galima teigti, kad Kauno senamiestis nuo seno yra svarbus miestui, tad jį reikia tausoti ir bandyti atgaivinti, kad būtų pagrindinė miestiečių susibūrimo vieta.

Literatūra

- [1] Andriuškevičiūtė, J. *Miestų rinkodara – cosa nostra*, Peržiūrėta 2012 03 20 <http://www.lrytas.lt/-/11939282041192612992-miest%C5%B3-rinkodara-cosa-nostra.htm>.
- [2] Benevolo, L. *Europos miesto istorija*. Vilnius: Baltos lankos, 1998.
- [3] Bertašius, M. (2004). Miesto vizija archeologo žvilgsniu (alternatyvus XIV–XVI a. Kauno miesto raidos modelis). *Lietuvos archeologija*, 26.

- [4] Burinskienė, M. *Subalansuota miestų plėtra: monografija*. Vilnius: Technika, 2003.
- [5] Butkus, T. S. *Miestas kaip įvykis. Urbanistinė kultūrinių funkcijų studija: monografija*. Kaunas: Kitos knygos, 2011.
- [6] Herzog, A. *Inner City Revitalization*. Institute for Housing and Urban Development studies, Rotterdam, 2000.
- [7] JP Architektūra. Peržiūrėta 2012 04 10 http://www.jparchitektura.lt/index.php?option=com_content&view=article&id=17&ItemL=3&lang=lt&ss=1.
- [8] Juškevičius, P. *Miestų planavimas: mokomoji knyga*. Vilnius: Technika, 2003.
- [9] Kirvaitienė, S. *City image-making: possibilities and objectives of the developments of the centre environment*. Summary of Doctoral Dissertation Humanities, Arts, Sculpture and Architecture. Vilnius: Vilniaus Gedimino technikos universitetas, 2007.
- [10] Rogers, R., Power, A. *Mažos valstybės miestai*. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2004.
- [11] Vanagas, J. *Urbanistikos pagrindai: vadovėlis*. Vilnius: Technika, 2008.

LIETUVIŲ LIAUDIES PASAKŲ POVEIKIS VAIKŲ LYTIŠKUMO UGDYMU (SI)

R. Tomkūnaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

A. Rutkienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Lietuvių liaudies pasakos yra priskiriamos liaudies pedagogikai, jomis siekiama perduoti patirtį, lavinti vaizduotę, skatinti vertybes, suteikti žinių apie pasaulį. Vienos mėgstamiausių vaikų pasakų – stebuklinės pasakos. Jau ankstyvoje vaikystėje vaikas įvairiais būdais stengiasi atrasti atsakymus į jam kylančius klausimus, tampa aktualūs lytiškumo, lyčių santykių klausimai, vaikai stengiasi atkartoti jiems patinkančių tos pačios lyties žmonių, filmų herojų ar pasakų veikėjų elgesį. Kadangi lietuvių liaudies pasakų įtaka vaikų ugdymui neabejotina, būtina tirti, kokią įtaką lietuvių liaudies pasakos turi vaikų lytiškumo ugdymui.

Problema – mažai žinoma apie lietuvių liaudies stebuklinių pasakų poveikį vaikų lytiškumo ugdymui.

Objektas – pasakų poveikis vaikų lytiškumo ugdymui.

Tyrimo klausimai: Kaip vaikai interpretuoja lietuvių liaudies pasakose išryškintus lytiškumo modelius? Kaip tėvai vertina lietuvių liaudies pasakas?

Tyrimo tikslas – nustatyti lietuvių liaudies stebuklinių pasakų poveikį vaikų lytiškumo ugdymui.

Tyrimo uždaviniai

1. Aptarti lytiškumo ugdymo reikšmę.
2. Atskleisti kokie lytiškumo modeliai formuojami lietuvių liaudies stebuklinėse pasakose.
3. Išryškinti lietuvių liaudies stebuklinėse pasakose ir šiuolaikinėje masinėje Lietuvos žiniasklaidoje formuojamo lytiškumo panašumus ir skirtumus.
4. Teoriškai pagrįsti lietuvių liaudies pasakos – kaip metodo poveikį vaikų lytiškumo ugdymui.
5. Atskleisti, kaip vaikai interpretuoja lietuvių liaudies pasakose išryškintus lytiškumo modelius.
6. Nustatyti tėvų požiūrį į lietuvių liaudies pasakas.

Lytiškumas – pamatinis žmogaus komponentas, per kurį žmonės išgyvena ryšį su saviimi, kitais žmonėmis ir pasauliu. Žmonių bendravime, kuriame visi yra lytiškai susiskirstę, yra pirminis vyro ir moters santykis. Žmogus egzistuoja kaip dvasinės sielos ir kūno darinys, kaip lytinė būtybė, kuri yra vyras arba moteris. Galima teigti, kad lytiškumas yra tam

tikras ribotumas, vienpusiškumas. Taigi vyrui reikalinga moteris, o moteriai reikalingas vyras. Lytiškumas – tai bendrystės galia, o ne tik galia atlikti specifinius veiksmus [1]. Lytiškumo ugdymas – tai pedagoginės veiklos procesas, kuris siekia padėti bręstančiai asmenybei atskleisti ir sėkmingai įsisavinti lytinį tapatumą, įsameninti ir išreikšti savąjį lytiškumą pagarba ir lygiavertiškumu pagrįstuose santykiuose su kitos lyties žmogumi [2].

Vieni žymiausių ir ryškiausių tautosakos kūrinų yra pasakos. Lietuvių liaudies pasakose sunku pajusti stipresnį jausmo virpėjimą. Ypatingai santūriu tonu lietuvių liaudies stebuklinėse pasakose vaizduojamos situacijos, kai pagrindinė herojė turėtų drebėti iš pasišlykštėjimo, verčiama tekėti už pabaisos ir be galo nustepti vietoj jos pamačiusi gražuolį. Dukters paklusnumas tėvui, rūpestis broliais lietuvių pasakose vaizduojamas emociingiau nei vyro ir moters meilė [3]. Lyčių išbandymai lietuvių liaudies pasakose semantiniame lygmenyje panašūs, tačiau konkrečiame lygmenyje skiriasi. Kai jaunuoliams liepiama labai greitai ar gerai padaryti kokį nors darbą, vaikinai turi ką nors pastatyti, prijaukinti gyvulius, užauginti javus, sumedžioti žvėrį, tuo tarpu merginos turi labai dailiai austi ar verpti, perrinkti sėklas, iškepti duoną, pasiūti marškinius ir panašiai [4]. Kartais pasakų herojai suklysta, kadangi jų idealo supratimas būna paviršutiniškas ar netgi iškreiptas. Pralaimi nuotaka pasirinkusi jaunikį pagal neesminį požymį. Kai pasakose vaizduojamas netinkamas partnerio pasirinkimas, nevengiama šiurpių vaizdų. Siekiama įteigti, kad ne visada žmogaus išorė harmoninga su jo vidiniu pasauliu [3]. Pasakos, kurių pagrindinė herojė yra moteris išsiskiria savo žanrinėmis ypatybėmis, problematika ir meniniais vaizdais. Jose nėra drąsaus pasakų herojaus, kuris keliautų po tolimas šalis, atliktų nepaprastus žygius ar fantastiškas užduotis. Tokiose pasakose veiksmas vyksta įprastoje aplinkoje – namie, pirtyje, laukuose [5].

Pasakos įvykiai neturi tiesioginio moralo. Pasakos įvykiai kyla vieni iš kitų, logiška seka, taip vaikas suvokia priežasties ir pasekmės ryšius. Svarbiausias pasakų personažas – apibendrintas paveikslas. Toks personažas palengvina vaiko susitapatinimą su juo. Mūsų dienų vaikui neužtenka tik pasekti pasaką, būtina ją aptarti, ieškoti paslėptų prasmų gyvenimiškų pamokų [6].

Tyrimo tipo tyrimas aprašomasis. Metodologija kokybinė, kiekybinė tik kaip pagalbina. Kokybinis ir kiekybinis tyrimais sprendžiami du skirtingi uždaviniai. Kokybinis tyrimas – grupės diskusija, siekiama atskleisti, kaip lietuvių liaudies pasakose išryškintus lytiškumo modelius interpretuoja vaikai. Kiekybinis tyrimas – anketa siekiama išsiaiškinti, kaip tėvai vertina lietuvių liaudies pasakas.

Moters ir vyro paklusnumą pasakoje berniukai vertina teigiamai. Tokią jų nuostatą galima paaiškinti L. Kolbergo dorinio vystymosi teorija: vaiko iki 13 metų dorovingumas vadinamas konvenciniu ir yra grindžiamas vaidmeniniu prisitaikymu [7]. Mergaitės pastebi pasakos veikėjas – moters darbštumą, altruistiškumą, tačiau nemato vyro pastangų ir suvokia, kad toks elgesys iš vyro pusės yra savanaudiškas ir netinkamas. Vaikai suvokia, kad vien tik išorinis grožis nieko nepasako apie žmogų. Galima daryti

prielaidą, kad vaikai nepasiduoda, pasak Gudžinskienės, V (2006) XX a. pabaigoje įsivyravujančiam kūno kultui [8] ir vertina jį kritiškai. Kalbėdamos apie sąvybes, dėl kurių reikėtų mylėti savo antrąją pusę mergaitės išvardijo daug asmeninių sąvybių, kurios joms atrodė svarbios, tuo tarpu berniukai pabrėžė tik jausmų reikšmę. Pasak E. Frommo (1999), meilė nėra vien tik jausmas, tai pasiryžimas, spendimas, pažadas [9]. Diskusijoje išryškėjo, kad vaikai supranta, jog atsiverti kitam žmogui reikia neskubėti ir tik tada, kai žmogus įrodė, jog yra patikimas, taip pat vaikai mano, kad tolerancija, kantrybė ir sugebėjimas priimti kitą žmogų, tokį, koks jis yra, santuokoje yra labai svarbu. Remiantis šiuo tyrimu, galima pastebėti, kad berniukai labiau remiasi stereotipais analizuodami pasaką ir atsakinėdami į klausimus, susijusius su lytiškumu. Kad moterys labiau nei vyrai linkusios griauti įsisenėjusius stereotipus parodė ir 2002 metais atlikta reprezentatyvi gyventojų apklausa „Vyriškų vaidmenų krizė Lietuvoje“ [10].

Dauguma tyrime dalyvavusių tėvų mano, kad ugdyti vaikų lytiškumą yra labai svarbu arba svarbu. Lytiškumo modeliai formuojami lietuvių liaudies pasakose tėvų buvo vertinami prieštaringai. Dauguma tėvų teigiamai vertina lietuvių liaudies pasakose iškeliamą žmogiškąjį gerumą, tolerancijos, kantrybės santuokoje svarbą, išorinio grožio nedetali-zavimą, antros pusės rinkimąsi pagal svarbius, o ne pagal paviršinius požymius, tačiau nemažai respondentų nesutinka arba neturi nuomonės ar įsipareigojimas šeimai / genčiai turėtų būti vertinamas labiau nei vedybinė laimė. Respondentų nuomonės išsiskyrė ir klausimu ar renkantis jaunikį / nuotaką reikėtų merginas vertinti pagal tai, kaip jos moka atlikti buitines darbus, išlaikyti paslaptį, o vaikus – pagal išvermingumą, žygdarbio atlikimą. Vis dėlto dauguma respondentų teigė manantys, kad lietuvių liaudies pasakų poveikis vaikų lytiškumo ugdymui (-si) yra teigiamas arba dažniausiai teigiamas.

Literatūra

- [1] Narbekovas, A. *Soter*, 2007. 21 (49), 21–31 p.
- [2] *Katalikiškosios lytiškumo ugdymo gairės*. Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas. 2010. 20 p.
- [3] Sauka, D. *Lietuvių tautosaka*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, Vilnius. 2007. 471 p.
- [4] Kerbelytė, B. *Liaudies pasakos prasmė*. Presvika, Kaunas. 2005. 124 p.
- [5] Seselskytė, A. *Lietuvių stebuklinės pasakos apie pamotę ir podukrą*. Vaga, Vilnius. 1985. 260 p.
- [6] Bražienė, N. *Pradinių klasių mokinių kūrybingumo ugdymas pasakomis*. (Daktaro disertacija, Šiaulių universitetas, 2004). (Prieiga internete: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2004~D_20050530_200823-66095/DS.005.0.01.ETD).
- [7] Bitinas, B. *Hedogegika. Auklėjimo teorija ir technologija*. Kronta, Vilnius. 2004. 255 p.
- [8] Gudžinskienė, V. *Vaikų ir jaunimo rengimo šeimai programų rengimas. Vyrų ir moterų reprezentacija literatūroje, mene. Stereotipų kūrimas*. 2006. Prieiga internete: <http://www.smm.lt/ugdymas/docs/programos/SPPC.pdf>.
- [9] Fromm, E. *Meilės menas*. Asveja, Vilnius. 1999. 316 p.
- [10] Projektas „Vyriškų vaidmenų krizė Lietuvoje“. *Vyrų vertybių ir elgsenos modelių tyrimas*. SIC Rinkos tyrimai, Vilnius. 2002.

VADOVŲ IR DARBUOTOJŲ ĮSITRAUKIMO Į NEFORMALIĄ KOMUNIKACIJĄ SĄSAJOS SU ORGANIZACIJOJE VYKSTANČIAIS PROCESAIS

R. Vasiliauskaitė, Mykolo Romerio universitetas

N. Norvilė, Mykolo Romerio universitetas

Nors veikla organizacijoje teoriškai remiasi formalia komunikacija, tačiau priklausomai nuo darbo pobūdžio neformali komunikacija užima nuo 25 % iki 70 % viso darbo laiko [1]. Todėl neformali komunikacija, kurios didžiąją dalį sudaro gandai ir apkalbos, yra neatsiejama organizacijos gyvenimo dalis. Informacija daug greičiau plinta būtent neformaliu komunikacijos tinklu [2]. Dėl šių priežasčių informacija, kuri gaunama gandų ir apkalbų pavidalu, turi didelę įtaką organizacijoje vykstantiems procesams (t. y., nenutrūkstamai veiklai ir nuolat joje vykstantiems pokyčiams). Pavyzdžiui, iš trečios šalies gauta informacija (tiek teigiama, tiek neigiama) daro įtaką atitinkamam požiūriui į bendradarbius [3], todėl įsitraukimas į neformalią komunikaciją gali tiesiogiai veikti tiek darbo atlikimo procesą, pavyzdžiui, užduočių įgyvendinimą, grupės veiklos koordinavimą, komandos formavimą [4, 1], tiek asmeninius darbuotojų interesus, pavyzdžiui, siekį įgauti galios ir skatinant asmeninę pažangą [5, 6].

Kuo daugiau neformalių komunikacijos tinklų yra organizacijoje, tuo didesnė darbuotojų kaita, bei kuo šis tinklas aktyvesnis, tuo daugiau streso, grėsmės, nesaugumo jaučiama organizacijoje [7], todėl dėl gandų bei apkalbų gali nukentėti ne tik atskiri individai, bet ir visa organizacija.

Nors neformali komunikacija tyrinėjama jau daugiau nei pusę šimtmečio, tačiau palyginus su kitais socialiniais bendravimo aspektais, psichologinių tyrimų, susijusių su neformalia komunikacija organizacijoje, yra santykinai mažai, be to, trūksta tyrimų, kurie remtųsi kiekybiniais tyrimo metodais. Taip pat mažai žinoma apie tai, kaip vadovai vertina neformalios komunikacijos įtaką organizacijos funkcionavimui. Pavyzdžiui, S. M. Cramptonas ir kt. [5] atlikto tyrimo duomenimis, 92,4 % tirtų įmonių nenaudojo jokių priemonių, skirtų reguliuoti neformalią komunikaciją. Iš kitos pusės, svarbu ir tai, kaip neformali komunikacija veikia darbuotojų tarpusavio santykius bei asmeninius interesus (pvz., karjeros siekimą, adaptaciją organizacijoje) ir kaip tai susiję su komunikacijos efektyvumu su vadovais. Todėl šio tyrimo tikslas yra iširti, kaip vadovų ir darbuotojų įsitraukimas į neformalią komunikaciją siejasi su organizacijoje vykstančiais procesais.

Tiriamieji. Pusiau struktūruoto interviu tiriamųjų imčiai buvo naudojama mišri tikslinė atranka. Interviu atliktas su septyniais darbuotojais (5 moterimis ir 2 vyrais) bei su penkiomis vadovėmis. Klausimynų testavimui buvo naudojama patgioji imtis, apklausiant tiriamuosius internetinio anketavimo būdu. Iš viso apklaustas 31 tiriamasis (darbuotojai), iš jų 25 moterys ir 6 vyrai. Tiriamųjų amžius – nuo 22 iki 60 metų, amžiaus vidurkis – 30,61 m., SD = 8,09. Pagrindiniame tyrime buvo apklausti 75 darbuotojai (74 moterys ir 1 vyras) nuo 18 iki 46 metų, amžiaus vidurkis – 26,79 m., SD = 7,05 ir 21 vadovas (15 moterų ir 6 vyrai) nuo 23 iki 60 metų, amžiaus vidurkis – 36,05 m., SD = 12,23.

Įvertinimo priemonės. Tyrimui buvo naudojamas kokybinio ir kiekybinio tyrimų metodų junginys. Remiantis mokslinės literatūros analize buvo sukurti pusiau struktūruoto klausimai, kurie, atsižvelgiant į situaciją, buvo tikslinami interviu metu. Atlikus pusiau struktūruoto interviu teminę analizę specialiai šiam tyrimui buvo sukurti klausimynai darbuotojams ir vadovams. Teiginiai vertinami 6 balų Likert tipo skale, kur 1 reiškia „visiškai nesutinku / nebūdinga“, o 6 – „visiškai sutinku / visiškai būdinga“.

Rezultatai. Pagrindinio tyrimo duomenimis, 58,7 % darbuotojų nurodė, jog jie „ignoruoja apkalbas“, 32 %, jog jie „domisi apkalbomis siekdami pasinaudoti šia informacija, tačiau neįsitraukia asmeniškai“, 9,3 %, jog jie „nuolat domisi ir dalyvauja apkalbose“. Vadovai atitinkamai nurodė 61,9 %, 33,3 % ir tik 4,8 % nurodė, jog „nuolat domisi ir dalyvauja apkalbose“. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog iš tiesų *didėjantis vadovo priemonių skirtų komunikacijai gerinti naudojimas* statistiškai reikšmingai siejasi su efektyvesniu bendravimu tarp vadovo ir darbuotojų ($r(75)=0,782$, $p=0,001$), su efektyvesne informacijos perdavimo kokybe ($r(75)=0,430$, $p=0,001$), su didėjančiu darbuotojų neįsitraukimu į apkalbas ($r(75)=0,299$, $p=0,010$), su mažėjančiu darbuotojų polinkiu apkalbėti savo vadovą ($r(75)=-0,508$, $p=0,001$) bei su geresne atmosfera organizacijoje ($r(75)=0,364$, $p=0,001$). Tuo tarpu *mažėjantis vadovo priemonių skirtų komunikacijai gerinti naudojimas* statistiškai reikšmingai siejasi su didėjančia konkurencija tarp darbuotojų (panaudojant apkalbas kaip priemonę savo gerovei pasiekti) ($r(75)=-0,335$, $p=0,001$).

Didėjanti informacijos perdavimo kokybė statistiškai reikšmingai siejasi su teigiama organizacijos atmosfera ($r(75)=0,602$, $p=0,001$), su mažėjančia konkurencija tarp darbuotojų ($r(75)=-0,657$, $p=0,001$) bei su geresne darbuotojų adaptacija naujame darbe ($r(75)=0,249$, $p=0,031$).

Neefektyvus bendravimas tarp vadovo ir darbuotojo statistiškai reikšmingai siejasi su didėjančia konkurencija tarp darbuotojų ($r(75)=-0,415$, $p=0,001$), kai tuo tarpu efektyvus bendravimas tarp vadovo ir darbuotojo statistiškai reikšmingai siejasi su didėjančiu neįsitraukimu į apkalbas ($r(75)=0,274$, $p=0,018$), gerėjančia informacijos kokybe

($r(75) = 0,492$, $p = 0,001$), su teigiama organizacijos atmosfera ($r(75) = 0,445$, $p = 0,001$) bei su mažėjančiu polinkiu apkalbėti vadovą ($r(75) = -0,476$, $p = 0,001$).

Didėjanti konkurencija statistiškai reikšmingai siejasi su didėjančiu polinkiu apkalbėti vadovą ($r(75) = 0,348$, $p = 0,002$) ir su stiprėjančia motyvacija įsitraukti į apkalbas ($r(75) = 0,300$, $p = 0,009$) bei su blogėjančia organizacijos atmosfera ($r(75) = -0,469$, $p = 0,001$) ir prastėjančia adaptacija naujame darbe ($r(75) = -0,258$, $p = 0,026$). Tuo tarpu *didėjantis įtakos siekimas* organizacijoje statistiškai reikšmingai siejasi su didėjančiu polinkiu apkalbėti vadovą ($r(75) = 0,304$, $p = 0,008$), su didėjančia motyvacija įsitraukti į apkalbas ($r(75) = 0,280$, $p = 0,015$) bei su didesniu įsitraukimu į neformalią komunikaciją siekiant adaptuotis naujame darbe ($r(75) = 0,286$, $p = 0,013$).

Literatūra

- [1] Kraut, R. E., Fish, R. S., Root, R. W., Chalfonte, B. L. Informal Communication in Organizations: Form, Function, and Technology // Oskamp I S., Spacapan S. (Eds.). *Human Reactions to Technology: The Claremont Symposium on Applied Social Psychology*. Sage Publications. Beverly Hills, CA. 1990. 1–55p.
- [2] Davis, K. Where did that rumor come from? *Fortune*. 1979, nr. 13, 34 p.
- [3] Burt, R. S., Knez, M. Kinds of third-party effects on trust. *Rationality and Society*, 1995, nr. 7, 255–292 p.
- [4] Fish, R. S., Kraut, R. E., Root, R. W., Rice, R. Video as a technology for informal communication. *Communications of the ACM*, 1993, nr. 36, 48–61 p.
- [5] Crampton, S. M., Hodge, J. W., Mishra, J. M. The informal communication network: factors influencing grapevine activity. *Public Personnel Management*, 1998, vol. 27, nr. 4, 569–583 p.
- [6] Wert, S. R., Salovey, P. A Social Comparison Account of Gossip. *Review of General Psychology*, 2004, vol. 8, nr. 2, 122–137p.
- [7] Brownell, J. Management: Grab hold of the grapevine. *Cornell Hotel & Restaurant Administration Quarterly*, 1990, vol. 31, 78–83 p.

PARAMA DEMOKRATIJAI LIETUVOJE: MIESTO IR PROVINCIJOS LYGINAMOJI ANALIZĖ

V. Minauskaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

J. Imbrasaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

Demokratijos išlikimas ir efektyvus funkcionavimas priklauso nuo piliečių noro pripažinti demokratijos taisykles ir jas palaikyti. Politinė parama yra viena iš esminių demokratijos funkcionavimo ir stabilumo užtikrinimo sąlygų. Visuomenės apklausos rodo, kad praėjus kiek daugiau nei dvidešimt metų nuo Lietuvos nepriklausomybės paskelbimo ir demokratijos sukūrimo, dauguma šalies piliečių nėra patenkinti demokratiškos valdžios institucijų veikimu. Nerimą kelia ne tik labai mažas Lietuvos žmonių pasitikėjimas politinėmis institucijomis, bet ir augantis žmonių nepasitenkinimas demokratijos veikimu šalyje, o tuo pačiu aukštas paramos autoritarinėms režimo alternatyvoms lygis Lietuvoje, palyginti su kitomis pokomunistinėmis Vidurio ir Rytų Europos šalimis [1].

Piliečių nepasitenkinimas valdžia bei nepasitenkinimas demokratijos veikimu gali turėti rimtų padarinių demokratijos stabilumui šalyje ir politiniam įvaizdžiui pasaulyje.

Darbo objektas – parama demokratijai Lietuvos didžiuosiuose miestuose ir provincijoje.

Darbo tikslas – išsiaiškinti paramos demokratijai skirtumus bei priežastis tarp miesto ir provincijos.

Metodas. Tyrimui atlikti buvo pasirinkti miesto (gyventojų skaičius didesnis nei 200 000 tūkst.) ir kaimo (gyventojų skaičius mažesnis nei 2 000 tūkst.) gyventojai.

Tyrimo metu buvo naudotas transguliacinis metodas – anketa ir pusiau struktūruotas interviu. Šie metodai papildė vienas kitą ir leido atskleisti ne tik tiriamo reiškinių dėsningumus, bet ir šių dėsningumų gilumines priežastis.

Teorinės perspektyvos. Darbe naudojamas P. Norriso politinės paramos modelis. P. Norris išskiria penkis politinės paramos lygmenis: parama politinei bendruomenei, režimo principams, režimo veikimui, režimo institucijoms ir politiniams veikėjams.

Parama politinei bendruomenei suprantama kaip nuostatos tautos ir valstybės atžvilgiu. Antrasis paramos lygmuo parodo piliečių paramą pagrindiniams režimo principams ir vertybėms, (žodžio laisvei, politinei lygybei), kitaip sakant paramą demokratijai kaip valdymo formai. Trečiasis paramos lygmuo rodo režimo veikimo vertinimą, t. y. paramą realiam dabartiniam režimui, o ne abstrakčiam demokratijos idealui, t. y., šis paramos lygmuo siejamas su žmonių nuomone apie tai, kaip demokratija funkcionuoja konkrečioje šalyje. Ketvirtasis paramos lygmuo matuoja nuostatas į valdžios institucijas, tokias kaip parlamentas, vykdomoji valdžia, politinės partijos, stengiantis

atsiriboti nuo konkrečių jose dirbančių asmenų vertinimo. Galiausiai penktasis, žemutinis politinės paramos lygmuo yra parama dabartinei politinei valdžiai [2].

Darbe, aiškinant piliečių paramą demokratijai, naudojamos socialinio kapitalo bei R. Ingleharto vertybinės orientacijos kaitos teorinės perspektyvos. Taip pat analizuojama ekonominių veiksnių, žiniasklaidos bei komunistinės sistemos vertinimo įtaka piliečių politinei paramai.

Rezultatai. Pasitikėjimas politinėmis institucijomis Lietuvos didžiuosiuose miestuose ir provincijoje skiriasi. Nors tiek mieste, tiek provincijoje pasitikėjimas politinėmis institucijomis yra žemas, tačiau visgi mieste pasitikėjimas Seimu, Vyriausybe bei politinėmis partijomis yra didesnis, o pasitikėjimas savivaldybėmis yra didesnis provincijoje.

Pasitenkinimas dabartinės šalies politinės sistemos veikimu didesnis mieste, nei provincijoje. Taip pat miestas yra optimistiškiau nusiteikęs šalies politinės sistemos ateityje atžvilgiu.

Parama pilietinei bendruomenei tiek mieste, tiek provincijoje yra panaši – gana didelė.

Vienas iš faktorių, darančių įtaką respondentų politinei paramai yra požiūris į komunistinę sistemą. Mieste yra negatyvesni nei provincijoje komunistinės sistemos vertinimai, kuriems didelę įtaką daro gyvenimo komunistinėje sistemoje patirtis. Kaip vienas iš svarbiausių faktorių, įtakančių neigiamą miesto respondentų požiūrį į komunistinę sistemą yra asmeniniai susidūrimai su sovietinėmis represijomis. Taigi galima daryti prielaidą, kad viena iš priežasčių, kodėl miestas šiek tiek labiau nei provincija remia šiandieninę politinę sistemą yra neigiama gyvenimo komunistinėje sistemoje patirtis.

Politinei paramai įtakos turi individo lygmens veiksniai – išsilavinimas, amžius, pajamos, užsiėmimas. Miestas ir provincija reikšmingai skiriasi išsilavinimu ir pajamomis. Respondentų su aukštesniu išsilavinimu bei didesnėmis pajamomis daugiau yra mieste.

Pasitikėjimui politinėmis institucijomis įtakos turi tarpasmeninis pasitikėjimas. Mieste tarpasmeninis pasitikėjimas yra didesnis nei provincijoje. Tai paneigia požiūrį, kad dėl provincijos homogeniškumo žmonės čia labiau pasitiki vienas kitu, nei didžiuosiuose miestuose, kurie yra heterogeniški.

Didelę įtaką politinei paramai tiek mieste, tiek provincijoje daro ekonominiai veiksniai. Ypač reikšmingas ryšys yra tarp respondentų pasitikėjimo politinėmis institucijomis bei pasitenkinimo šalies politinės sistemos funkcionavimo ir respondentų šalies ekonominės padėties vertinimo. Kuo blogiau respondentai vertina šalies ekonominę padėtį, tuo mažiau pasitiki valdžios institucijomis ir yra mažiau patenkinti demokratijos veikimu šalyje.

Literatūra

- [1] Ramonaitė, A. *Posovietinė Lietuvos politinė anatomija*, Vilnius: Versus Aureus, 2007.
- [2] Norris, P. „*Democratic Phoenix: Reinventing Political Activism*“, Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

INFORMATIKOS INŽINERIJOS MOKYMO TYRIMŲ METODAI

V. Miliauskaitė, Vilniaus universitetas

V. Dagienė, Vilniaus universitetas

Šiais laikais informatikos ir edukologijos sandūroje dirbantys mokslininkai didelį dėmesį skiria informatikos inžinerijos mokymo tyrimų metodams (Software engineering education research methodology). Patikimai ir pagrįstai informacijai gauti reikalingas mokslinis tyrimas. Pagrindinis atliktos mokslinės praktikos tikslas buvo išanalizuoti socialinių mokslų taikomus tyrimų metodus ir nustatyti, kurie geriausiai tiktų informatikos inžinerijos ir edukologijos sandūrai.

Tam, kad informatikos inžinerijos doktorantūroje studijuojantiems studentams būtų lengviau pasirinkti tyrimų metodus savo tiriamam darbui, buvo paruoštas socialinių tyrimų metodų santraukų aprašas, kuriame pateikiami metodai, kurie yra tinkamiausi naudoti būtent šioje srityje.

Socialinių mokslinių tyrimų metodams aprašyti naudota mokslinių straipsnių apžvalga, sisteminimo ir lyginamosios analizės metodai. Taip pat naudojama pranešimų informacija iš tarptautinio doktorantų seminaro „Informatics and Informatics Engineering Education Research: Methodologies, Strategies and Implementation“ vykusio Lietuvoje, kur kviestiniai pranešėjai iš 6 užsienio valstybių: prof. Robinas Clarkas iš Didžiosios Britanijos, prof. Marta Turscanyi-Szabo iš Vengrijos, dr. Paivi Kinnunen iš Suomijos, prof. Arnoldas Pearsas iš Švedijos, prof. Geraldas Futschekas iš Austrijos ir prof. Katherine Mailet iš Prancūzijos skaitė pranešimus, skirtus informatikos inžinerijos mokymo tyrimų temai. Visą informaciją susisteminus ir aprašius, pateiktas vienas dokumentas, kuris padės doktorantams lengviau pasirinkti, kokį informatikos inžinerijos mokymo tyrimo metodą naudoti savo tiriamuosiuose darbuose.

Visų pirma, reikia išsiaiškinti, koks tyrimas yra reikalingas problemai spręsti: kokybinis ar kiekybinis. **Kokybiniai tyrimai** (Qualitative Research) neretai apibūdinami kaip natūralistiniai [1]. Jie apima ilgalaikį objekto (asmens, socialinės institucijos) tyrimą, kurio tikslas – suprasti asmenį, jo elgesį ir jautimus bei fizinės, socialinės ir psichologinės aplinkos poveikį jam. Duomenys apie subjektus yra renkami natūralioje, o ne laboratorinėje aplinkoje [2]. **Kiekybiniai tyrimai** (Quantitative research) apibūdinami kaip statistiniai arba eksperimentiniai [3]. Šios sąvokos akcentuoja kiekybinį duomenų analizės pobūdį bei laboratorinę tyrimo situaciją. Kiekybiniuose tyrimuose dažniausiai taikomi eksperimentiniai metodai [4].

Renkantis kurį tyrimo metodą naudoti, prieš tai reikia atlikti keletą pasiruošimo darbų ir tik tuomet pradėti darbus. Skirtingi autoriai pateikia ne vienodus mokslinio tyrimo pasirinkimo etapus.

1 lentelė. Tyrimo dizaino sudarymo etapai [5]

J. Lewis (2003)	Y. S. Lincolnas ir E. G. Guba (1985)
Suformuluoti tyrimo problemą.	Apsibrėžti tyrimo objektą. Apsispręsti, ar kokybinis tyrimas yra tinkamas ištirti tą objektą, kurį pasirinko tyrėjas.
Apsispręsti dėl tyrimo vietos ir tyrimo imties.	Apsispręsti dėl tyrimo vietos ir tyrimo imties.
Sudaryti duomenų rinkimo grafiką.	Nuspręsti, kokiais etapais bus vykdomas tyrimas. Suplanuoti duomenų rinkimo logistiką (tvarkaraštį, biudžetą).
Pasirinkti duomenų rinkimo metodą / metodus.	Pasirinkti duomenų rinkimo metodą / metodus. Nuspręsti, kokius dar papildomus instrumentus galima panaudoti tyrime.
Apgalvoti žmogiškųjų santykių aspektus (etikos, priėjimo prie duomenų).	Suplanuoti duomenų analizės metodus. Suplanuoti, kokiais būdais bus siekiama valdumo ir patikimumo.

Doktorantams paruoštame dokumente aprašomi Taikomasis tyrimas (Applied Research), Etnografinis tyrimas (Ethnography Research), Vertinamasis tyrimas (Evaluative Research), Atvejo tyrimas (Case Study Research) ir kt., tinkantys informatikos inžinerijos edukologijoje. Prie kiekvieno jų pateikiami tyrimo metodų apibrėžimai, privalumai ir trūkumai, taip pat kokiais atvejais jie gali būti naudojami.

Literatūra

- [1] Smith, G. (1987). Research and evaluation in education and the social science. Prentice-Hall.
- [2] Kęstutis Kardelis. (2007). Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai. Šiauliai: Lucilijus.
- [3] Stake, R. (1995). The Art of case Study Research .
- [4] Krathwohl. (1993). Methods of educational and Social Science Research.
- [5] Bronislovas Bitinas, L. R. (2008). Kokybinių tyrimų metodologija. Klaipėda.

HUMANITARINIAI MOKSLAI

LATVIŲ KALBOS KAIP UŽSIENIO KALBOS TEKSTYNAS

A. Zujevaitė, Vilniaus universitetas

E. Žilinskaitė, Vilniaus universitetas

Projekto pavadinimas – „Latvių kalbos kaip užsienio kalbos tekstynas“. Tokio tekstyno dar nėra, jis bus rengiamas pagal kitų tekstynų pavyzdį (pvz., ICLE, *International Corpus of Learner English*) ir suteiks galimybę atlikti naujus perspektyvius mokslinius tyrimus. Tekstyną naudosis baltistai, latvių kalbos dėstytojai, studentai.

Pagrindinis uždavinys – medžiagos suskaitmeninimas ir parengimas latvių kaip užsienio kalbos tekstynui. Skaitmeninami antrojo bei trečiojo kurso lietuvių filologijos bei lietuvių filologijos ir reklamos studentų, besimokančiųjų latvių kalbos, rašinėliai įvairiomis temomis. Neabejojama, jog gimtoji kalba daro įtaką užsienio kalbos mokymuisi: mokantis kalbą ir nežinantis vieno ar kito žodžio rašybos, kaitybos ar darybos, dažnai pasitelkiamos gimtosios kalbos žinios (plačiau žr. Jarvis 2007; Jarvis, Pavlenko 2008; Slobin 1991, 1996; Šernas 2006). Šis tekstynas padėtų susisteminti klaidas, nustatyti, kurios iš jų yra atsiradusios dėl gimtosios kalbos įtakos, kurios – dėl kitų priežasčių. Nors medžiagos tekstynui skaitmeninimas dar nebaigtas, galima pastebėti daromų klaidų tendencijas.

Dažnos **rašybos** klaidos:

1. Balsių: vietoj latviško ilgojo balsio rašomas trumpasis arba vietoj tumpojo – ilgasis. Daugiausia klaidų padaryta rašant ilgąjį balsį *ā* (nepažymėtas ilgumas, rašoma *a*). Balsiai *ī*, *ū* trumpinami rečiau. Nemažai ir bereikalingo ilginimo atvejų. Rasta keletas atvejų, kai ilgumas žymimas ant rašmens *o*, nors jis latvių kalboje žymi dvibalsį. Kelete tekstų latviškas *o* parašytas *uo*. Tai, matyt, nulėmė žodžio tarimas.

2. Priebalsių: dažniausiai klystama rašant minkštuosius priebalsius (k, l, ņ, ģ), – nepažymimas minkštumas. Kartais vietoj *h* parašoma *ch*: architektas (= arhitektas). Pasi-taikė pora atvejų, kai parašomi latvių kalboje neegzistuojantys rašmenys – minkštumas pridodamas prie rašmenų *š*, *č*, *t*. Taip pat rasta minkštumo ženklų, pažymėtų ne raidės *g* viršuje (ĝ), bet apačioje.

3. Tikrinių žodžių: dažnai klaidingai rašomi tikriniai daiktavardžiai. Čia pasitaiko įvairių klaidų – daiktavardžiai neadaptuojami, rašomi lietuviški minkštumo ženklai, lietuviški rašmenys (*Vytauta*, nors turėtų būti *Vītauta* ir pan.).

Dažnos **morfologijos** klaidos:

1. Gausu linksnių klaidų. Dėl lietuvių kalbos įtakos neretai pavartojamas dalies kilmininkas (Lietuvā ir dažādu augstskolu, = Lietuvā ir dažādas augstskolas), prielinksninėse konstrukcijose vartojami netinkamos daiktavardžio daugiskaitos linksnių formos, nors latvių kalboje prielinksniai valdo tik daugiskaitos datyvo linksnį. Taip pat esama klaidų, kai veiksmažodis valdo genityvą (klausities mūzikas), nors latvių kalboje veiksmažodžiai beveik visais atvejais valdo akuzatyvą (= klausities mūziku).

2. Dažnai su daiktavardžiais klaidingai suderinti savybiniai įvardžiai (*mana draugi* vietoj *mani draugi*).

3. Dažnai neskiriama posesyvinės konstrukcijos *man ir* ir veiksmažodžio *turēt* reikšmė. Latvių kalboje *man ir kaķis* reiškia „aš turiu katiną“, o *es turu kaķi* – „aš laikau katiną“.

Leksikos klaidos:

1. Pasitaiko, kai studentas, galbūt nežinodamas tinkamo latviško žodžio, pavartoja žinomą lietuvišką žodį (vietoje *esmu* – *būnu*).

2. Kartais pagal žinomą latvišką pavyzdį pasidaromi savotiški „naujadarai“, pvz., *Vecviļņa* (turėta omenyje „Vilniaus senamiestis“) pagal *Vecrīga*; *spaniešu* (vietoje *spāņu*) pagal *lietuviešu*, *latviešu*.

Semantikos klaidos:

1. Dažniausiai semantikos klaidas galima sieti su lietuvių kalbos įtaka. Pavyzdžiui, lietuvių kalboje jungtukas ir dažnai vartojamas kaip dalelytė (na ir dienele buvo), taigi pagal šį modelį dažnai klaidingai vartojamas latviškas *un* (arī ir un daudz kolēģiju), kuris latvių kalboje gali būti vartojamas tik kaip jungtukas. Taip pat klaidingai vartojamas žodis *labi* „gerai“. Dėl panašumo į lietuvišką „labai“ jis kartais vartojamas pastarąja reikšme (*man labi patīk*, pažodžiui – „man gerai patinka“).

2. Gana dažna klaida – įvardžių, pakeičiančių asmenis žyminčius daiktavardžius *viņš*, *viņa* „jis, ji“, vartojimas daiktus reiškiantiems daiktavardžiams pakeisti (Man ir galds. Viņš stāv pie sienas. = Man ir galds. Tas stāv pie sienas).

Taigi, apibendrinant galima teigti, jog net suskaitmeninus tik pusę turimų tekstų, jau galima daryti prielaidų apie dažniausiai pasitaikančias latvių kalbą besimokančiųjų klaidas. Baigus darbą, šias prielaidas bus galima tikslinti, sisteminti ir taip prisidėti prie tolimesnių taikomosios kalbotyros, kalbos mokymo (-si) strategijų, klaidų analizės, konceptualiojo perkėlimo teorijos (ang. *conceptual transfer*) ir kognityvinės kalbotyros tyrimų.

Literatūra

1. Jarvis Scott 2007, Theoretical and methodological issues in the investigation of conceptual transfer, *Vigo International Journal of Applied Linguistics (VIAL)* 4, 43–71.
2. Jarvis Scott, Aneta Pavlenko 2008, *Crosslinguistic Influence in Language and Cognition*, New York: Routledge.
3. Slobin Daniel I. 1991, Learning to think for speaking: native language, cognition, and rhetorical style, *Pragmatics* 1, 7–26.
4. Slobin Daniel I. 1996, From “thought and language” to “thinking for speaking”, in John J. Gumperz, Stephen S. Levinson (eds.), *Rethinking Linguistic Relativity*, Cambridge: Cambridge University Press, 70–96.
5. Šernas Vytautas 2006, *Glotoedukologija 2: Lingvodidaktika. Kalbų mokymosi tyrimai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.

POPULIARIAUSI ŽINOMŲ ŽMONIŲ IR PERSONAŽŲ PAVEIKSLAI ANEKDOTUOSE

A. Stankutė, Vytauto Didžiojo universitetas

L. Anglickienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Šių dienų visuomenėje anekdotai vis dar itin gyvuojantis ir populiarus reiškiny. Lietuvių kalbos žodyne anekdotas įvardijamas kaip „trumpas pasakojimas apie juokingą, įdomų atsitikimą“*. Lietuvių folkloro tyrinėtoja Bronislava Kerbelytė pastebi, kad „anekdotais vadinami jokios cenzūros nepalieti humoristiniai individų elgesio ir visuomenės klimato vertinimai, plintantys nepaisydami etninių skirtumų ir valstybių sienų“**. Salomėja Bandoriūtė teigia, kad „kiekvienas anekdotas turi savo taikinį – pašaipos objektą, kurį dažniausiai galima aiškiai įvardinti“***. Svarbūs politikos, verslo, kultūros žmonės, pramogų pasaulio atstovai per sparčias komunikacijos priemones šiandieniniame, greitai naujienomis galinčiame pasidalinti pasaulyje išgarsėja ne tik savo su tiesiogine veikla susijusiais darbais, bet ir su kitokia – blogai visuomenės vertinama, moralės normų neatitinkančia ar net skandalinga veikla, kvailais poelgiais. Šis jų elgesys, didžiumai žmonių nepatinkanti veikla, netikėtai išsprūdę naivūs, ciniški pasisakymai, situacijų komentarai nelieka nepastebėti ir tampa politinių anekdotų bei kitų humoristinių folkloro žanrų siužetais. Neretai pasakymai ir anekdotai kuriami ir apie personažus iš visiems gerai žinomų knygų ar filmų (pvz., apie Čaką Norisą, Raudonkepuraite). Apie kai kurias istorines asmenybes sukurta šimtai anekdotų (pvz., apie pasaulinio masto politikus Staliną, Brežnevą, Gorbačiovą ir kt.), apie kai kuriuos kitus, mažesnę įtaką turinčius žmones, pvz., apie Lietuvos politikus, kurių veikla daugiau aktuali ir svarbi tik mūsų šalyje, anekdotų rasime mažiau ir jie gyvuoja trumpesnę laikotarpį, nes užmiršus anekdote pašėpiamą įvykį, pats anekdotas tampa nebesuprantamas ir reikalaujantis specialaus paaiškinimo.

Anekdotai apie žymius žmones, knygų ir filmų personažus buvo renkami Vytauto Didžiojo universiteto Etnologijos ir folkloristikos katedros rankraštyne (rasta 261 anekdotas) bei internete anekdotams skirtose svetainėse (www.anekdotai.lt, www.anekdotai.lt, www.anekdotai.org, www.anekdotai.us, www.anekdotai.xb.lt, www.cha.lt, [* LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas*. - <http://www.lkz.lt/startas.htm> \(žiūrėta 2012-04-18\).](http://www.min-</p></div><div data-bbox=)

** Kerbelytė, B. Komunistiniai vadai ir žmonių būseną Lietuvoje užrašytuose anekdotuose. – *Tautosakos darbai IV*, 2009, 260–270.

*** Bandoriūtė S. Šiuolaikinių anekdotų apie lytis pašaipos taikiniai ir kalbinė raiška. – *Lietuvių kalba*, 5, 2011. Prieiga per internetą <http://www.lietuviukalba.lt/index.php?id=189> .(žiūrėta 2012-04-18).

tysposakiai.lt, www.anekdotai.biz ir kt. (internete surinkta 566 anekdotai). Pranešime išskirsime ir apibūdinsime dažniausiai anekdotuose sutinkamų ir pašiepiamų žymių žmonių (pvz., kultūros, sporto, politikos, religijos, pramogų pasaulio, istorinių įvykių atstovai, populiariausi lietuviškuose anekdotuose yra politikai – Andrius Kubilius, Algirdas Brazauskas, sportininkai – Vidas Ginevičius, Andrius Mažutis, Žydrūnas Savickas, sinoptikas Naglis Šulija, pramogų pasaulio atstovas Minedas ir kt.), filmų bei knygų personažų (pvz., Šerlokas Holmsas ir daktaras Vatsonas, Betmenas, Raudonkepuraitė, Buratinas, Gena ir Čiaburaška, Čiakas Norisas ir kt.) paveikslus.

Stengiantis anekdotuose sukurti humoristinę nuotaiką pasitelkiamos įvairios meninės raiškos priemonės: ironija (pvz., „Lenino šūkis *mokytis, mokytis ir dar kartą mokytis* iš tiesų reiškia vieną egzaminą ir du perlaikymus“), absurdas (pvz., „Chuckui Norrisui nereikia naudoti raktų varžtams prisukti. Jis tik į juos pažiūri ir jie patys žaibiškai nulekia, kur reikia“), sarkazmas (pvz., „Ką darytų Algirdas Brazauskas, jei būtų gyvas? Klyktų ir draskytų savo karstą“). Pastaruoju metu labai dažnai anekdotuose vaizduojamos obsceniškos situacijos bei vulgarizmai.

Taip pat pranešime aptarsime dažniausias situacijas, kuriose parodijuojami, pašiepiami tiriama personažai bei pristatysime tokio folkloro kūrimo ir populiarumo priežastis.

PROJEKTAS „LYDERYSTĖS MOKYKLA“

A. Segal, Mykolo Romerio universitetas

R. Bandzevičienė, Mykolo Romerio universitetas

Lietuvos žydų bendruomenė kiekvieną žiemą ir vasarą rengia poilsio stovyklas mokyklinio amžiaus vaikams Lietuvoje ir užsienyje. Stovyklos rengiamos tam, kad moksleiviai linksmai leistų laiką kartu, rastų naujų draugų, išmoktų naujų dalykų, įgytų naujų interesų ir visapusiškai tobulėtų. Visi moksleiviai yra dalinami pagal amžių į skirtingus būrius. Kiekvieną būrį prižiūri du vadovai (vyresnių klasių moksleiviai / studentai), savotiški lyderiai, kurie turi sugebėti būti įdomūs, kūrybiški, turi mokėti planuoti, organizuoti ir vesti įdomius / pamokančius užsiėmimus ir vakaro programas, turi sugebėti išlaikyti gerą atmosferą grupėje ir skatinti vaikus rodyti savo talentus. Kiekvienas vadovas privalo savo elgesiu rodyti pavyzdį kitiems, esant reikalui padėti.

Tam, kad vadovai atitiktų aukščiau išvardintus kriterijus, buvo sugalvota sudaryti apmokymų programą „Lyderystės mokykla“. Projekto tikslas – parengti apmokymų programą, kurią galima būtų naudoti vyresnių klasių moksleiviams. Programos tikslas yra parengti būsimus savanorius sunkiam, labai atsakingam, bet tuo pačiu metu labai įdomiam darbui su jaunesniais moksleiviais. Buvo iškelti sekantys uždaviniai: 1) suteikti moksleiviams psichologijos mokslo žinių pagrindus, kuriuos suprantant, jiems būtų lengviau bendrauti ir suprasti būrio narius ir jų poreikius, 2) pakviesti gydytoją, kuris išmokytų pirmosios pagalbos pagrindų, 3) skatinti moksleivius visapusiškai tobulėti ir domėtis įvairiausiais dalykais, 4) suburti vieningą savanorių komandą, kuri bet kuriuo metu galėtų organizuoti įdomų renginį-seminarą, stovyklą, vienkartinį užsiėmimą ir pan.

„Lyderystės mokyklos“ programa susideda iš 20 užsiėmimų ir dviejų savaitgalinių seminarų. Užsiėmimai buvo rengiami įvairiomis psichologijos mokslo temomis, buvo suteikiama teorinių ir praktinių žinių, buvo rengiami užsiėmimai, skirti komandiniam darbui / susibendravimui. Kadangi geras vadovas / lyderis turi rodyti pavyzdį, moksleivių iniciatyva, laisvu nuo programos metu, buvo surengta akcija, kurios metu moksleiviai aplankė pagyvenusius žmones iš socialinio centro, atnešė jiems vaišių, bendravo su jais ir sužinojo naujų dalykų. Moksleivių teigimu tai bus ne paskutinė jų surengta tokio tipo akcija.

Metodika

Programos efektyvumui patikrinti, programos pradžioje ir pabaigoje buvo atlikti viešos kalbos be pasirengimo įvertinimai ir įverčių palyginimas su kontrolinės grupės įver-

tinimais pagal programų kūrėjų sukurtą vertinimo sistemą ir subjektyvus užsiėmimų kūrimo ir aprašymo programos pradžioje ir pabaigoje įvertinimas. Taip pat „Lyderystės mokyklos“ moksleivių buvo paprašyta programos pradžioje užrašyti savo lūkesčius, o programos pabaigoje paklausta, ar išsipildė jų lūkesčiai. Taip pat visos programos metu buvo naudojamas stebėjimo metodas.

Rezultatai

Atlikti matavimai parodė, kad kontrolinės ir eksperimentinės grupės moksleiviai antrą matavimo metu gavo geresnius įvertinimus už viešų kalbų sakymus be išankstinio pasiruošimo nei pirmo matavimo metu, bet eksperimentinės grupės moksleivių bendras įvertinimų pagerėjimas buvo beveik du kartus didesnis nei kontrolinės grupės.

Subjektyvus užsiėmimų kūrimo ir aprašymo vertinimas taip pat buvo geresnis programos pabaigoje nei programos pradžioje.

Visi moksleiviai, kurie baigė „Lyderystės mokyklos“ programos pabaigoje pasakė, kad jų lūkesčiai programos atžvilgiu išsipildė, jie gavo būtent tų teorinių ir praktinių žinių, kurios pravers jiems dirbant vadovais stovyklose.

Stebint moksleivių, kaip būsimų lyderių vystymąsi, programos rengėjai ir vedėjai pastebėjo, kad ne visi moksleiviai linkę pripažinti jog programa suteikė jiems įvairių įgūdžių, tačiau tie moksleiviai tapo atsakingesni, labiau organizuoti, pradėjo domėtis psichologinėmis temomis, apie kurias nebuvo kalbama programos rėmuose. Galima teigti, kad programa suteikė daugiau nei tam tikras, konkrečias žinias, kurias galima pritaikyti tik stovyklos organizavimo ir vedimo rėmuose, bet ir tam tikrų įgūdžių, kuriuos moksleiviai pritaiko kasdieniame gyvenime, bendraujant su kitais žmonėmis.

LIETUVIŲ IR LATVIŲ SANTYKIŲ PROBLEMATIKA LIETUVOS IR LATVIJOS PASIENYJE

A. Noreikaitė, Vytauto Didžiojo universitetas

L. Anglickienė, Vytauto Didžiojo universitetas

Tarptautinių santykių problemos visada buvo ir yra aktualios tiek įvairių sričių mokslininkams, tiek politikams. Tačiau lietuvių ir latvių santykių problematika nėra sulaukusi didelio tyrinėtojų dėmesio.

Didžioji dalis Lietuvos ir Latvijos pasienio kaimų ir miestelių yra dvitaučiai, kuriuose gyvena lietuviai ir latviai. Natūralu, kad ilginiui čia susiformavo savita kultūra, turinti tiek lietuvių, tiek latvių kultūros įtakų. Kiekvienoje vietovėje šių kultūrų sąveikos bei žmonių tarpusavio santykiai skiriasi, jie yra paveikti skirtingų veiksnių, todėl reikia atidaus ir įvairiapusiško tyrimo.

Šio darbo **tikslas** – išanalizuoti Lietuvos ir Latvijos pasienyje gyvenančių latvių ir lietuvių tarpusavio santykius bei atskleisti priežastis, kurios lemia skirtingą šių santykių pobūdį.

Tyrimui medžiaga buvo surinkta 2011–2012 m. lauko tyrimų metu, giluminio interviu metodu buvo apklausti 46 pateikėjai iš Biržų, Germanišio, Nemunėlio Radviliškio, Žeimelio, Palangos, Šventosios apylinkių.

Atlikus tyrimą išryškėjo lietuvių ir latvių santykių daugialypiškumas – jie gali būti taikūs, priešiški arba neutralūs. „Gyvendami vieni šalia kitų, tarpusavyje bendraudami, žmonės lygina save su kitais ir vertina“ [1], todėl dauguma latvių ir lietuvių yra linkę kalbėti apie tarpusavio santykius per priešpriešas „mes“ ir „jie“, vieni į kitus žiūrėdami iš savo kultūrinių ir vertybinių pozicijų. Palangos, Šventosios, Žeimelio apylinkių latviai aiškiai pastebi ir įvardija papročius, kurie nėra priimtini jų kultūrai ir leidžia išsiskirti. Biržų apylinkėse lietuviams ir latviams yra daug sunkiau pastebėti ir įvardyti vieni kitų papročius, nes jie yra labai panašūs, greičiausiai, dėl didelio akultūracijos poveikio.

Lietuvių ir latvių tarpusavio santykius labiausiai veikė tokie veiksniai kaip skirtingos religijos, skirtinga ekonominė ir socialinė padėtis bei skirtingos politinės pažiūros.

Išpažįstamos skirtingos religijos ir jų skirtingos dogmos lėmė daugiau priešiškus tarpusavio santykius, pvz., tarp latvių evangelikų liuteronų ir lietuvių katalikų. Tačiau toks susipriešinimas buvo labiau būdingas prieškarui, tada ypač vengta mišrių santuokų. Be to, prieškarui „Lietuvos latviai susidūrė su tiesmuku jų tautinės tapatybės apibrėžimu, latvis liuteronas yra latvis, latvis katalikas yra lietuvis“ [2]. Biržų apylinkėse pastebimas

mažesnis susipriešinimas dėl religinių skirtumų, čia gyveno ir gana daug latvių katalikų, o be to, Biržai nuo seno garsėjo taikiu multireligiškumu. Tokiu būdu, tiek Biržų, tiek Žemelio apylinkėse daug latvių katalikų sulietuvėjo dėl vykdomos katalikų kunigų nacionalistinės politikos.

Taip pat buvo didelė ir ekonominių veiksnių įtaka lietuvių ir latvių tarpusavio santykiams ir skirtingose vietose tai lėmė skirtingą šių santykių pobūdį. Palangos apylinkių latviai būdami žemesniame socialiniame sluoksnyje ir ekonomiškai priklausomi nuo lietuvių (jie buvo žvejai, o žuvį pirkdavo lietuviai), stengėsi prie jų taikytis, palaikyti gerus santykius. Kitų apylinkių latviai buvo ekonomiškai gerai išsitvirtinę (stiprūs ūkininkai, verslininkai, amatininkai), jiems taikytis prie lietuvių nebuvo būtina ir jie net diktavo savo sąlygas santykiuose su lietuviais – vengė artimiau bendrauti, o jei bendraudavo, tai nevengdavo pabrėžti savo aukštesnės padėties, lietuvius menkindavo. Tačiau su to paties socialinio sluoksnio lietuviais latviai palaikydavo draugiškus, kaimyniškus santykius.

Kartais lietuvių principingas santykis su latviais galėjo būti įtakotas nacionalistinių pažiūrų. Lygiai taip pat nacionalizmas galėjo lemti ir Lietuvoje apsigyvenusių latvių principingą santykį su lietuviais, ypač tų latvių, kurie atsikėlė jau iš nepriklausomos Latvijos Respublikos su stipria tautine savimone. Tokio pobūdžio santykius galima pastebėti daugiausia Biržų apylinkėse. Na, o kairiosios politinės pažiūros gali lemti daugiau taikius ir ramius tarpusavio santykius, tačiau tokiu atveju yra didelė grėsmė visiškai asimiliuotis su dominuojančia tauta. Tokio pobūdžio santykiai pastebimi Palangos apylinkėse. Tai pastebi ir istorikas Z. Butkus, jog 1921 m. „apskritai Šventosios ir Palangos gyventojai buvo kairiųjų pažiūrų <...>“, [3] ir nustatant Lietuvos ir Latvijos sieną čia nekilo didelių konfliktų tarp lietuvių ir latvių tautų. Susišaudymų būta tik rytinėje pasienio dalyje.

Taigi, lietuvių ir latvių tarpusavio santykiai yra sudėtingas procesas, kurį sąlygoja įvairūs kultūriniai, ekonominiai, politiniai, geografiniai veiksniai, taip suformuodami daugiasluoksnį šių santykių pobūdį.

Literatūra

- [1] Anglickienė, L. *Kitataučių įvaizdis lietuvių folklore*. Vilnius: Versus aureus, Vilnius. 2006. 272.
- [2] Akmenytė, V. *Latvių, Lietuvos ir Latvijos pasienio gyventojų tapatumo raida 1918–1940 m.* Daktaro disertacija. Kaunas, VDU. 2008. 184
- [3] Butkus, Z. Lietuvos ginčas su Latvija dėl Šventosios ir Palangos (1918–1921 m.). *Ēlija. Šventāja. Šventoji. Paribio ženklai*. Klaipėdos universiteto leidykla, Klaipėda. 2007. 8–20.

NEUROMOKSLŲ VAIDMUO MORALĖS SPRENDIMO TYRIMUOSE

A. Raulušonytė, Vilniaus universitetas

V. Dranseika, Vilniaus universitetas

Spartus neuromokslinių tyrimų suintensyvėjimas XXI amžiaus pradžioje klausimus moralės filosofams apie moralės pagrindą ir vaidmenį pateikia naujoje šviesoje. Moralinio sprendimo pagrindas neuromoksliniuose tyrimuose aiškinamas pasirėmus neurofiziologiniais, neuropsichologiniais ir neurobiologiniais duomenimis. Tokių tyrimų vaidmeniui moralės svarstymuose teikiama vis didesnė svarba. Būtina ir reikalinga išsiaiškinti, ar pelnytai. Klausimas, kurį siekiame atsakyti – „koks neuromokslinių moralės tyrimų santykis su moralės teorija?“ Lygiagrečiai šiam kyla klausimai, kokį vaidmenį normatyviajai etikai atlieka šie tyrimai, ar atlieka, ar reikantiška to klausti?

Pagrindinė įtampa svarstant neuromokslų vaidmenį išryškėja tarp moralės psichologijos ir moralės filosofijos, kur pastaroji suinteresuota klausimais apie tai, kaip turėtume elgtis bei koks elgesys laikytinas geru; tuo tarpu pirmoji siekia pateikti tokio geru laikomo arba jam priešingo elgesio pagrindą, deskriptyviai nurodantį, kokie psichologiniai ir fiziologiniai procesai vyksta priimant moralinį sprendimą ar jį realizuojant elgesyje tam tikroje moralinėje situacijoje. Filosofų tarpe vienas įprasčiausių būdų yra normatyviosios etikos neprieinamumą neuromoksliniais tyrimais pagrįsti faktų / vertybių skirtimi, kuria tvirtinama, kad iš faktų netinkama išvedinėti vertybes, nes pirmieji priklauso deskriptyvumo sričiai, antrosios – normatyvumo. Iš čia plaukia klausimas, kodėl apskritai turėtume kelti klausimą apie neuromokslų vaidmenį moralės teorijoje, jei iš faktų / vertybių skirties išeina, jog tokie tyrimai turėtų likti moralės deskriptyviajame lauke. Tyrime aptinkame, kad į deskriptyvųjų lauką patenka ir proto tyrinėjimas, o jis atlieka reguliacinį vaidmenį normatyviajame lauke. Šis moralės laukų persipynimas nurodo į tam tikrą moralės struktūrą. Todėl mes tvirtiname, kad neužtenka neuromokslinių moralės tyrimų atskirti viename deskriptyvumo lauke – klausimas apie jų vaidmenį turi ir numato tam tikrą poziciją pačioje struktūroje, o ne atskirtoje plotmėje. Todėl pagrindine problema tampa neuromokslų vaidmens toje struktūroje nusakymas – su galimu poveikiu kitoms struktūros dalims.

Tyrimo darbą pradėjome nuo neuromokslinių moralės tyrimų apžvelgimo. Šių tyrimų rezultatuose turėjome numatyti, kokią įtaką jie gali padaryti konkrečioms moralės teorijoms bei metaetiniams moralės aiškinimams. Pasiremdami atliktais tyrimais, pastebėjome, kad neuromokslų interesų lauke, kiek liečiama moralė, moralaus elgesio ir

sprendimo tyrimuose didelis dėmesys tenka moralinėms intuicijoms. Vertinime atskaitos tašku pasirinkę moralinį realizmą, pademonstravome, kad moralinės intuicijos nepasižymi jokiais objektyviais moraliniais bruožais, atspindinčiais „pasaulio moralumą“. Tiesa, pirmiausia atskyrėme emocines moralės intuicijas nuo proto intuicijų – tai ne tik padėjo paaiškinti, kokius ir kaip šios intuicijos atlieka vaidmenis moralinėse situacijose, bet implikavo tolesnę tyrimo, artėjančio prie sistemiško neuromokslų vaidmens paaiškinimo moralės teorijoje, eigą.

Minėtam vaidmeniui nusakyti, ir tyrimo rezultatams įprasminti aiškiam supratime, išskiriame negatyviąją ir pozityviąją neuromokslinių tyrimų vaidmens aiškinimo puses. Šiame moksliniame tyrime parodėme, kad dažnai be pakankamo pagrindo esame linkę manyti, jog mūsų elgesys atspindi tam tikrus universalius moralinius bruožus. Jokie objektyvūs moraliniai bruožai neegzistuoja nei sensualistiniame moralės lauke, nei racionaliame – numatančiame proto vedamą elgesį, atitinkantį kokias nors moralaus elgesio pagrindu laikomas normas. Tai – negatyviąją moralės pusę atskleidžiantys rezultatai.

Pozityviuosiuose šio tyrimo rezultatuose mes numatome, kad be šių dviejų, dažnai vadinamų moraliniais, tačiau moralinių pasaulio bruožų neatspindinčių laukų, egzistuoja ir trečiasis – mūsų požiūriu, būtent šiame lauke atsiskleidžia tikrasis moralinis elgesio turinys. Tačiau toks laukas „atsiveria“ tik atliekant moralinį sprendimą ar moralinėje situacijoje – čia elgesyje įprasmintas neurofiziologinių mechanizmų pasireiškimas kaip turinys funkcionuoja moralinių normų ir taisyklių visumoje – čia ir aptinkame tikrąjį ir į smulkesnes dalis neišskaidomą moralės lauką. Iš to darome išvadą, kad neuromoksliniai tyrimai gali išanalizuoti tik tai, kieno pagalba gali atsiskleisti tikroji moralė, bet ne ją pačią. Taip aiškindami moralę ir neuromokslų vaidmenį jos srityje, aptinkame analogiją su kalbos filosofijoje XX amžiaus pabaigoje iškilusia diskurso kalbotyros tematika: kalbos filosofijos „žvilgsnis“ turįs krypti ne į ženklų ir ne į kalbos kaip struktūros tyrinėjimą, bet į diskurso įvykį, kuriame atsiranda kalbėjimo prasmė – tai, kas pasakyta – ko neįmanoma atpažinti nei atskirai ženkluose, nei struktūroje. Lygiai taip, mūsų tvirtinime, moralės prasmės aptikti negalime neuromoksliniuose tyrimuose, kuris panašus į kalbos žodžių (kartais net intuityviai išstartų) ir raidžių nagrinėjimą, teikiantį įrankių – juos nagrinėdami apie diskurso įvykio turinį neatskleisime nieko, tačiau, kuo daugiau apie juos žinosime, ir jų pažinsime, tuo paprasčiau tuo turiniu galėsime dalintis.

ŠIUOLAIKINĖS LIETUVOS MOTERS KŪRĖJOS SOCIALINĖS-KULTŪRINĖS TAPATYBĖS

D. Mikonytė, Vilniaus dailės akademija

A. Narušytė, Vilniaus dailės akademija

Atliekant mokslinį tyrimą sistemingai tęsiamas Vilniaus universitete pradėtas darbas – pasitelkus interviu metodą analizuojamos Lietuvos moterų kūrėjų socialinės-kultūrinės tapatybės. Taikoma sakytinės istorijos (angl. *Oral history*) praktika, kuri dažnai pasitelkiama šiuolaikiniuose istoriniuose tyrimuose. Svarbiausia priežastis, kodėl analizei pasirinktas interviu metodas – galimybė turėti pirminį šaltinį, gilintis į pačių kūrėjų išsakomas mintis, nes nei žiniasklaida, nei masinė kultūra, nei „elitinė“ ar edukacijai skirta kultūrinė produkcija neatspindi „realios“ moters portreto. Ši visuomenės nuomonę formuojanti medžiaga dažnai remiasi lyčių stereotipais, kurie nėra ideologiškai neutralūs ir lemia tai, kad moteris mūsų visuomenėje skatinama priiimti „puošnų“, tačiau antraeilį vaidmenį. Kai kurios moterys kūrėjos savo darbais bando oponuoti šiems stereotipams, pabrėždamos, kad verta iš naujo permąstyti jų pagrįstumą. Nors visuomenės veidrodyje sudėtinga išvelgti tiesiogiai moters ir kūrėjos tapatybės formavimuisi nepalankius ženklus, tačiau paanalizavus Nacionalinių kultūros ir meno premijų rezultatus ar kūrėjų pragyvenimo šaltinius, paaiškėja, kad moterų kūrybinė veikla visgi vertinama kitaip, nei kuriančių vyrų.

Analizei pasitelkus feminizmo teorijas, moteriškumo ir moteriško kūrybiškumo klausimai imti svarstyti pozityviai. Nepaisant to, kad feminizmo idėjos ir praktikos funkcionuoja tiek akademiniam pasaulyje, tiek plačiojoje visuomenėje, jis vis tiek apipintas tam tikromis neigiamomis reikšmėmis, o lyties dėmuo dažnai nepagrįstai ignoruojamas. Šiam tyrimui padėtas tvirtas pamatas – išsamiai nagrinėtos idėjos, išsakomos socialinių ir humanitarinių mokslų literatūroje apie moterį kūrėją / menininkę, tirtas šiuolaikinės visuomenės požiūris į moterį ir moterį kūrėją, išanalizuota 14 interviu su Lietuvos menininkėmis. Studentų mokslinių tyrimų projekto metu vykdant tyrimą, pasitelktas kur kas platesnis kontekstas – į analizuojamųjų sąrašą įtrauktos ne tik menininkės, bet ir kitos kuriančios moterys – kompozitorės, kino ir teatro režisierės. Padaryta ir išanalizuota dar 19 interviu.

Svarbu tirti kuriančių, rašančių moterų tapatybę, nes jos yra moteriškos patirties reflektuotojos, o moteriška (moterų) patirtis ir kūryba Lietuvoje nėra tyrinėjama pakankamai. Svarbiausiose su lyčių ir moterų studijomis bei istorija susijusiose istoriografijos pozicijose, kurios reflektuotos ir lietuviškame diskurse, pabrėžiama, kad moterims

skiriama vietos istorijoje bei kitose mokslinėse disciplinose, tačiau didelės problemos egzistavimą įrodo tai, kad jose vis dar vadovaujasi bendražmogiško, neutralaus ir objektyvaus mokslo fikcija, o už jos dažnai slepiasi atvirai nereiškiama, bet lengvai numatomi galios santykiai. Faktas, kad moksliniuose diskursuose ignoruojamas lyties dėmuo, dar nereiškia, jog jis nefunkcionuoja kaip vienas iš pagrindinių veiksnių, formuojančių šių diskursų struktūrą.

Tyrimė pateikiama susisteminta pusiau struktūruoto interviu medžiaga analizuojanti „vidinį“ kūrėjų požiūrį į save, jas supančią ir įtakojančią aplinką bei išryškinanti tai, kas turėjo didžiausią įtaką jų savivokos ar tapatybės formavimuisi. Pastarojo – tapatybinio – klausimo svarstymas svarbus siekiant adekvačiai perprasti po nepriklausomybės atgavimo aktyviai dirbančių moterų kūrėjų veiklos rezultatus ir jų poveikį visuomenei. Kultūros istorija yra nuolat kintanti ir atsinaujinanti, o menininkės ir menininkai yra tie žmonės, kurie ją „rašo“. Dėl šios priežasties labai svarbu žinoti, kokie tai žmonės ir kokiam kultūriniam-socialiniam kontekste jos ir jie kuria naujausią mūsų kultūros istoriją, kuri jau yra tapusi akademinų tyrimų objektu.

Išanalizavus interviu medžiagą, galima atsakyti į klausimą, kokia moters kūrėjos socialinė-kultūrinė tapatybė susiklostė sovietmečio-posovietikos sandūroje ir atsiskleidė po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo. Tai moteris, labai anksti pradėjusi save suvokti kaip kūrybišką asmenybę, nuo vaikystės skatinta kurti ir nuosekliai ėjusi profesionalaus meno link, retesniu atveju – moteris, atradusi savo vietą meno lauke, prieš tai išbandžiusi kitas sritis. Moteris, gyvenanti iš edukacinės veiklos ir kitų užsakomųjų darbų, retu atveju – iš savo kūrybos. Didesniu prioritetu laikanti savirealizaciją, o ne materialinę gerovę. Dažniausiai nesukūrusi šeimos, rečiau – sukūrusi, tačiau neištekėjusi ir nepakeitusi savo pavardės. Nesureikšminanti šeimos gyvenimo ir buities. Mažiau imli stereotipiniams, masinių informavimo priemonių propaguojamiems lyčių įvaizdžiams nei kitų socialinių grupių moterys. Neretai savo kūriniais ir gyvenimo būdu netgi stipriai įtakoja aplinką. Retai besidominti ar susipažinusi su feminizmo teorija, tačiau puikiai taikanti jo praktiką savo asmeniniame gyvenime, savo kūryboje neretai naudojanti feministinio meno strategijas ir ikonografiją, tačiau tik labai retu atveju laikanti save feministe. Susidurianti su dvigubais standartais moterų kūrybos vertinime instituciniu ir ne tik aspektu ir turinti būti gerokai produktyvesnė, nei kūrėjas vyras. Tokį kuriančios moters portretą turėtume matyti, siekdami adekvačiai perprasti po nepriklausomybės atgavimo aktyviai dirbančių kūrėjų veiklos rezultatus ir jų poveikį visuomenei.

GROŽIO IŠGYVENIMAS RIMVYDO STANKEVIČIAUS POEZIJOJE

D. Bandzevičiūtė, Lietuvos edukologijos universitetas

D. Vaitiekūnas, Lietuvos edukologijos universitetas

Pranešimas skirtas atskleisti grožio išgyvenimą Rimvydo Stankevičiaus poezijoje. Tyrimo metodas – semiotinis, pagrįstas semiotiko Algirdo Juliaus Greimo pasiūlyta estetės samprata. Atramine literatūra pasirinkta A. J. Greimo studija „Apie netobulumą“.

Rimvydo Stankevičiaus (g. 1973) lyrika vis dar mažai tyrinėta, mažai reflektuota, galima rasti tik pavienes recenzijas kultūrinėje spaudoje, nors kūrėjas jau yra išleidęs penkis poezijos ir vieną eseistikos rinkinį. R. Stankevičiaus kūryba, įvertinta įvairiomis premijomis ir „Poezijos pavasario“ laureato diplomu.

Rimvydo Stankevičiaus vertybinės pažiūros, jo kūrybos savimonė ryškėja pokalbiuose su juo, eseistikos knygoje „Diktantai sielai“ (2008). Jis renkasi atpažįstamus kultūrinius-bibliinius motyvus, kurie būdingiausi poezijos rinkiniams „Akis“ (1996) ir „Randas“ (2002). Kūrėjui būdinga ir pagrindinių jauslių izotopija bei psichologinių būsenų vaizdavimas („Tylos matavimo vienetai“ (2006). Rimvydo Stankevičiaus poezija žavi fantazijos žaismu („Laužiu antspaudą“ (2008) ir „Patys paprasčiausi burtažodžiai“ (2010). Grožis poeto kūryboje neatskiriamas nuo patirties, kasdienybės.

Šis pranešimas atskleidžia nuosaikią ir kartu maištingą kūrėjo laikyseną. Poezijos, kaip grožio kūrimo meno, samprata, priešinama paplitusiam ironiškai „bjaurumo estetikos“ sampratai jaunosios kartos poetų kūryboje. Analizuojamas poetinio sakytojo grožio išgyvenimas ir būdingiausi išraiškos būdai Rimvydo Stankevičiaus poezijoje. Išaiškinama individualiosios estetikos bruožai, charakteringi poeto lyrikoje. Poetas yra sukūręs jam charakteringų vaizdų sistemą, kai kuriuose eilėraščiuose vaizdų žaismas sukelia nuskaidrėjimo įspūdį.

BŪTIES MYRIOP IR SANTYKIO SU ŠVENTENYBE PROBLEMA ALFONSO NYKOS-NILIŪNO POEZIJOJE

D. Daugintytė, Vilniaus universitetas

E. Juknytė, Vilniaus universitetas

Šio pranešimo objektas – du Alfonso Nykos-Niliūno eilėraščiai („Requiem Gelsominai“ ir „Rytas *nel mezzo del cammin di nostra vita*“).

Eruditas, poliglotas A. Nyka-Niliūnas savo poezijoje sulydo skirtingų kultūrų matmenis, skirtingų epochų veikėjus. Antikos ir krikščionybės ženklai dera vienoje eilutėje, o mitiškoji pasaulio pradžia sutampa su krikščioniškąja pasaulio sukūrimo linija. Platus eilėraščių subjekto žvilgsnis sintezuoja skirtingas patirtis į bendrą egzistencijos vyksmą, kuriame tarpsta susitikimo su Niekium, problematiško santykio su šventenybe situacijos. A. Nykos-Niliūno poezijoje veriasi žmogiškosios egzistencijos absurdiškumas: gyvename mirdami, todėl mūsų laimė yra laikiška. Mąstymas apie amžinybę pažymėtas paradokso ženklu: nors būtis yra begalinė, aukščiausių būsenų (laimės, džiaugsmo, nušvitimo) patirtys yra neįmanomos.

Pranešime susitelkiama ties laiko ir mirties fenomenų refleksija analizei pasirinktuose A. Nykos-Niliūno eilėraščiuose. Gvildenamas klausimas, kaip būtis pozityvumas atsiskleidžia nebuvimo akivaizdoje, per Niekio pajautą. Pranešime taip pat svarstoma, kaip glaudžiai susijusios gimimo ir būtis myriop būsenos sąlygoja priešišką subjekto santykį su Dievu, aktualizuojama rojaus įvaizdžio deformacija, išryškinama paradoksalio laiko perspektyvoje mąstomos amžinybės ir būtis myriop (pagal M. Heideggerį) sąsaja.

DAUGIAREIKŠMIŲ VEIKSMAŽODŽIŲ SEMANTINIŲ STRUKTŪRŲ MODELIAI

E. Monkutė, Vilniaus universitetas

V. Zubaitienė, Vilniaus universitetas

Iš pagal Dabartinės lietuvių kalbos žodyną (DŽ3 ir el. DŽ6 versijų) sudarytos duomenų bazės išrinkti daugiareikšmiai veiksmažodžiai, kurių bent viena reikšmė yra perkeltinė. Tirti tokius daugiareikšmius veiksmažodžius pasirinkta todėl, kad siekiama aptarti ne tik semantinius reikšmės kitimus, bet ir kaip tie semantiniai kitimai lemia veiksmažodžio distribuciją, sintaksinę sakinio struktūrą.

Atskirai nagrinėjami tokie atvejai, kai perkeltinė veiksmažodžių reikšmė žodynuose nebuvo išskirta, tačiau santrumpa *prk.* pridėta prie vartosenos pavyzdžių. Taip pat į lemos poziciją iškelti sangražiniai veiksmažodžiai, turintys bent vieną šalutinę perkeltinę reikšmę. Jų reikšmė nustatoma iš konteksto.

Praktikos metu analizuojama, kada perkeltinė reikšmė skiriama ir priešdėlinių, ir pamatinių veiksmažodžių, o kada tik priešdėlinių, ar visada sistemiškas tokių veiksmažodžių reikšmių pateikimas.

Veiksmažodžių vartoseną šalutinėms reikšmėms (tiek tiesioginėms, tiek perkeltinėms) tikrinama iš Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Kompiuterinės lingvistikos centre parengto Lietuvių kalbos tekstyno (<http://donelaitis.vdu.lt>).

Pagal pagrindinę tiesioginę reikšmę visi veiksmažodžiai suskirstyti į semantines veiksmo, vyksmo (proceso) ir būsenos veiksmažodžių grupes, o šios skaidytos smulkiau, pvz., veiksmo – į poveikio, mentalinius, slinkties, kalbėjimo ir veiklos veiksmažodžius (plg. Drukteinytė, 2003; Drukteinis, 2006).

Darbe analizuojama, kokių veiksmažodžių reikšmės atsiradusios metaforizacijos būdu. Kadangi nustatyta, kad metaforinio perkėlimo būdu dažniausiai susiformuoja fizinius veiksmus reiškiančių veiksmažodžių reikšmės (Drukteinytė, 2003, 8), jiems tyrime skiriama daugiausia dėmesio.

Tiriant veiksmažodžių leksinį ir semantinį valentingumą atsižvelgiama į daiktavardinių palydovų kategorinius požymius (plg. Drukteinytė, 2003, 26–39).

Analizuojant veiksmažodžių reikšmių hierarchijos struktūrą remiamasi Babickienės (2006), Gudavičiaus (2007), Jakelaitytės (1990), Jakaitienės (1980, 1988, 2007), Marcinkevičienės (1990), Parkerio (1997) bei studentų bakalauro ir magistro (Jasionytė, 2000; Michnovič, 2010) darbais.

Tyrimu siekiama atskleisti reikšmių semantinę motyvaciją ir semantinių kitimų modelius.

Tai parengiamasis darbas siekiant įtraukti lietuvių kalbos duomenis į daugiareikšmiškumo tipologinius tyrimus. Vėliau ketinama į DB įrašyti kitų kalbų duomenų ir palyginti daugiareikšmių žodžių struktūras su italų kalba.

Literatūra

- [1] Babickienė, Z. Leksikografinė definicija ir realybė, *Leksikografija ir leksikologija* 1, 2006, 117–127.
- [2] Drukteinytė V. *Sintagminiai veiksmažodinės metaforos požymiai*, daktaro disertacija, rankraštis, Klaipėda: Klaipėdos universitetas, 2003.
- [3] Drukteinis A. Sintaksinė semantinė veiksmažodžio požymių vertė, *Kalbos vienetų semantika ir struktūra*, 2006, 23–30.
- [4] Gudavičius, A., *Gretinamoji semantika*, Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla, 2007.
- [5] Jakaitienė, E., Žukaitė, R. Homonimų poros *vyti* „ginti“ ir *vyti* „sukti“ leksinė semantinė charakteristika“, *Kalbotyra* 31(1), 1980, 27–32.
- [6] Jakaitienė, E., *Leksinė semantika*, Vilnius: Mokslas, 1988.
- [7] Jakaitienė, E. Dėl sinonimijos ir daugiareikšmiškumo santykių, *Res humanitariae* 2, 2007, 34–46.
- [8] Jasionytė, E. *Lietuvių kalbos kalbėjimo veiksmažodžių (verba dicendi) semantika*, magistro darbas (darbo vadovė E. Jakaitienė), rankraštis, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2008.
- [9] Jakelaitytė, J. Bendriausios reikšmės intelektinės veiklos veiksmažodžiai dabartinėje lietuvių kalboje, *Kalbotyra* 41 (1), 11–20.
- [10] Marcinkevičienė, R. Lietuvių kalbos slinkties veiksmažodžių semantika ir stilistika (lyginant su anglų kalba), daktaro disertacija, rankraštis, Vilnius, 1990.
- [11] Michnovič, R. *Veiksmažodžio skirti ir jo priešdėlinių vedinių reikšmių semantinė struktūra*, bakalauro darbas (darbo vadovė V. Zubaitienė), rankraštis, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2010.
- [12] Pakerys, J. 1997: „Veiksmažodžio *versti* leksinė semantinė struktūra“, *Kalbotyra* 46 (1), 63–69.

KULTŪRINĖ IR ISTORINĖ ATMINTIS MIESTELIŲ HERALDIKOJE: ŠIAURĖS LIETUVOS (ŠIAULIŲ APSKRITIES) ATVEJIS

G. Jasiūnienė, Šiaulių universitetas

R. Trimonienė, Šiaulių universitetas

Prancūzų istorikas, profesorius Pierre Nora atmintį apibūdina kaip nuolatos besikeičiančią, atvirą deformacijai ir manipuliacijai [1]. Atmintis yra įtakojama išorinių veiksnių, joje kaupiasi įvairiausi prisiminimai. Prancūzų mokslininkas sociologas Maurice Halbwachsas teigia, kad žmogaus atmintis reikalauja nuolatinio kolektyvinių šaltinių palaikymo ir gali funkcionuoti tik kolektyviniame kontekste [2]. Egiptologas Janas Assmannas savo darbuose kultūrinę atmintį įvardija kaip vieną iš kolektyvinės atminties formų. Kultūrinė atmintis yra formuojama įvairių politinių, socialinių ar kultūros institucijų bei atspindi konkrečios visuomenės (erdvėje ir laike) suaktualintus praeities momentus. Ji pasireiškia per įvairius bendruomenei aktualius ženklus: šventes, ritualus, gatvių, viešųjų pastatų pavadinimus, skulptūras, tekstus ir pan. [3]. Kultūrinė atmintis perteikdama ankstesnę patirtį, įtakoja dabartinės visuomenės sąmonę, vertybes ir gyvenimo būdą. Šios atminties kismą gali paskatinti tam tikri istoriniai įvykiai, politiniai sprendimai, užsienio valstybių įtaka, pačios visuomenės sąmonės pasikeitimas ir pan. Tokiu būdu ši atmintis yra nuolatos konstruojama, aktualizuojant vienus praeities momentus ir užmirštant kitus. Profesorius Jörnas Rüsenas istorinę atmintį apibūdina kaip tokią atmintį, kuri yra ypač linkusi praeities patyrimą vaizduoti kaip transformacijas [4]. Ši atmintis jungia žmones. Jai gali priklausyti reprezentacijos tokių įvykių, kurių nė vienas iš tų žmonių asmeniškai nepatyrė. Būtina pabrėžti, kad kiekviena visuomenė turi daugybę kultūrinės atminties simbolių, atspindinčių jų praeitį. Vienas iš tokių šios atminties ženklų yra miestelių heraldika. Pastaroji yra naujas iki tol netyrinėtas kultūrinės atminties šaltinis. Miestelis – kompaktiškai užstatyta gyvenamoji vietovė, turinti 500–3000 gyventojų [5]. Miestelio heraldiką sudaro jo herbas, herbinis antspaudas ir herbinė vėliava.

Tyrime siekiama išanalizuoti, kaip atspindi kultūrinė, istorinė atmintis Šiaurės Lietuvos (Šiaulių apskrities) miestelių heraldikoje. Šiaurės Lietuvoje herbus turi tokie miesteliai: Kruopiai, Papilė (Akmenės rajonas); Kriukai, Skaistgirys (Joniškio rajonas); Kražiai, Lioliai, Šaukėnai (Kelmės rajonas); Klovainiai, Lygumai, Pašvitinys, Rozalimas, Žeimelis (Pakruojo rajonas); Baisiogala, Grinkiškis, Šaukotas, Šiaulėnai, Sidabravas (Radviliškio rajonas); Gruzdziai, Kairiai, Kužiai, Meškuičiai, Šakyna (Šiaulių rajonas).

Dalis šių miestelių heraldikos yra istorinė, dalis suformuota ir suteikta miesteliams jau XX a. pabaigoje–XXI a. pradžioje. Istorinius herbus Šakynos ir Baisiogalos miesteliams XVIII a. pabaigoje suteikė Lietuvos ir Lenkijos valdovas Stanislovas Augustas. Baisiogalos herbo skydas yra padalintas į dvi dalis: dešinėje pusėje vaizduojamas ant pasagos tupintis paukštis, snape laikantis žiedą, o kairėje Dievo Apvaizdos akis. Šakynos herbe pavaizduotas riteris su skydu, ant kurio užrašyta: „Už teisingumą ir laisvę“ (Pro lege et libertate). Atlikus likusių miestelių heraldikos analizę galima pažymėti, kad didžiausia miestelių heraldikos dalis yra suformuota ir suteikta miesteliams jau XX a. pab.–XXI a. Šiuose herbuose dažniausiai vaizduojamos mobiliosios figūros. Ypatingai mėgstama vaizduoti su krikščionybe susijusius simbolius: šventuosius (Gruzdžių, Grinkiškio herbai), šventųjų kovą už krikščionybę (Kražių herbas), šventųjų atributus (Liolių herbas), sakralinės architektūros statinius (Šaukėnų herbas), bažnyčios simbolius (Rozalimo herbas). Miestelių herbuose taip pat vaizduojami paukščiai (Kruopių, Lygumų, Šaukoto herbai), arkliai (Klovainių herbas), gyvenvietė (Papilės herbas), kalvystės simbolis (Kriukų herbas), medžiai (Skaistgirio herbas), jungiama keletas įvairių simbolių (Šiaulėnų, Pašvitinio, Žeimelio, herbai). Pabrėžtina, kad kiti herbai simbolizuoja miestelių pavadinimus, tokius herbus turi Sidabravas, Meškuičiai. Tyrinėjamų miestelių herbuose kartais jungiamos heraldinės figūros ir kiti simboliai, tokius herbus turi Kairiai, Kužiai [6–7]. Sukūrus ir patvirtinus miestelio herbą yra tvirtinami herbinis antspaudas, herbinė vėliava.

Pažymėtina, kad per miestelio heraldiką pasireiškianti kultūrinė ir istorinė atmintis įtakoja miestelių gyventojų sąmonę. Tyrime buvo atlikta šių miestelių 600 gyventojų anketinė apklausa. Siekiama sužinoti su kokiais istoriniais įvykiais ir tradicijomis gyventojai sieja savo miestelių herbus. Analizuojama miestelio heraldikos reikšmė vietos bendruomenei. Būtina pabrėžti, kad per šių miestelių herbus pasireiškianti atmintis yra nutolusi nuo istorijos, kuriama mitų, legendinių pasakojimų pagalba.

Literatūra

- [1] Nora, P. Between Memory and History: Les Lieux de Memoire, *Representations* 26, 1989, p. 7–8.
- [2] Trimonienė, R. R., Šiaulių klebono Petro Tarvainio „Linksmas pasveikinimas“: XVII a. lokalinės istorinės atminties pavyzdys, *Acta Humanitarica Universitatis Saulensis*, T. 9: Kultūrinės atminties kaita ir lokalinė istorija, 2009, Šiauliai, p. 274–286.
- [3] Ассман Я., *Культурная память. Письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности*, Москва, 2004, с. 363.
- [4] Rūsenas, J. Pasakojamosios galios raida, mokantis istorijos. Moralinės sąmonės ontogenezės hipotezė, *Istorinė sąmonė ir istorijos didaktika. Švietimo studijų sąsiuvinis*, Nr. 2, Vilnius, p. 28–48.
- [5] Miškinis, A. Miestelis. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, T. XV, 2009, Vilnius, p. 57.
- [6] Rimša, E., *Lietuvos heraldika*, I d. Vilnius, 1998, p. 192.
- [7] Rimša, E., *Lietuvos heraldika*, II d. Vilnius, 2004, p. 237.

KAS YRA VADYSTĖ (CHIEFDOM) BALTŲ VISUOMENĖJE VIII–XII a.?

I. Jonauskaitė, Klaipėdos universitetas

M. Ščavinskas, Klaipėdos universitetas

Lietuvių istoriografijoje ir archeologinėje literatūroje, socialinės-politinės sąrangos terminas „chiefdom“, nors ir naudojamas, tačiau nėra gerai išsąmonintas ir pritaikytas baltų genčių vikingų laikotarpio visuomenėms, o dažniau perimamas iš užsienio istoriografijos. Šį terminą užsienyje (rečiau ir Lietuvoje) naudoja ir kultūros antropologai, tyrinėjantys priešistorinių laikų visuomenes. Vadystės (chiefdom) terminu apibūdinama daugelis priešistorinių visuomenių, socialinės politinės visuomenių organizacijos. Tai tarsi tam tikra tarpinė grandis sistemoje iki valstybės susikūrimo, kurią pirmasis 1962 m. išskyrė amerikiečių antropologas Elmanas Service [1]. Jis teigė, kad tyrinėjant visuomeninę sąrangą galima išskirti kelias jos vystymosi pakopas: 1) **medžiotojų-rankiotojų** visuomenė arba **ordos**; 2) **gentis**; 3) **vadystė**; 4) **valstybė**.

Vyrauja ir kitų antropologų nuomonės. Antai 1967 m. M. H. Friedas [2] visuomenes suskirstė į **egalitarines** (*égalité* – lygybė; lygūs visuomenės nariai), **ranguotas** (visuomenės narių susiskirstymas į rangus, tam tikras pirmines socialines grupes), **stratifikuotas** (visuomenės susiskaidymas į socialinius sluoksnius) ir **valstybes**. Būtina paminėti ir tai, kad vadystė kaip socialinė-politinė visuomenių struktūra gali būti klasifikuojama į paprastasias ir kompleksines vadystes, neretai išskiriant ir tarpines grandis tarp jų (Robertas L. Carneiro, 1981). Gausėjant tyrimams, matoma, jog vyrauja keletas vadysčių tipų, kurios gali (tikriausiai ir turi) būti klasifikuojamos pagal sudėtingumo lygį ir įvairius kriterijus (Robertas L. Carneiro 1981; Timothy K. Earle 1987) [3].

Bene pirmasis lietuvių istoriografijoje vadystės terminą 1999 m. bandė nustatyti Alfredas Bumblauskas [4]. Anot A. Bumblausko - „Chiefdom“ paprastai verčiama žodžiu „vadystė“ ir supriešinama su gentinės epochos „vadovystė“ („chieftain“, t. y. santvarka su vadu, kuris didesnis nei „vadovas“, bet kurio postas dar nėra paveldimas). Išskiriama, kad mūsų istoriografinėje tradicijoje vado sąvoka kaip tik ir taikoma gentinei organizacijai. Iki Bumblausko vietoj vadystės termino lietuvių istoriografijoje buvo naudojami, jau anksčiau minėti žemių konfederacijų, klasinės visuomenės ir panašūs terminai. Antai, nagrinėdamas Lietuvos valstybės susidarymą, Edvardas Gudavičius išskyrė pora ikivalstybinių pakopų: žemės, žemių konfederacija. Tirdamas feodalizmo problemas, E. Gudavičius, remdamasis žymiu lenkų tyrinėtoju Henriku Lowmianskiu [5], neatmetė galimybės, kad jau XI–XII a. formavosi žemės, kurių vietos diduomenės viršūnė-

je, disponavusia alodine žemėvalda, buvo vadas ir gentinės visuomenės susirinkimas. Palygindamas su Skandinavija, E. Gudavičius tokią visuomenę įvardijo kaip sausumos vikingų arba dar kitaip tariant – karinės demokratijos visuomenė. Pastaruoju metu Rimvydas Petrauskas pateikė sąlygas, kurios būtinos nagrinėjant valstybės susidarymą, ir jos išskyrimą: 1) paveldimą padėtį turinti diduomenė; 2) kariaunų organizacija; 3) teritorinės ir administracinės struktūros; 4) kunigaikštiškos giminės išskirtinumas; 5) alodinė žemėvalda [6]. Taigi, nagrinėjant valstybės kūrimosi temą bei šios temos interpretacijas, dėl šių išskirtų sąlygų mes galime bandyti nustatyti, ar jau galime kalbėti apie besikuriančią Lietuvos valstybę, arba pažvelgti, kurie iš šių komponentų buvo pačioje vikingų laikotarpiu (VIII–XII a.) pradžioje arba viduryje, keičiantis tuometinėms gentinėms visuomenėms.

Socialinės diferenciacijos temą Rytų Lietuvos pilkapių kultūroje aktyviai nagrinėja L. Kurila, kuris remdamasis amerikiečių antropologu Elmanu Service [7] išskiria, kad plačiausiai archeologijoje ir kultūrinėje antropologijoje naudojamas „vadystės“ terminas, kuriuo apibūdinama daugelio priešistorės visuomenių socialinė organizacija. Tai – gana plati sąvoka, apimanti tarpines grandis tarp egalitarinės visuomenės ir valstybės. Pagrindiniai klasikinį vadystės modelį nuo primityvesnės socialinės organizacijos skiriantys požymiai, anot Service, yra sėslumas, ūkio specializacija, socialinė nelygybė, nuolatinio vadovaujančio elemento buvimas ir vadovaujančios padėties paveldimumas, visuomeninių darbų organizavimas, aktyvi karinė veikla. Vis dėl to, būtų galima teigti, kad valstybės susikūrimo temą, nuodugnai šiuo metu nagrinėja vos keletas Lietuvos medievistikos tyrinėtojų.

Taigi, svarbu atsakyti į klausimą, – kas yra vadystė (chiefdom) baltų visuomenėje VIII–XII a.? Norint atsakyti į šį klausimą būtina atsižvelgti, kaip ankstesnė ir šiuolaikinė istoriografija bei archeologinė literatūra išskiria vienokius ar kitokius genčių bruožus, visuomeninę politinę ir socialinę visuomenių diferenciaciją.

Vikingų laikotarpyje, baltų visuomenių vadystės, priklausomai nuo genties gyvenamos teritorijos, vyraujančio ūkio modelio, kaimynų įtakų ir t. t. įgudavo savitus bruožus išskiriančius jas nuo kitų (pvz., lietuvių gentis ir jai būdinga socialinė nelygybė, vyraujanti vadų institucija – neretai vadas įvardijamas kunigaikščiu, bei jų valdžią palaikantis karinis sluoksnis). Tačiau dėl gyvenamos teritorijos (šiuo atveju Baltijos jūros rytinės pakrantės) jos negali kardinaliai keistis, mat kaip ir kitur (pvz., Skandinavijoje) išlieka tam tikri požymiai, nurodantys jog kalbame apie vadystes. Čia, kaip svarbiausi indikatoriai išlieka socialinė nelygybė, vadovaujančio sluoksnio atsiradimas su tam tikra valdžios paveldėjimo forma ir pan.

Kalbant apie vadystes baltų genčių visuomenėse, vikingų laikotarpiu, siekiant pateikti visuomenių skirtumus, ar tam tikrus panašumus, palyginimui išskiriamos kuršių, žiemgalių ir lietuvių gentys. Šiuo atveju, bene daugiausia kontaktų tarp šių genčių būtų

galima pastebėti tarp kuršių ir žiemgalių (pagr. požymis šalia vyraujanti gyvenama teritorija, bei išskiriamas reiškinys – kuršių kapai žiemgalių kapinyne [8]) bei šių dviejų genčių, gana glaudūs prekybiniai („Baltijos jūros regiono tarptautinė prekyba“) ryšiai su skandinavais [9] (pvz., „X–XI a. pastebima suaktyvėjusi skandinavų veikla Žiemgaloje. Tai patvirtina žiemgalių archeologiniuose paminkluose rasti skandinaviškos kilmės dirbiniai“).

Literatūra

- [1] KURILA, L. V. *Socialinė organizacija rytų Lietuvoje III–XII a. (laidojimų paminklų duomenimis)*. Vilnius, 2009.
- [2] KURILA, L. V. *Socialinė organizacija rytų Lietuvoje III–XII a. (laidojimų paminklų duomenimis)*. Vilnius, 2009.
- [3] KURILA, L. V. *Socialinė organizacija rytų Lietuvoje III–XII a. (laidojimų paminklų duomenimis)*. Vilnius, 2009.
- [4] BUMBLAUSKAS, A. 1009-ieji Lietuvos istorijos periodizacijoje. *Lietuvos Katalikų Mokslo Akademija. Suvažiavimo darbai*, XVII, 1999.
- [5] ŠČAVINSKAS, M. Keli štrichai dėl Lietuvos valstybės ištakų. *Knygų aidai*. 2000 m. Nr. 3. P. 26–31. Prieitas per internetą: < <http://viduramziu.istorija.net/scavinskas.htm> >.
- [6] PETRAUSKAS, R. Socialiniai pokyčiai Lietuvoje valstybės formavimosi laikotarpiu. In *Lietuvos valstybės susikūrimas europiniame kontekste*. Vilnius, 2008.
- [7] KURILA, L. V. *Socialinė organizacija rytų Lietuvoje III–XII a. (laidojimų paminklų duomenimis)*. Vilnius, 2009.
- [8] VAŠKEVIČIŪTĖ, I., Kuršių kapai žiemgalių kapinyne, In *Lietuvos TSR Mokslų Akademijos darbai. A serija*. Vilnius, 1989.
- [9] GRICIUVIENĖ, E. *Kuršiai. Genties kultūra laidosenos duomenimis*. Vilnius, 2009.

LIETUVIŲ KALBOS DEMINUTYVINIŲ REIKŠMIŲ PERTEIKIMAS VERTIMUOSE Į PRANCŪZŲ KALBĄ

J. Valeikaitė, Kauno technologijos universitetas

A. Leonavičienė, Kauno technologijos universitetas

Kiekviena kalba turi savitas raiškos priemones tai pačiai minčiai reikšti. Per kalbą plinta kultūra, „nepaneigiamų argumentų apie tautos mentalitetą teikia jos kalba, kurioje atsispindi ne tik jos pasaulio interpretacija, bet ir ji pati“[1]. Lietuvių kalboje itin dažni deminutyvai, nemenkos jų darybos priemonės kalbos sistemoje. Deminutyviniai vediniai, teikiantys kalbai lyrizmo, ekspresijos, išreiškiantys emocinį vertinimą, skirtingai realizuojami kalbėjimo aktuose, įvairių funkcinių stilių tekstuose. Jų vartojimas meniniuose tekstuose neretai priklauso nuo autoriaus individualumo, meninių tikslų ir kt.

Atliekant tyrimą buvo nagrinėjami lietuvių autorių meniniai tekstai, kurių vertimai buvo publikuoti 2000–2010 metų „Cahiers lituaniens“ leidinyje, jau dešimtmetį leidžiamame Prancūzijoje (Strasbūre). Šis leidinys reprezentuoja lietuvių kultūros reiškinius, kalbą, literatūrą, istoriją ir supažindina prancūzų skaitytojus su mažai jiems žinomu lietuvių kalbos, kultūros savitumu. Tiriamąją medžiagą sudaro apie 100 originalo ir vertimo puslapių. Nagrinėjami A. Biliūno, J. Savickio, J. Vaičiūnaitės, A. Marčėno, K. Sajos, kitų autorių kūriniai ir jų vertimai.

Nagrinėjant tiriamąją medžiagą *kiekybiniu metodu*, nustatytas bendras deminutyvų vartojimo skaičius, juos sudarančių priesaginių dėmenų dažnis, tyrimo rezultatai palyginti su dabartinės lietuvių kalbos gramatikų teiginiais apie priesagų produktyvumą lietuvių kalbos sistemoje. Priesaginių vedinių kiekybinis pasiskirstymas nagrinėtas ir atskirų autorių tiriamuosiuose kūrinuose. Atskirų imčių ir bendras visos tiriamosios medžiagos tyrimas leidžia įvertinti pavienių priesagų produktyvumą, vartojimo dažnio priežastis, pasiskirstymą pagal kalbos dalis.

Dėl išreikšto emocinio turinio deminutyvai priskiriami stilistiškai žymėtai leksikai. Tiriamosios medžiagos deminutyvų *funkcijų ir semantikos tyrimo* rezultatai leidžia konstatuoti kelias šių vedinių atliekamas funkcijas: tikslinamąją, vertinamąją, estetinę ir teksto siejamąją. Kadangi prie leksinio vieneto pridėta papildoma morfema (priesaga) modifikuoja, konkretizuoja žodžio reikšmę, todėl tolesniam vertimo tyrimui reikalingų duomenų teikia ne tik funkcijų, bet ir tiriamuosiuose tekstuose pavartotų deminutyvų semantikos analizė.

Tiriamųjų deminutyvų *vertimo* į prancūzų kalbą ir *gretinamoji analizė* atliekama remiantis platesniu kūrinio kontekstu, mikrostruktūriniai vienetai (deminutyvai) nagrinėjami makrostruktūriniame teksto lygmenyje. Tyrimo rezultatai rodo deminutyvų reikšmių ir funkcijų perteikimo kita kalba sunkumus, raiškos skirtumus, priklausančius nuo sintetinės ir analitinės kalbos pobūdžio bei vertėjo kalbinės kompetencijos.

Literatūra

- [1] Gudavičius, A. *Etnolingvistika*. UAB „Litera“, Šiauliai. 2000. 180 psl.

M. K. ČIURLIONIO MUZIKOS RANKRAŠČIŲ RAŠYSENOS EKSPERTIZĖ

J. Paliukėnaitė, Kauno technologijos universitetas

D. Kučinskas, Kauno technologijos universitetas

Kai kurie Mikalojaus Konstantino Čiurlionio muzikos archyve saugomi rankraščiai iki šiol kelia abejonių dėl autorystės. Jų priskyrimas kompozitoriaus broliams, seserims ar pačiam Konstantinui dažniausiai buvo paremtas pakankamai subjektyvia jauniausios sesers Jadvygos nuomone. Vykdamas SMP buvo atlikta Čiurlionio muzikos rankraščių rašysenos ekspertizė. Tirti penki muzikos rankraščiai, esantys Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuje – Čm 31, Čm 32, Čm 34, Čm 35 ir Čm 45. Rašysenai patvirtinti pasitelkti abejonių dėl rašysenos nekeliantys Čiurlionio muzikos rankraščiai Čm 40, Čm 6, Čm 12. Tyrimo metu visų pirma siekta atskirti M. K. Čiurlionio rašytus kūrinius ar jų dalis nuo abejotinos rašysenos atvejų. Taikyti rašysenos ekspertizės, lyginimo bei matematinės statistikos metodai.

Tyrimas rėmėsi būdingų elementų atranka ir jiems charakteringų bruožų nustatymu. Pirmiausia tiriama M. K. Čiurlionio muzikos rašysena, identifikuojami būdingiausi jos bruožai. Vėliau jie lyginami su tiriamų rankraščių bruožais. Iš visų tyrimui atrinktų rankraščių išskiriami tipiniai muzikos rašto ženklai, tokie kaip: smuiko raktas, boso raktas, metras, alteracijų ženklai, smulkios ritmikos natos, taktų ir baigiamieji brūkšniai, pauzės, lygos, oktavų, dinamikų ir natų prailginimą bei atlikimo būdą nurodantys ženklai. Lygintas rašysenos judesių sudėtingumas ir kryptis, ženklų forma, jų iššėstumas. Atsižvelgta į simbolio rašymo pradžią (įbėgį), pabaigą, sujungimo, susikirtimo vietas bei kitus bruožus.

Tyrimo metu buvo atsisakyta boso raktų, takto brūkšnių, diežų ir bemolių lyginimo, nes charakteringų bruožų, kuriuos galima būtų išskirti, nebuvo nustatyta.

Atlikus tyrimą, buvo išryškinti pagrindinės Čiurlionio muzikos rašysenos bruožai. Nustatyta, kad:

- natos rašomos labai smulkiai, išskyrus sveikąsias ir pusines natas, kurios rašomos per tris linijas;
- akorduose natų kotelis jungiamas tik prie vienos natos, visuomet rašomas iš dešinės pusės;
- natų sijos jungiamos impulsyviai, dažnai neapjungia visų natų, o dešinėje dažniausiai brėžiama ilgiau, nei reikia;

- alteracijų bruožai atsiskleidžia tušu parašytuose rankraščiuose, kur bekaras nesijungia ir pasidalinę į dvi dalis, o pieštuku rašytuose puslapiuose – primena ketvirtinę pauzę (vingiuotos formos);
- būdinga, kad baigiamasis kūrinio takto brūkšnys pratęsimas lyg parašas;
- smuiko raktas pats charakteringiausias Čiurlionio muzikos rašto simbolis. Jis turi dvi ryškias kilpas, viršutinė išlindusi virš penklinės ir yra tiesi. Taip pat yra trys susikirtimo taškai, o ženklo forma – vertikali;
- metro nuoroda turi skaičius atskiriantį brūkšnį, šiek tiek kylantį į dešinę pusę;
- natos su vėliavėlėmis yra dviejų tipų: vingiuotos formos arba griežtos formos – tiesios, pasvirusios ~45 laipsnių kampų;
- aštuntinės pauzės tirtuose rankraščiuose atitiko M. K. Čiurlionio rašyseną. Tai parodo, kad simbolis turėjo per mažai kritinių taškų ir rašomas pagal standartą, arba M. K. Čiurlionis visuose rankraščiuose pats įterpdavo aštuntinių pauzių simbolį;
- šešioliktinių pauzių tirtuose rankraščiuose nepasitaikė;
- ketvirtinės pauzės „z“ raidės formos – veidrodinio atspindžio. Pagal vėliavų kryptis identifiukuota Čiurlionio rašysena;
- lygos nebuvo charakteringos, nes dauguma jų atitiko tipinę M. K. Čiurlionio rašyseną;
- oktavą žymintys simboliai nebuvo charakteringi, dėl per mažo šių simbolių skaičiaus pasirinktuose M. K. Čiurlionio rankraščiuose;
- dinamikos ženklų lankinės formos (forte) ir kritiniai taškai (piano) padėjo identifikuoti rankraščių autorių arba nustatyti įterpto simbolio autorių;
- fermata turėjo per mažai kritinių taškų, kad būtų galima daryti neabejotinas išvadas dėl simbolio autorystės;
- natų akcentai M. K. Čiurlionio rašysenoje visi kylantys į dešinę pusę;
- dinamikos ženklai *crescendo* ir *diminuendo* turėdami kelis kritinius taškus leido identifikuoti rašysenos autorių. M. K. Čiurlionio tipinis *crescendo* kylantis į dešinę pusę, o *diminuendo* – leidžiantis į dešinę, abu ženklai rašomi kampiškai per vieną kartą ir yra tiesūs.

Tyrimo metu nustatyta, kad rankraščio Čm 34, 4–5 ir 14–15 lapai ir rankraščio Čm 35, 1–3 lapai bei 6 lapo pieštuku rašyta dalis yra parašyti M. K. Čiurlionio. Rankraščio Čm 35, 4 lapas, 6 lapo tušu parašyta dalis ir 7–9 lapai bei rankraščio Čm 45, 1 ir 6 lapai yra parašyti kito asmens. Nustatyta, kad tirtos rankraščių Čm 31 ir Čm 32 dalys yra parašytos to paties žmogaus, bet tiksliau identifikuoti, ar tai M. K. Čiurlionio, ar kito asmens rašysena nepakako duomenų.

Literatūra

1. Kurapka, E., Malevski, H., Palskys, E. Kriminalistikos technikos pagrindai. Eugrimas, Lietuvos teisės akademija, Vilnius. 1998.
2. Malevski, H., Žalkauskienė, A. Tyčia iškraipytų asmeninių parašų tyrimas. Jurisprudencija, 2000, T. 18 (10), p. 94–102.
3. Masiulienė, J. Lietuvių kalbos rašto specialieji požymiai (Metodinė priemonė ekspertams). Lietuvos teisingumo ministerijos teismo ekspertizės mokslinio tyrimo institutas, Vilnius. 1990.
4. Masiulinė, J., Strakšytė, D., Žalkauskienė, A. Rašysenos ir autorystės ekspertizės (skyrimas ir medžiagos ruošimas) Metodinės rekomendacijos. Lietuvos teismo ekspertizės institutas, Vilnius. 2000.
5. Pošiūnas, P. Kriminalistinės ekspertizės. Vilniaus universitetas, Lietuvos teismo ekspertizės institutas, Vilnius. 1997.
6. Šapokauskaitė, R. Šrifto suvokimo indentifikavimas. Magistrinis teorinis darbas. Vilniaus dailės akademija, Vilnius. 2009.
7. Žalkauskienė, A. Kai kurie daugiaobjektinių trumpų, pamėgdžiotų parašų ekspertizės ypatumai. Jurisprudencija, 2001, T. 22 (14), p. 262–266.

F. KURŠAIČIO LIETUVIŲ–VOKIEČIŲ KALBŲ ŽODYNO (1883) SKAITMENINIMAS

M. Karaciejus, Vilniaus universitetas

V. Rinkevičius, Vilniaus universitetas

Pranešime bus išsamiau aptarti darbai, kurių imtasi pradėdant rengti skaitmeninį F. Kuršaičio lietuvių–vokiečių kalbų žodyno (1883) leidimo variantą. Šis žodynas – tai svarbus XIX a. lietuvių leksikografijos šaltinis (greta to paties autoriaus vokiečių–lietuvių 1870–1874 m. kalbų žodyno); taip pat svarbus šaltinis lietuvių kalbos istorinės akcentologijos tyrimams. Pranešime bus aptarti SMT projekto rudens dalyje atlikti konkretūs darbai: F. Kuršaičio lietuvių–vokiečių kalbų žodyno (1883) nuskenuoto teksto tvarkymas ir redagavimas kompiuterine teksto atpažinimo programa ir jo atidus lyginimas su originalu; visų teksto atpažinimo metu atsiradusių klaidų taisymas. Taip pat bus aptarti darbai, atlikti pradėjus kurti būsimo elektroninio žodyno leksinio vieneto gramatinį aprašą taip, kad jame būtų pateikiamos pagrindinės kiekvieno žodžio gramatinės charakteristikos. Aptariant visus atliktus darbus, bus paminimi ir sunkumai bei problemos, su kuriais teko susidurti tuos darbus atliekant.

DIONYZO POŠKOS ŽODYNO SANDARA IR SKAITMENINIMO PERSPEKTYVOS

R. Važgėlaitė

Vilniaus universiteto

Filologijos fakulteto, Skaitmeninės filologijos centras

Pranešime bus informuojama apie Dionyzo Poškos rankraštinio trijų kalbų žodyno sandarą, jo skaitmeninimo ir įtraukimo į laisvos prieigos duomenų bazę perspektyvas. Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Skaitmeninės filologijos centro kuriamoje Thesaurus Latino-Lituanicus duomenų bazėje (www.thesaurus.flf.vu.lt) pateikiami tarpusavyje susieti keturi lotynų–lietuvių kalbų žodynai, išleisti nuo XVII iki XXI amžiaus: Konstantino Sirvydo *Dictionarium trium linguarum* (1642); Simono Daukanto *Žodyndys* (1838); Kazimiero Jokanto *Lotyniškai lietuviškas žodynas* (1936) ir Kazimiero Kuzačio *Lotynų–lietuvių kalbų žodynas* (2007).

Į Thesaurą numatoma įtraukti ir rankraštinį (niekada nepublikuotą) Dionyzo Poškos (1764–1830) *Lenkų–lietuvių–lotynų kalbų žodyną* (2 000 subraukytų XIX amžiaus rankraščio puslapių trimis kalbomis, apie 1830 m.), kurio du tomai saugomi Literatūros ir tautosakos instituto bibliotekoje, saugyklos Nr. F1 888, 889. Be minėtų kalbų žodyne taip pat kartais pasitaiko ir kitų kalbų žodžių (vokiečių, prancūzų, italų, rusų, senovės graikų, prūsų ir kt.).

Poškos žodyne pilna klaidų, ypač vokiškuose žodžiuose, taip pat nenuoseklumų, abejotinos filologinės kultūros ženklų; daug lotyniškų atitikmenų paimti iš Konstantino Sirvydo žodyno *Dictionarium trium linguarum* (iš Poškos laiškų žinoma, kad jis juo naudojosi); kai kurios žinios perimtos iš Jono Lasickio veikalų *Apie žemaičių, kitų sarmatų bei netikrų krikščionių dievus* (Jan Łasicki, *De diis Samagitanim caeterorumque Sarmatarum et falsorum Christianorum*, 1615), pavyzdžiui, žinios apie deivę Bezlea.

Žodyne taip pat yra daug medžiagos, kuri tiesiogiai žodyno struktūrai nepriklausytų (eilėraščių, pasakojimų, patarlių, vaizdingų palyginimų, netgi istorijų iš paties Poškos gyvenimo ir pan.). Be to, kai kuriuose skirsneliuose lotyniški žodžiai akivaizdžiai prirašyti kito autoriaus ranka, sprendžiant iš rašalo ryškumo, nežinomo redaktoriaus tai padaryta kiek vėliau, jau po Poškos mirties XIX a.

Planuojama, kad bėgant laikui tiek visas suskaitmenintas Poškos rankraštis, tiek originalo faksimilės drauge su kitais žodynais bus įtrauktas į duomenų bazę ir taps laisvai prieinamas tiek senųjų kalbų žinovams, tiek kalbos istorijos specialistams, tiek paprasčiausiems vartotojams.

SĄMONĖS DEFORMACIJŲ SEMANTIKA ARVYDO AMBRASO TEATRE

R. Kasperionytė, Lietuvos edukologijos universitetas

L. Mačianskaitė, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Pranešime bus plačiau pristatytos Ambraso dramos „Duobė“, „Maratonas“ ir „Pirmadienio popietė“. Tiriamasis darbas siekia išsiaiškinti Ambraso teatrinės koncepcijos santykį su absurdo teatro pasaulėžiūrinėmis ir estetinėmis prielaidomis, apmąstyti sąmonės deformacijų sąvoką ir politinio, socialinio, kultūrinio konteksto įtaką jų raiškai absurdo teatro dramose.

Arvydas Ambrasas (1947–1970) – dailininkas, poetas, dramaturgas, režisierius – dar tik bandomas įrašyti į Lietuvos kultūros istorijos diskursą, jo darbų vertė ir vieta kol kas nėra apibrėžta. Iki šiol yra išėjusios dvi jo knygos – 1974 m. pomirtinė poezijos rinktinė „Žeme, nepalik mūsų“ ir 2009 m. papildytas leidimas „Žeme, nepalik mūsų: poezija, dramos, atsiminimai“. Pastarajame leidime pirmą kartą publikuojamos dramos.

Pjesių trilogijoje pastebimi tuometinio gyvenimo absurdo bruožai. Vienos iš Ambraso kūrybos rinktinės sudarytojų Ritos Juodelienės ir Ambraso sesers Ramunės Reimerienės pokalbyje svarstoma: „galbūt teatrologai kitaip vertina, bet jų [A. Ambraso ir pjesių bendraautorius R. Midvikio – įterpta mano – R. K.] spektakliai ir pjesės turėjo politinę potekstę. Jie kritikavo tą visuomenę, kuri mus supa, tarpusavio santykius, konformizmą, prisitaikėliškumą. Negalėdami to atvirai daryti (tekstai buvo tvarkomi ir kupiūruojami Dailės instituto politinių sekretorių), jie turėjo metaforomis ar užslėptais simboliais perteikti savo idėjas žiūrovams“ [1]. Įžvelgiamas politiškumas, kuris leidžia kalbėti apie nonkonformistišką egzistencinę laikyseną totalitarizmo sąlygomis. Ambraso asmenybės maištas prieš absurdą, patirtą gyvenimo konkretybėje, koreliuoja su pasaulėvaizdžio dekonstrukcijos idėjomis ir jų teatrine raiška. Būtent šios priežastys nulemia sąmonės deformacijų problemą ir jos raišką literatūroje.

Sąmonės deformacijos pranešime suprantamos ne kaip žmogaus patologija, o kaip dramos veikėjo, kaip simbolio, ženklų, dekonstruotų elgesys, santykis su kitais veikėjais, savivoka, pasaulio (ne)matymas. Dramų trilogija ironizuoja sovietmečiu skelbtą šviesaus komunizmo rytojaus viziją („Maratonas“), socialinę ir politinę stagnaciją („Duobė“), sovietinę biurokratiją („Pirmadienio popietė“). Vaizduojamas žmogiškosios egzistencijos trapumas, tragiškumas, sąmonės netobulumas.

Czesławas Miłoszas esė „Pavergtas protas“ kalba apie nelaisvą, „kito“ formuojamą mąstymą ir ieško atsakymo, kas žmogui natūralu ir kaip jis prisitaiko prie neįprastų sąlygų [2]. Būtent šis „prisitaikymas“, nenatūralus elgesys kalba apie pakitusį sąmonės veikimą.

Miłoszas pavergtą mąstymą lygina su veikimu sintetinės dialektikos lauke [2]. Sintetinė dialektika pranešime suvokiama kaip dirbtinis prieštaravimas, pasirinkimas, kai bet koks elgesys veda prie to paties rezultato. Aptariamose dramose galima išvelgti tokį patį sintetinės dialektikos poveikį veikėjams, kokį Miłoszas priskiria „Pavergtame prote“ aptariamai visuomenei.

Dėl ankstyvos mirties Arvydo Ambraso kūrybinis palikimas nedidelis, dramoms kartais gali atrodyti neišbaigtos. Tačiau būtent tokioje negausoje pasikartojantys įvaizdžiai atskleidžia jauną žmogų dominusius klausimus. Dramų trilogijoje sutinkama sąmonės deformacijų semantika siejama pirmiausia su pasaulėžiūros dekonstrukcija.

Literatūra

- [1] Ambrasas, A. *Žeme, nepalik mūsų: poezija, dramoms, atsiminimai*. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius. 2009. 288 p.
- [2] Milošas, Č., *Pavergtas protas*, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, Vilnius. 1995. 300 p.

KIRČIO IR SPROGSTAMŲJŲ PRIEBALSIŲ ĮTAKA LIETUVIŲ KALBOS INTONACIJAI

S. Mačėnaitė, Vilniaus universitetas

R. Kliukienė, Vilniaus universitetas

Pagrindinis tonas yra svarbiausias elementas, lemiantis intonacijos suvokimą (Krapikaitė: 32). Jo pokytis būdingas įvairiems segmentiniams elementams. Kiekvienas iš šio pokyčio aspektų gali būti svarbus bendram tono suvokimui kalboje. Jo judėjimą segmentiniuose sakinio elementuose išsamiai ištyrė N. Krapikaitė.

Pagrindinio tono judėjimą gali lemti įvairios aplinkybės. Šiame darbe bandoma išsiaiškinti ar pagrindiniam tonui, o kartu ir intonacijos suvokimui, gali turėti įtakos fonemos ir kirčio pobūdis. Abu tyrimai atlikti foneminiu lygmeniu.

Pirmiausia tiriamas pagrindinio tono ryšys su sprogstamaisiais priebalsiais. Šie priebalsiai pasirinkti todėl, kad yra ryškiausios artikuliacijos – jiems būdingas staigus oro srauto proveržis, lemiantis sprogimo garsą. Dėl tokios artikuliacijos jie, manoma, gali progresyviai veikti gretimų balsių pagrindinį toną.

Naudotasi 9,13 min. televizijos laidų įrašu, visi su to paties diktoriaus balsu. Šiuose įrašuose iš viso buvo 7 696 fonemos. Lygintas balsinių fonemų /a/, /e/, /i/, /u/, /o/, /ie/, /uo/ pagrindinis tonas po sprogstamojo balsio ir ne po sprogstamojo. Kad duomenų neiškreiptų tono pokytis, lemiama šis kirčio, lygintos tos fonemų pozicijos, kurios sutampa kirčiu. Skirtos tokios garso pozicijos: trumpasis kirčiuotas balsis, tvirtagalė priegaidė, tvirtapradė priegaidė, ilgasis kirčiuotas balsis (tvirtagalė ir tvirtapradė priegaidės kartu), trumpasis nekirčiuotas balsis ir ilgasis nekirčiuotas balsis.

Neatsižvelgta į pirmuosius ir antruosius balsinius dvigarsių dėmenis. Jiems būdinga glaudesnė artikuliacija nei garsams įprastame junginyje, todėl šie garsai gali turėti įtakos vienas kito pagrindiniam tonui, o tai galėtų keisti garso pagrindinio tono vidurkio rezultatus.

Atrinktų fonemų pavyzdžių, sutampančių kokybe ir pozicija kirčio atžvilgiu, vidurkiai lyginti kompiuterine *Excel* programa TTEST. Gauti rezultatai lyginti su koeficientu 0,05. Jei rezultatas didesnis, vadinasi, pokytis nereikšmingas. Jei mažesnis arba lygus – daugiau nei 95 % tikimybe, galima tvirtinti, jog garsai po sprogstamojo ir ne po sprogstamojo skiriasi beveik visada.

Palyginę garsus gavome tokius rezultatus (žr. lent.).

Fonemų pagrindinio tono lyginimas įvairiose kirčio pozicijose

	Trumpas kirtis	Tvirtagalė prieg.	Tvirtapradė prieg.	Ilgas kirtis	Trumpas nekirčiuotas	Ilgas nekirčiuotas
/a/	0,12	1	3,4	0,03	0,002	0,8
/e/	1	0,001	0,005	0,012	0,5	0,03
/è/		0,2	0,4	0,06		1
/u/	0,005	0,8	0,01	0,06	0,06	0,3
/o/	0,3	0,08	0,0008	0,9	0,6	0,1
/i/	0,04	0,13	0,4	0,5	0,6	0,2
/uo/			0,5			0,8
/ie/		0,005	1	0,7		0,02

Iš gautų rezultatų galima suformuluoti tokią pagrindinę išvadą: tam tikros kokybės garsų tonas po sprogstamojo priebalsio ir ne po sprogstamojo kartais reikšmingai skiriasi, tačiau apskritai sprogstamasis priebalsis nedaro nuolatinės, sistemingos įtakos balsių pagrindiniam tonui.

Antroje tyrimo dalyje bus analizuojamas kirčio poveikis pagrindiniam tonui.

Kirtis labai svarbus intonacijos suvokimui (plg. Kundrotas: 15, Bryzgunova: 17, Kasatkin: 83). Kirčiuoti dėmenys frazėje visada yra informatyviausi (plg. Ceplitis: 94, Girdenienė: 37–39), aukštesnio tono (Ceplitis: 90). Vadinasi, kirtis turėtų būti susijęs su svarbiausio intonacijos elemento – pagrindinio tono – pokyčiu.

Pasak N. Krapikaitės, „pagrindinio tono aukštis kirčiuotame skiemenyje nuo priegaidės nepriklauso“ (Krapikaitė: 75). Tačiau sprogstamųjų priebalsių įtakos pagrindiniam tonui tyrimo rezultatai rodo, jog priegaidžių tonas po sprogstamųjų kinta nevienodai. Be to, ne visada sutampa rezultatai tarp priegaidžių ir ilgojo kirčiuoto balsio duomenų. Tai galėtų reikšti, jog nuo fonemos kokybės priklauso tono pokytis kirčiuotoje pozicijoje. Keliami hipotezė, kad kirčio pobūdis gali reikšmingai paveikti fonemų pagrindinį toną, o kartu daryti įtaką ir intonacijos suvokimui.

Tyrimą planuojama atlikti analizuojant devynis skirtingų diktorių įrašus, kuriuose užfiksuoti po 13 sakinių su visomis galimomis lietuvių kalbos fonemomis ir visais galimais kirčiavimo variantais (bent po vieną egzempliorių).

Lyginami kirčiuotų fonemų pagrindinio tono vidurkiai su nekirčiuotų garsų, esančių toje pačioje ar labai panašioje pozicijoje, vidurkiais. Naudojamasi programa TTEST. Gauti rezultatai turėtų parodyti kaip fonemų pagrindinis tonas priklauso nuo kirčiavimo.

Rezultatų lyginimas turėtų padėti nustatyti, ar intonacijos suvokimui reikšmingas atskirų fonemų pagrindinio tono pokytis, ar fonemų kokybės galima nepaisyti, o svarbus tik kirčio poveikis.

Galiausiai, iš sugretintų duomenų turėtų paaiškėti, ar tikrai pagrindinio tono pokyčiai įtakos neturi priegaidė ir ar reikšmingai nuo jų skiriasi trumpasis kirčiuotas skiemuo.

Visi vidurkiai lyginami naudojant programą TTEST ir lyginami su 0,05 koeficientu.

Literatūra

- [1] Krapikaitė, N., „Pagrindiniai fonetiniai lietuvių kalbos intonacijos požymiai“, magistro baigiamasis darbas, Kaunas, 2009.
- [2] Kundrotas, G. „Lietuvių kalbos intonacija: teorija ir praktika“, Žmogus ir žodis, 2004 I 13–19 p.
- [3] Брызгунова Е. А. „Звдкн и интонайия русской речи“, издательство „Русский язык“, 1977.
- [4] Касаткин Л. Л. „Современный русский язык. Фонетика“, Издательский центр „Академия“ Москва, 2008.
- [5] Цеплитис Л. К. „Анализ речевой интонации“, Riga, 1974.

GERVĖČIŲ KRAŠTO SAKMIŠKI PASAKOJIMAI IR TIKĖJIMAI: KULTŪRINĖ ATMINTIS IR TIKROVĖS SAMPRATA

S. Diržinauskaitė, Vilniaus universitetas

S. Matulevičienė, Vilniaus universitetas

Gervėčių lietuvišku kraštu, nuo pokario priklausančiu Baltarusijos teritorijai, ypač susidomėta 1970-aisiais. Tais metais buvo suorganizuotos dvi ekspedicijos – viena, tautosakinė, Lietuvių kalbos ir literatūros instituto kartu su Baltarusijos menotyros, etnografijos ir folkloro institutu, kita – Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos kompleksinė ekspedicija, kurios metu buvo domėtasi dvasine šio krašto kultūra – papročiais ir tikėjimais, liaudies medicina ir kt. Šio tyrimo šaltinis – vienas antrosios ekspedicijos metu surinktas senųjų tikėjimų rinkinys (apie 650 tekstų), kurio sakmės ir tikėjimai iki šiol nepublikuoti.

Jurijus Lotmanas teigia, kad „kultūra yra kolektyvinis intelektas ir kolektyvinė atmintis, t. y. antindividualus tam tikrų pranešimų (tekstų) saugojimo bei perdavimo ir naujų kūrimo mechanizmas. Šiuo atžvilgiu kultūros erdvė gali būti apibrėžta kaip tam tikros bendros atminties erdvė“ [2]. Kultūrinės atminties turinys yra mitinė istorija, ji reiškia apibrėžta forma, laikinėje struktūroje ji nurodo į mitinį, pirmąpradį laiką. Atminties teorija teigia, kad „kultūrinė atmintis yra lokalizuota ir priklauso specifinei grupei bei jos vertybėms“ [1], taigi ji steigia lokalinę tapatybę.

1970-aisiais metais Gervėčių krašte (Baltarusija, Astravo r.) užrašytuose tautosakinių tekstų masyvuose matomas religinis sinkretizmas – krikščionybės ir senųjų tikėjimų relikto buvimas greta mitopoetiniame pasaulėvaizdyje. Mitiniai senieji reliktai gali būti laikomi tarpine forma tarp aktyvios ir pasyvios kultūrinės atminties (pasyvi kultūrinė atmintis veikia kaip archyvas, suinstitucintas ir standartizuotas, bet aktyviai komunikacijoje nedalyvaujantis, o aktyvi atmintis, kultūrinis kanonas, konkrečios bendruomenės nuolatos palaikomas ir stabilus, religija yra viena svarbiausių aktyvios kultūros atminties sričių). Ši forma iškyla per santykį su tikrovės patirtimis ir bandymą jas aiškinti remiantis tais kodais, kurie gali būti laikomi tradicinių mnemoninių praktikų dalimi.

Sakmės ir tikėjimo tautosakiniai žanrai jau savo diskurso organizavimu suponuoja kolektyvinės atminties ir individualios patirties santykio problemą: sakmės žanro specifikoje vienas iš esminių momentų yra pateikėjo susitikimas su logika nebepaaiškinais reiškiniiais, o tikėjimas, kaip draudimo, perspėjimo, spėjimo forma konstruojamas

tradicinis žinojimas taip pat priklauso laikiškai individualybės ir kolektyvinio mąstymo sankirtai.

Iš mitologinių faktų, tikėjimų, susijusių su žmogaus elgesiu ir pasaulio tvarkos vaizdavimu, gausos ir tam tikro sąryšingumo galima daryti prielaidą, kad 1970-aisiais metais Gervėčių bendruomenė dar buvo tradiciniame kultūros būvyje, pačią tradiciją suvokiant kaip laikišką savęs suvokimą, prisitaikantį, bet išlaikantį savuosius turinius. Taigi sakmėse ir tikėjimuose atsiveria laikiškas tikrovės supratimas, kuriame susipina pasakojimo kūrimo tradicijos ir asmeniško įvykio pateikimas.

Atliekant tematinę tikėjimų ir sakmių analizę, nustatyta, kad didžioji dalis tekstų apima susitikimus su efemeriška, tik tikėjimu grindžiama anapusybe bei tikėjimus, krepiančius į sakralumo lygmenį. Analizuojant diskursą, kaip pasakojamą įvykį, aiškėja šios pasakojimo situacijos: susitinkama su kasdiene pasaulio logika nepaaiškinamais reiškiniais (velnias, vandens dvasios, aitvaras, numirėliai, gyvačių karalius, raganos) ir jos pasakojančiojo vaizduojamos pagal klasikinę, kanoninę atminties schemą, pvz., sakmė „Velniai“: „Ėjo žmona su mokytoja apie 11 val. dienos. Girdi vėjas atūžia, stulpas aiškus lekia, žmona puolė į vieną kelio pusę, mokytoja į kitą. Stulpas pasisukiodamas praūžė, kažkas suriko ir nurūko keliu. Po to jos nuėjusios toliau“ (LTR4232(812)). Šiame pasakojime „kažkas“ pasakotojo atpažįstamas kaip velnias, tai rodo pasakotojo siekį antgamtinę patirtį įterpti į visuotiną, bendruomenės atmintyje gyvą ištinkančios anapusbės supratimą, darant prielaidą, kad tai yra *realu*, o pati pasakojimo organizacija kreipia į tai, kas lieka už teksto: patirties baugumą, mįslingumą ir jos artikuliacijos pobūdį (dviguba patirties imitacija – perpasakojama artimojo patirtis), į tai, *kas* leidžia viesulą atpažinti kaip velnius. Kituose diskurso organizavimo principuose pasakojantysis įvykius interpretuoja mažiau: įvykiai tiesiog nusakomi be tradiciško patirties aiškinimo bei fabulatinės sakmės formos.

Sakmės žanro atmintyje funkcionuoja siekis savą patirtį „įrašyti“ į kultūrinės atminties lauką ir taip suteikti įvykiui prasmę. Šis prasmės ir reikšmės suteikimas gali būti interpretuojamas kaip patirties įtraukimas į kosmoso, atpažįstamo pasaulio tvarką. Tačiau, kultūros atminties laukas, dalyvaujantis folkloriniuose naratyvuose kaip diskurso organizavimo principas, yra atviras ir lankstus kaitai, netgi istoriškumui: taip gali būti interpretuojami šio krašto sakmėse ir tikėjimuose atsirandantys „įtrūkia“, tradicijoje pripažintos tiesos atsisakymas, draudimų pažeidimai, skeptiškas ir santykis su paranormaliais reiškiniais.

Prancūzų filosofas Jeanas François Loytardas santykio su tradicija kitimą vadina žinojimo ir jo legitimacijos kaita potradicinėje visuomenėje: tradicinei „kultūrai, kuri teikia pirmenybę naratyvinei formai, be abejo, nereikia specialių procedūrų, pagrindžiančių jos pasakymus“[4]. Taigi, pasakojimo ir tikėjimo tikrumas ir realumas pri-

klauso nuo kultūros atminties dalyvavimo diskurse, tai leidžia bendruomenėje atpažinti kito patirtis kaip savas.

Tikrovės supratimo ir tradicinio, paveldėto tradicinio žinojimo problema gali būti aiškiai matoma šio krašto žmonių pateiktuose šventumo sampratos: šiame krašte šventybė, kaip kažkas kokybiškai kita, nei regimoji tikrovė, apsireiškia, visų pirma, žemdirbiškose apeigose, ugnyje ir medžiuose. Analizuojant šaltinius matoma, kad šventybė šio krašto žmonėms išnyra konkrečiuose objektuose: kapinių, pakelės, sodo medžiuose, namų židinio ugnyje, savame rugių lauke.

Toks santykis su šventybe parodo M. Eliade išryškintą religinio žmogaus nevienalytišką erdvės suvokimą [5]: mitologinę sąmonę būtent savas pasaulis, kultūros erdvė, konkreti ir įvardinta, išplėšia žmogų iš chaoso. Kultūros atminties problematikoje šventybė, kaip religinio potyrio fenomenas, gali būti interpretuojama kaip antropologinis reiškinys, sąmonėje konstruojamas pagal bendruomenėje „įteisintas“ formas.

Dar vienas tikrovės ir sąmonės santykio lygmuo yra oneirinės patirtys – sapnai, jų reikšmės, su kalendorinių švenčių papročiais. Sapnai, kuriems dėmesį skiria daugelis kultūrų, pasitelkiami kaip reikšmingi ženklai ir Gervėčių krašte, pavyzdžiui: sapnuoti, kad „saulė teka – geras gyvenimas žmogui prasideda“ (LTR4232(809)). Deja, kaip rodo viso rinkinio medžiagos specifika, renkant senuosius gervėtiškių tikėjimus nebuvo atsižvelgiama į individualaus žmogaus gyvenimo santykį su sapnų reikšmėmis, nėra gyvenimiško ir unikalaus konteksto duomenų, o patys sapnai priskiriami „prietarų“ sričiai. Šią problemą, tyrinėdama sapnus folklore, pažymi ir V. Ivanauskaitė [6]. Taigi sapnai viso rinkinio fone, kaip pasąmoninga, alternatyvi tikrovė nėra bandoma sieti su pasakojančiojo gyvenimu, o tai neleidžia daryti platesnių išvadų apie sapnams teikiamą reikšmę.

Literatūra

- [1] Assman, J. *Companion to Cultural Memory Studies*, Berlin: De Gruyter, 2010, 441.
- [2] Lotman, J. *Kultūros semiotika: straipsnių rinktinė*, Vilnius: Baltos lankos, 2004, 366.
- [3] Lyotard, J. F. *Postmodernus būvis: šiuolaikinį žinojimą aptariant*, Vilnius: Baltos lankos, 1993, 165.
- [5] Eliade, M. *Šventybė ir pasaulietiškasumas*, Vilnius: Mintis, 1997, 162.
- [6] Ivanauskaitė-Šeibutienė, V. *Tautosakos darbai*, 2010, XI, 42–65 p.

ANGARO REKONSTRUKCIJA ĮGYVENDINANT INOVATYVIUS DARNIOS ARCHITEKTŪROS SPRENDIMUS

V. Lakštauskienė, Vilniaus Gedimino technikos universitetas

M. Valevičius, M. Mickaitis, Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Vykdamant studentų miestelio plėtros projektą, svarstoma kaip pagerinti studijų infrastruktūrą universitete. Vienu iš didžiausių iššūkių tampa pakankamas grupinio darbo vietų sukūrimas, kadangi šis mokymosi metodas tampa vis svarbesnis studijų procese. Kol kas universitete nėra grupinio darbo paskirties patalpos koncepcijos. Šiam tikslui įgyvendinti bus rekonstruojamas anгарas. Atsižvelgiant į tai, kad pagrindiniai statinio vartotojai bus technikos universiteto studentai, dėmesys sutelkiamas į brangstančios energijos ir didėjančių jos vartojimo sąnaudų problematiką. Projektu siekiama atkreipti dėmesį į galimus projektavimo sprendimus įgyvendinant novatoriškus metodus, tobulinant konstrukcijų charakteristikas bei erdvinio modeliavimo sąveiką tvarioje architektūroje [1]. Tokiu būdu parodyti pastato bei energijos ryšio svarbą, kas turėtų būti laikoma vertingomis žiniomis kiekvienam technikos universiteto studentui. Remiantis tuo, yra poreikis taikyti atitinkamus architektūrinius bei inžinerinius sprendimus kuriant energiją taupančią pastatą.

1 pav. Modeliai: galimybių studija

Šiame darbe taikomi skirtingi architektūriniai ir inžineriniai sprendimai, kurių dar-na koncepcijoje atspindėtų ekonomijos ir ekologijos aspektais. Projekte atsižvelgiama į esamą pastato orientaciją pasaulio šalių atžvilgiu bei gretimybes. Įvertinama galimybė maksimaliai išnaudoti saulės šviesą ir jos skleidžiamą šilumą norint apšviesti bei sukurti stabilią patalpų temperatūrą minimaliu mechaniniu būdu.

Angaro vidus projektuojamas kelių lygių, siekiant optimalaus žemės išnaudojimo bei atsižvelgiant į reikalavimus pastatą pritaikyti žmonių su negalia reikmėms. Pateikiami pagrindiniai konstrukciniai sprendimai padedantys pasiekti žemų energijos su-vartojimo rezultatų bei užtikrinantys optimalią oro kokybę pastate. Įrengiami galimam natūraliam vėdinimui energiją taupantys varstomi langų stiklai su papildomais stiklo paketais bei rėmai. Naudojami gerą šilumos izoliaciją užtikrinančios konstrukcijos bei sandarios jų jungtys. Mažinant oro įsiskverbimą užtikrinamas tinkamas išorinių kons-trukcijų sandarumas [2].

Atkreipiamas dėmesys ir į patį statybos procesą, kur svarbu jau projektavimo etape numatyti efektyvų išteklių naudojimą, statybos atliekų susidarymo bei aplinkos taršos mažinimą, maksimaliai globojant natūralią aplinką. Projekte įvertinama medžiagų per-dirbimo galimybė – panaudojant perdirbtas statybines atliekas priėjimo takams įrengti ir pan. Taip siekiama tvarios ir ekonomiškai efektyvios statybos praktikos.

Greta konstrukcinių sprendimų įvertinama galimybė pastate taikyti novatoriškus inžinerinius sprendimus – geoterminius šilumos siurblius, saulės kolektorius, drenažo vandens kaupimą. Pritaikomos energetiškai aktyvios inžinerinės sistemos, naudo-jančios atsinaujinančius energijos šaltinius. Apžvelgiama architektūrinių ir inžinerinių sprendimų sąveika angare. Siekiant užtikrinti maksimaliai mažą energijos poreikį pas-tate visų pirmiausia pritaikomos pasyvios, o tik vėliau diegiamos ir aktyvių sistemų technologijos [3].

Šiuo projektu siekiama metalinį angarą ne tik konvertuoti į visuomeninį studentų dirbtuvių pastatą, bet ir paversti jį ekologišku, ekonomiškai efektyviu, darniu aplinkai kūrinium, su aukšta architektūrine raiška ir sukurta kokybiška studentų darbo aplinka.

Literatūra

- [1] Kibert, C. J. „*Sustainable construction: green building design and delivery*“, 2nd ed. Hoboken (N.J.): Wiley, 2008, 407 p.
- [2] Gevorkian, P. „*Alternative energy systems in building design*“, 2010, New York (N.Y.): McGraw-Hill.
- [3] European Parliament resolution of 31 January 2008 on an Action Plan for Energy Efficiency: *Realising the Potential* (2007/2106(INI)) [interaktyvus] [žiūrėta 2012 02 26]. Prieiga per in-ternetą: <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2008-0033+0+DOC+XML+V0//EN>>.

UŽKALBĖJIMO TRADICIJA SOCIOKULTŪRINIAME KONTEKSTE

V. Pupeikytė, Vilniaus universitetas

dr. D. Vaitkevičienė, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Tyrimo „Užkalbėjimo tradicija sociokultūriniame kontekste“ objektas buvo užkalbėjimai ir pati užkalbėjimo tradicija, apimanti praktikuojančius žmones, jų pasitelkiamas gydymo priemones, bendravimą su pacientais, tradicijos gyvavimą ir perdavimą, užkalbėtojų santykį su bendruomene. Pagrindinis tyrimo tikslas buvo fiksuoti su užkalbėjimo tradicija susijusias etnomedicinines žinias ir jų funkcionavimo socialinius kontekstus. Šio tikslo buvo siekiama renkant duomenis apie ilgametės užkalbėtojos Valerijos Šaltienės (1928–2011), gyvenusios Zarasuose, šeimos linija perduodamą užkalbėjimo tradiciją.

V. Šaltienė užkalbėti išmoko iš savo senelio, apylinkėje gerai žinomo žolininko, visų vadinto „daktaru Astrausku“. Tuo metu Valerijai buvo vos devyneri metukai. Perėmusi užkalbėjimo žinias, ji iki pat savo mirties taikė jas praktiškai. Nesunku suskaičiuoti, kad žmonės ji gydė net septyniasdešimt ketverius metus. Dažniausiai gydyti rožės ir išgąščio susirgimai. Valerija taip pat mokėjo išgydyti epilepsiją, egzema, gamino įvairius tepalus, padėdavo nužiūrėtam žmogui arba gyvuliui.

Ištekėjusi moteris susilaukė penkių dukterų. Dvi iš jų – jauniausioji Danutė ir vidurinioji Liucija perėmė šią užkalbėjimo tradiciją ir dabar įgytas žinias taiko praktiškai.

Tyrimo metu apie savo kaip užkalbėtojų patirtį pasakojo Danutė ir Liucija, prisiminimais apie mamą dalijosi ir daug vertingos medžiagos pateikė vyriausioji dukra Regina. Ji, nors ir neperėmė šios tradicijos, tačiau papasakojo apie mamos kaip gydytojos ir nuolat pas ją atvykdavusių ligonių bendravimą.

Išklausus pačių užkalbėtojų pasakojimų, tyrimo metu buvo kalbama ir su buvusiais ligoniais, kurie patvirtino, kad Valerijos ir jos dukterų gydymas yra tikrai veiksmingas. Svarbu pažymėti, kad šioje tradicijoje ligonio tikėjimas išgijimu tarsi susklydžiamas: pirmiausia, užkalbėjimo metu jis neprivalo būti šalia užkalbėtojo (vadinamasis užkalbėjimas „už akių“), antra – ligonis neprivalo tikėti, kad užkalbėjimas bus veiksmingas; dažni atvejai, kuomet užkalbėtojo pagalbos prašo sergančio mažo vaiko tėvai arba tokiais dalykais netikinčio ligonio artimieji.

Kalbinti buvę ligoniai tyrimo metu teigė, kad tradicinis gydymas medikamentais sergant rože arba išgąščiu yra neveiksmingas. Ne vienas jų prisipažino, kad vos atvykus pas gydytojus šie, net nepradėję gydymo, patardavo prašyti užkalbėtojo pagalbos. Ta-

čiau apie tai papasakojus pokalbiuose minėtiems gydytojams, šie tokius dalykus neigė, svarbiausiu išgyjimo faktoriumi nurodydami tikėjimą.

Pagrindinis šio tyrimo rezultatas yra tai, kad bene pirmą kartą Lietuvoje buvo gilintasi ne į užkalbėjimus kaip tekstus, o apibrėžtas paties užkalbėtojo portretas, jo gyvenimo būdas ir požiūris į netradicinį gydymą. Taip pat išsamiai ištirtas unikalus, iki šiol niekur neminimas išgąščio gydymo metodas ligoniui valgant užkalbėtą sviestą.

Studentų moksliniai tyrimai 2011/2012

Projekto *Studentų mokslinės veiklos skatinimas* leidinys.
2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksnių programos 3 prioriteto
„Tyrėjų gebėjimų stiprinimas“ VP1-3.1-ŠMM-01-V priemonė
„Mokslininkų ir kitų tyrėjų kvalifikacijos tobulinimas, mobilumo ir studentų
mokslinių darbų skatinimas“

Lietuvos mokslo taryba, Gedimino pr. 3, LT-01103 Vilnius

Maketavo ir spausdino UAB „Lodvila“,
Sėlių g. 3A, LT-08125 Vilnius
www.lodvila.lt

ISBN 978-9955-786-60-3